

Aktualizacja Strategii Rozwoju Gminy Żarnów na lata 2016-2020

Projekt do konsultacji

Żarnów, 2016

Aktualizacja Strategii Rozwoju Gminy Żarnów na lata 2016-2020

Sporządzili:

Pracownicy Urzędu Gminy Żarnów

- Wszędzie gdzie w opracowaniu użyto zapisu „Strategia Rozwoju Gminy Żarnów na lata 2016-2020” ma się na myśli zapis „Aktualizacja Strategii Gminy na lata 2016-2020”

Spis treści

Wprowadzenie	5
Przesłanki budowy Strategii Rozwoju Gminy Żarnów na lata 2016-2020	6
Metodologia i harmonogram prac	9
Identyfikacja głównych kierunków rozwoju gminy i sformułowanie planu operacyjnego	10
Diagnoza społeczno-gospodarcza	12
Ogólna charakterystyka Gminy Żarnów	12
Rzeźba terenu	18
Warunki geologiczne	20
Warunki glebowe i ich ocena przydatności dla rolnictwa	22
Bogactwa mineralne	26
Warunki wodne	29
Warunki klimatyczne	34
Fauna i flora	34
Metodologia analizy	37
Ludność, struktura ludności i procesy demograficzne	38
Rynek pracy, przedsiębiorczość i rolnictwo	45
Infrastruktura techniczna	51
Infrastruktura społeczna	55
Finanse samorządu terytorialnego	59
Aktualna sytuacja społeczno-gospodarcza według ankietowanych	62
Analiza SWOT	77
Wizja rozwoju	84
Wyzwania rozwojowe	85
Plan operacyjny	86
OBSZAR I	88
EDUKACJA I GOSPODARKA	88
Cel operacyjny 1.1 Efektywny system edukacji, wspomagający wzrost zatrudnienia i rozwój kapitału intelektualnego	90

Cel operacyjny 1.2 Promocja i wzmacnianie przedsiębiorczości między mieszkańcami.	91
Cel operacyjny 1.3 Minimalizowanie negatywnych skutków bezrobocia oraz poprawa sytuacji na lokalnym rynku pracy	92
Cel operacyjny 1.4 Budowa infrastruktury gospodarczej.....	92
Cel operacyjny 1.5 Wysoka dostępność komunikacyjna i poprawa jakości dróg	93
OBSZAR II	95
DZIEDZICTWO, TURYSTYKA I REKREACJA	95
Cel operacyjny 2.1 Skuteczny system i wsparcie dla rozwoju turystyki.....	97
Cel operacyjny 2.2 Ochrona tożsamości lokalnej i przestrzeni kulturowej	98
OBSZAR III	100
USŁUGI PUBLICZNE	100
Cel operacyjny 3.1 Wysoki poziom bezpieczeństwa mieszkańców w wymiarze, zdrowotnym, publicznym i społecznym	102
Cel operacyjny 3.2 Poprawa bezpieczeństwa ekologicznego i wykorzystanie ekologii podczas procesu rozwoju gminy	103
Cel operacyjny 3.3 Budowa i modernizacja systemów infrastruktury technicznej	104
Cel operacyjny 3.4 Rozwój oferty rekreacyjno-sportowej i kulturalnej, skierowanej dla różnych grup odbiorców	105
OBSZAR IV	106
ZARZĄDZANIE ROZWOJEM GMINY	106
Cel operacyjny 4.1 Rozwój współpracy terytorialnej	108
Cel operacyjny 4.2. Sprawny system administrowania i zarządzania oraz skuteczna promocja gminy	108
Cel operacyjny 4.3. Rozwój i kształtowanie aktywności obywatelskiej oraz wspomaganie kapitału społecznego	109
System monitoringu i ewaluacji Strategii	110
Załącznik nr 1	112
Załącznik nr 2	120

Wprowadzenie

Strategia Rozwoju Gminy Żarnów na lata 2016-2020 jest podstawowym oraz najważniejszym dokumentem samorządu lokalnego, określającym obszary, kierunki i cele interwencji polityki rozwoju, prowadzonej w przestrzeni gminy. Systematyzuje wiedzę o regionie, wyznacza długofalowe kierunki jej rozwoju i wskazuje działania, których realizacja przyczyni się do rozwoju całego obszaru. Jest odpowiedzią na nieustannie zmieniające się zewnętrzne i wewnętrzne warunki gospodarowania oraz wzrost konkurencyjności otoczenia.

Respektując nowatorskie zasady rozwoju regionalnego w Polsce (tzw. nowy paradygmat rozwoju regionalnego), Strategia uwzględnia potrzeby i oczekiwania całej wspólnoty gminnej, promując współpracę pomiędzy samorządem oraz sektorem gospodarczym, organizacjami pozarządowymi i innymi instytucjami, mającymi wpływ na realizację celów strategicznych Gminy Żarnów. Dlatego w systemie zarządzania polityką rozwoju, Strategia pełni rolę kluczową – jako generalny plan postępowania władz samorządu gminnego, a także jako narzędzie współpracy z innymi partnerami samorządowymi, pozarządowymi i prywatnymi. Tworzenie partnerstw na etapie realizacji poszczególnych kierunków interwencji utworzonej Strategii będzie miało kluczowe znaczenie dla pozyskiwania zewnętrznych zasobów finansowych.

Strategia Rozwoju Gminy Żarnów na lata 2016-2020 jest instrumentem wspierania pozytywnych zmian na obszarze całej gminy oraz niwelowania barier pojawiających się w otoczeniu. Szczególnie ważna w tym kontekście jest współpraca z innymi jednostkami samorządu terytorialnego. Ten unikalny zarys przyszłości został sporządzony po to, aby gmina mogła korzystać ze swoich atutów oraz odważnie wykorzystywać pojawiające się szanse. Strategia stanowi z jednej strony diagnozę stanu obecnego, z drugiej zaś jest usystematyzowanym zbiorem jasno sprecyzowanych potrzeb i wynikających z nich kierunków działania. Dokument ten ułatwia lokalnym władzom podejmowanie decyzji oraz rozwiązywanie problemów społecznych, gospodarczych, prawnych i ekologicznych, jak również racjonalne rozplanowanie przyszłych działań. Opracowanie Strategii Rozwoju Gminy jest warunkiem koniecznym z uwagi na to, że gmina zamierza ubiegać się o pozabudżetowe środki pomocowe, krajowe i zagraniczne, w tym środki z Unii Europejskiej. Kolejną

przesłanką opracowania Strategii jest chęć przyspieszenia rozwoju społeczno-gospodarczego wchodzących w skład gminy miejscowości, poprzez podejmowanie nowych wyzwań i konsekwentne realizowanie zaplanowanych działań. Strategia powinna przyczynić się do wzrostu atrakcyjności życia społeczno-kulturalnego, zaktywizować społeczność lokalną oraz zwiększyć jej poczucie tożsamości z miejscem, które zamieszkują, ich małą ojczyzną.

Najważniejszym celem Strategii jest jednak poprawa warunków życia mieszkańców. Opracowanie tego dokumentu pozytywnie wpłynie na planowanie rozwoju gminy, jak również ułatwi codzienną działalność i podejmowanie decyzji przez władze gminy. Strategia stanowi ponadto cenne źródło informacji dla potencjalnych inwestorów o przyjętych i zakładanych przez gminę ścieżkach rozwoju.

Strategia Rozwoju Gminy Żarnów na lata 2016-2020 jest spójna z priorytetami i celami dokumentów szczebla krajowego i regionalnego, tj. Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie; Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju do 2030 r.; Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do 2030 r.

Przesłanki budowy Strategii Rozwoju Gminy Żarnów na lata 2016-2020

Opracowanie Strategii Rozwoju Gminy Żarnów na lata 2016-2020 jest odpowiedzią na dynamikę zmian społeczno-gospodarczych, zachodzących w obrębie gminy, jak i w jej otoczeniu (rzeczywiste procesy i zjawiska - natury gospodarczej, społecznej, kulturowej, zarządczej, itp.), a także wynika z nurtu przesłanek formalno-prawnych, uzasadniających potrzebę weryfikacji dokumentów strategicznych wszystkich JST w kraju (konieczność przeglądu i weryfikacji Strategii w kontekście dostosowania założeń do wytycznych i rekomendacji, które płyną z dokumentów o charakterze nadrzędnym).

Wśród kluczowych czynników, determinujących potrzebę przygotowania Strategii Rozwoju Gminy Żarnów na lata 2016-2020, należy zatem wymienić:

- dostosowanie Strategii Rozwoju Gminy Żarnów do nowych dokumentów strategicznych szczebla regionalnego i krajowego, w tym ujednolicenie horyzontu czasowego Strategii z horyzontem czasowym nowego okresu programowania Unii Europejskiej oraz dokumentów nadrzędnych.

Ostatnie lata to okres powstawania nowych i aktualizacji poprzednich wersji dokumentów planistycznych o charakterze strategicznym szczebla krajowego i regionalnego. Modyfikacjom uległa ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, uchwalona została Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie (KSRR), wprowadzająca nowy paradygmat polityki regionalnej w Polsce, zaktualizowano dokumenty europejskie (Strategia Europa 2020), krajowe (Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju do 2030 r., Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju do 2020 r., Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do 2030 r.) Uwzględnienie wytycznych i rekomendacji, płynących z dokumentów nadrzędnych, pozwoliło na skorelowanie Strategii Rozwoju Gminy Żarnów z priorytetami rozwojowymi województwa, a w dalszej perspektywie na korzystanie z nowych instrumentów polityki regionalnej. Horyzont czasowy Strategii Rozwoju Gminy Żarnów sięga 2020 roku, czego bezpośrednim uzasadnieniem jest przyjęcie okresu obejmującego kolejną perspektywę finansową Unii Europejskiej (tj. 2014-2020).

Strategia Rozwoju Gminy Żarnów została przygotowana w oparciu o dokumentację oraz analizę danych, jakich dostarczyły spotkania warsztatowe z przedstawicielami wszystkich środowisk gminy, a także gminne, powiatowe oraz krajowe dokumenty strategiczne. Strategia ta jest wyrazem oczekiwań, potrzeb oraz ambicji mieszkańców Gminy Żarnów. Uwzględnia nowe szanse, prawa oraz zobowiązania wynikające z członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Przedstawiony dokument opracowany został w oparciu o materiały dostarczone przez Gminę Żarnów:

- „Strategia Rozwoju Gminy Żarnów” na lata 2000-2010
- „Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Żarnów” na lata 2007-2013
- „Program Ochrony Środowiska Gminy Żarnów” na lata 2014-2017
- Nawrocki K., „Żarnów wczoraj i dziś. Walory ekologiczno-krajoznawcze regionu”, wydanie II, Końskie, 2002.

Do opracowania Strategii wykorzystano również informacje pochodzące z następujących źródeł:

- Główny Urząd Statystyczny
- Urząd Statystyczny w Opocznie
- Powiatowy Urząd Pracy w Opocznie
- Starostwo Powiatowe w Opocznie
- „Strategia Rozwoju Powiatu Opoczyńskiego” na lata 2014-2020

- dostosowywanie polityki rozwoju do zmieniających się uwarunkowań społecznych oraz gospodarczych w gminie i jej otoczeniu.

Gmina to nie tylko wydzielony granicami administracyjnymi obszar, ale przede wszystkim społeczność lokalna, w której na bieżąco ulega zmianie sytuacja społeczna, demograficzna i gospodarcza. Szereg poważnych przeobrażeń, jak na przykład: ogólnosiwiatowe spowolnienie gospodarcze (i związane z tym mniejsze dochody budżetowe oraz pogarszający się stan finansów publicznych), rosnące dysproporcje w dynamice rozwoju JST czy zmiana obserwowanych trendów demograficznych, wpływa w dużym stopniu także na sytuację gminy. Nowa Strategia Rozwoju Gminy Żarnów powinna zatem opierać się na konkretnych założeniach oraz definiować cele i kierunki interwencji, służące podnoszeniu konkurencyjności gminy oraz przełamywaniu strukturalnych problemów gospodarczych i społecznych. Realizacja tych wyzwań nierzadko wiąże się z podejmowaniem współpracy z samorządami innych szczebli, instytucjami państwowymi, partnerami społecznymi i prywatnymi. Stąd też Strategia nie obejmuje wyłącznie zadań będących w kompetencjach samorządu gminnego, ale wskazuje na rozwiązania niezbędne dla stałego i efektywnego rozwoju całej wspólnoty Gminy Żarnów. Takie podejście jest zgodne z nowym paradygmatem polityki regionalnej państwa i wieloszczeblowym zarządzaniem polityką rozwoju JST.

Metodologia i harmonogram prac

Przystępując do budowania Strategii Rozwoju Gminy Żarnów, w oparciu o posiadane dokumenty oraz wyniki konsultacji społecznych starano się w możliwie jak największym stopniu poznać otoczenie oraz zrozumieć zachodzące w nim procesy. Szczególny nacisk położono na poznanie problemów, potrzeb oraz oczekiwań mieszkańców gminy Żarnów.

Proces tworzenia niniejszej Strategii Rozwoju Gminy Żarnów był złożony i obejmował kilka faz, wśród których wyróżnić można:

- fazę planowania działań polegającą na zapoznaniu się ze wszystkimi aktualnymi dokumentami strategicznymi na poziomie kraju, regionu, powiatu oraz gminy, w ramach której dokonano analizy korelacji między lokalnymi dokumentami, a dokumentami wyższego szczebla.
- fazę prac przygotowawczych, która obejmowała m.in. czynności związane z diagnozą obecnego stanu gminy oraz wstępną identyfikacją kluczowych problemów, a następnie wyznaczeniem potencjalnych kierunków rozwoju gminy na lata 2016-2020.
- fazę konsultacji społecznych mającej na celu poznanie oraz hierarchizację celów i potrzeb mieszkańców gminy.
- fazę pracy warsztatowej.
- aktywne planowanie warsztatowe polegające na przeprowadzeniu analizy SWOT (raport diagnostyczny, charakteryzujący podstawowe uwarunkowania rozwojowe gminy, który posłużył jako impuls do dyskusji dotyczącej zasobów wewnętrznych gminy oraz wpływu otoczenia zewnętrznego) i wstępnym wyznaczaniu celów strategicznych, operacyjnych oraz kierunków działań.
- fazę analizy warsztatów strategicznych.
- fazę ostatecznego wyboru celów strategicznych, operacyjnych, kierunków działań oraz ustaleniu listy inwestycji (w oparciu o wyniki diagnozy społeczno-gospodarczej oraz analizy SWOT).
- fazę konsultowania i uzgadniania dokumentu strategicznego przed ostatecznym zatwierdzeniem dokumentu przez Radę Gminy.
- fazę zatwierdzenia Strategii Rozwoju Gminy Żarnów na lata 2016-2020.

Identyfikacja głównych kierunków rozwoju gminy i sformułowanie planu operacyjnego

Przedmiotem prac warsztatowych stał się wybór obszarów priorytetowych i celów strategicznych oraz budowa planu operacyjnego Strategii. W oparciu o wyniki diagnozy społeczno-gospodarczej oraz analizy SWOT, dokonano identyfikacji obszarów priorytetowych (kierunków rozwoju) dla rozwoju Gminy Żarnów, czyli takich, które odzwierciedlają zasadnicze pola działań w zakresie intensyfikowania rozwoju. W efekcie prac zdefiniowano 4 obszary strategiczne:

EDUKACJA I GOSPODARKA	DZIEDZICTWO, TURYSTYKA I REKREACJA	USŁUGI PUBLICZNE	ZARZĄDZANIE ROZWOJEM GMINY
----------------------------------	---	-------------------------	---------------------------------------

Kolejnym etapem prac było opracowanie planu operacyjnego Strategii Rozwoju Gminy Żarnów. Plan uwzględnia wytyczne i założenia zawarte w dokumentach wyższego rzędu oraz realizuje wnioski płynące z opracowanej uprzednio analizy SWOT i postulatów. Dla ukazania hierarchii powiązań łączących poszczególne elementy planu operacyjnego, zaprojektowano go w następującym układzie:

- strategiczne obszary rozwoju – główne kierunki rozwoju
- cele strategiczne – długookresowe
- cele operacyjne – średniookresowe
- kierunki interwencji (kluczowe zadania)

Plan operacyjny został poddany szczegółowej dyskusji i niezbędnym uzupełnieniom, czym zwieńczono pracę merytoryczną nad przygotowaniem Strategii Rozwoju Gminy Żarnów na lata 2016-2020. Ostateczna wersja Strategii jest dokumentem perspektywicznym i długofalowym, a jednocześnie wskazującym priorytety i narzędzia realizacji, które na najbliższe lata wydają się stwarzać najwięcej możliwości dla rozwoju społeczno-

gospodarczego całej wspólnoty samorządowej. Z biegiem czasu, na etapie wdrażania, Strategia ulegać będzie modyfikacjom i aktualizacjom w taki sposób, aby jej realizacja dostosowana była do bieżących potrzeb i aspiracji społeczności lokalnej.

Diagnoza społeczno-gospodarcza

Ogólna charakterystyka Gminy Żarnów

Gmina Żarnów położona jest w południowej części powiatu opoczyńskiego w województwie łódzkim, na pograniczu z powiatem koneckim i województwem świętokrzyskim. Zajmuje powierzchnię 14070 ha. Charakteryzuje się dobrą infrastrukturą komunalną i dogodnymi połączeniami komunikacyjnymi z Piotrkowem Trybunalskim, Łodzią, Kielcami, Opocznom i Końskimi, poprzez drogę krajową nr 74 (Kielce - Żarnów - Sulejów) oraz drogi wojewódzkiej nr 726 (Żarnów - Opoczno - Inowódz - Rawa Mazowiecka) i nr 746 (Żarnów - Końskie). Przez gminę Żarnów przebiega Centralna Magistrala Kolejowa (CMK), łącząca Śląsk z Warszawą i portami Trójmiasta.

Ryc.1 Województwo łódzkie z podziałem na powiaty

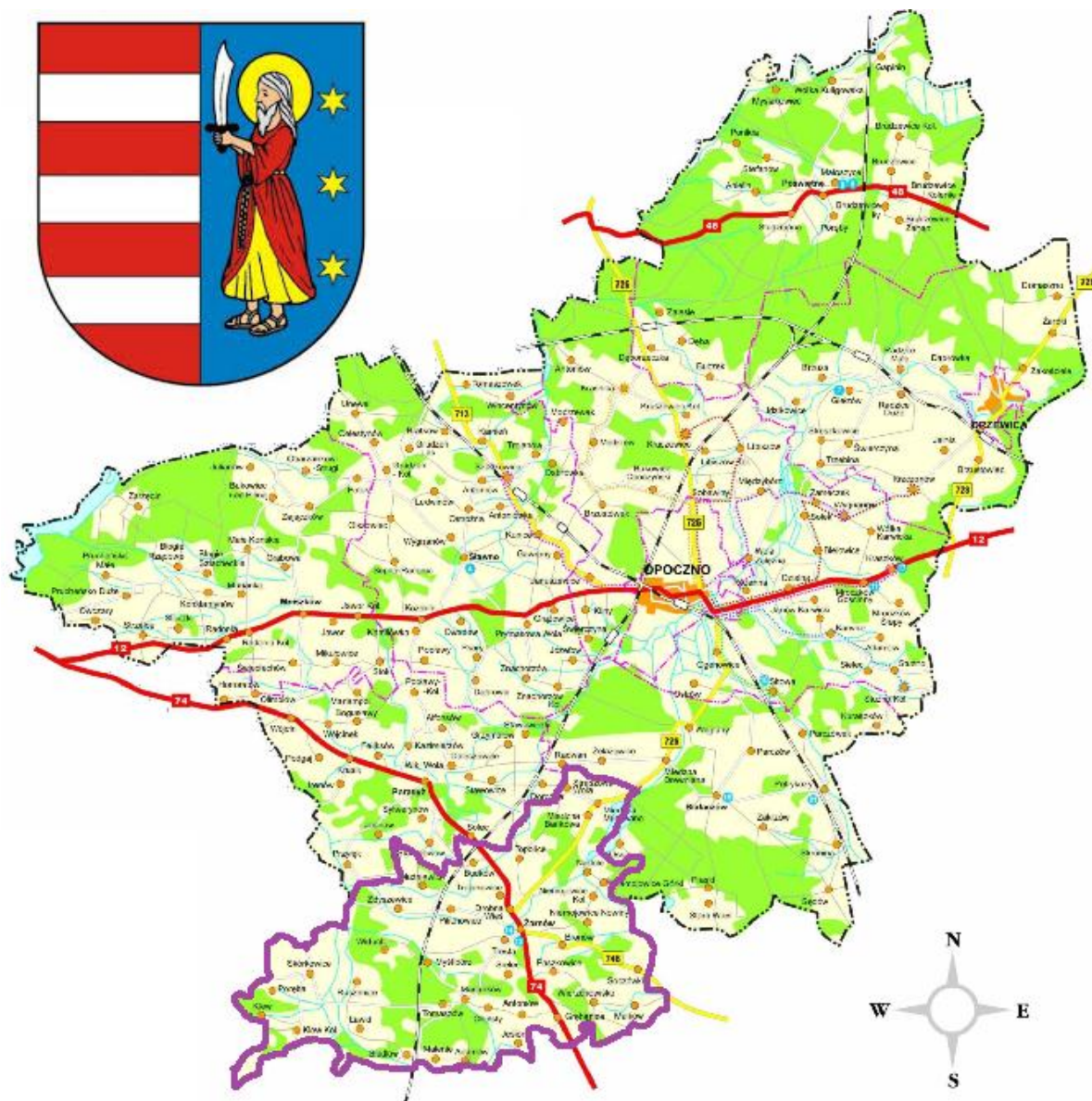
Rozciągłość liniowa gminy wyraża się wartościami:

- z północy na południe – 13,5 km;

- z zachodu na wschód – 19,0 km;

łączna długość granic gminy wynosi 92 km.

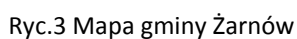
Graniczy ona z gminami: Paradyż (19,5 km), Białaczów (15,5 km), Końskie (11,0 km), Ruda Maleniecka (14,0 km), Fałków (14,0 km), Przedbórz (0,5 km) i Aleksandrów (17,0 km).

Ryc.2 Powiat opoczyński z wyróżnieniem gminy Żarnów

Do gminy należy 44 miejscowości, wchodzących w skład 30 sołectw. Tymi miejscowościami są: Adamów, Afryka, Antonów, Bronów, Budków, Chełsty, Czersko, Dąbie, Dłużniewice, Grębenice, Jasion, Kamieniec, Klew, Klew-Kolonia, Ławki, Łysa Góra, Malenie, Malków, Marcinków, Miedzna Murowana, Młynek, Myślibórz, Nadole, Niemojowice, Nowa Góra, Odrowąż, Paszkowice, Pilichowice, Poręba, Ruszenice, Ruszenice-Kolonia, Siedlów,

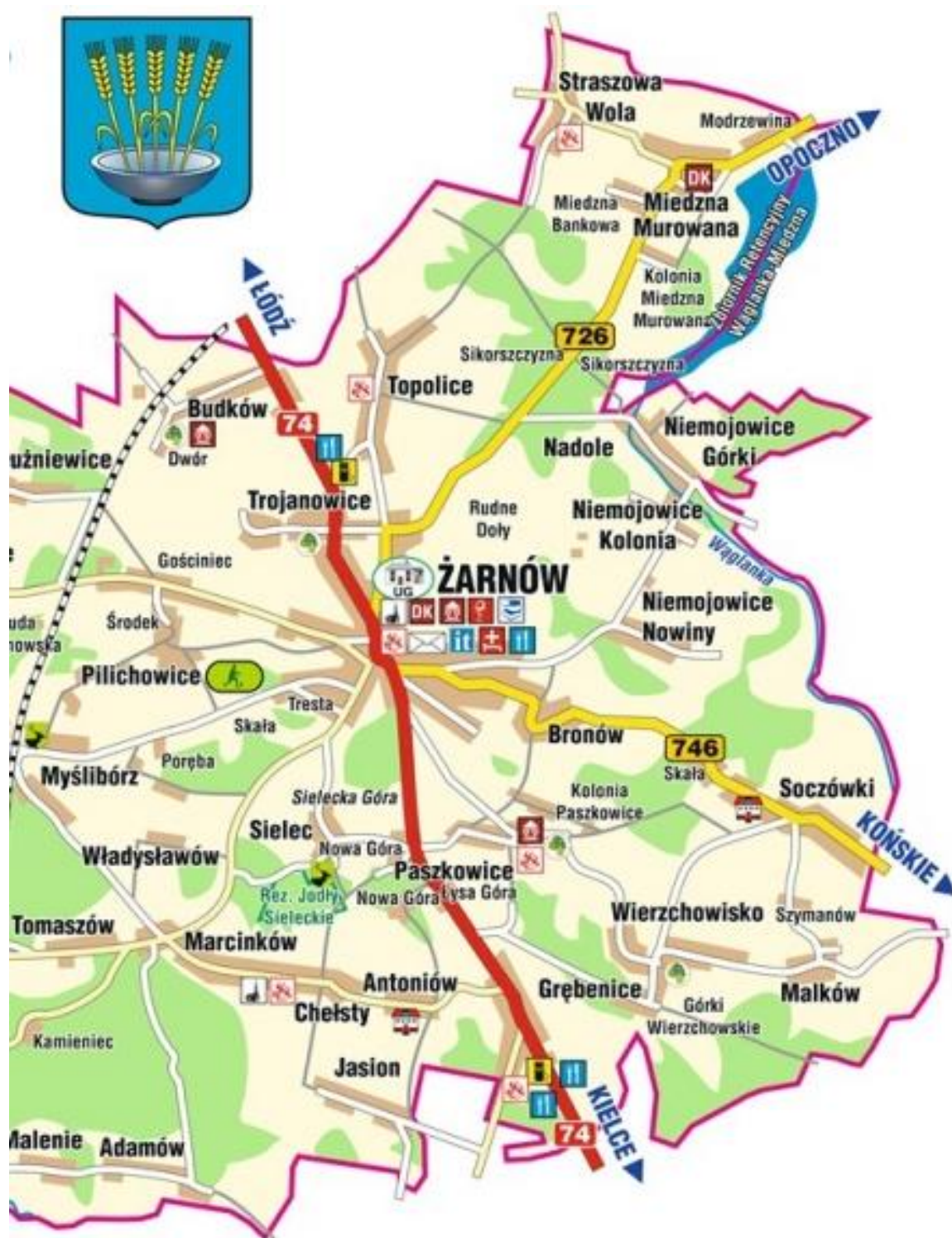
- 51° 19' N – kraniec północny (rejon wsi Straszowa Wola – Dorobna Wola – Radwan);
- 51° 11' N – kraniec południowy (rejon wsi Klew – Reczków – Józefów Stary – Brzezcie);
- 20° 16' E – kraniec wschodni (rejon wsi Malków – Grabków – Bedlno);
- 19° 59' E – kraniec zachodni (rejon wsi Klew – Reczków – Józefów Stary – Brzezcie).

Gmina Żarnów

Ryc. 4 Część zachodnia gminy Żarnów

Ryc. 5 Część wschodnia gminy Żarnów

Ryc. 6 Szczegółowy plan Żarnowa i najbliższych okolic

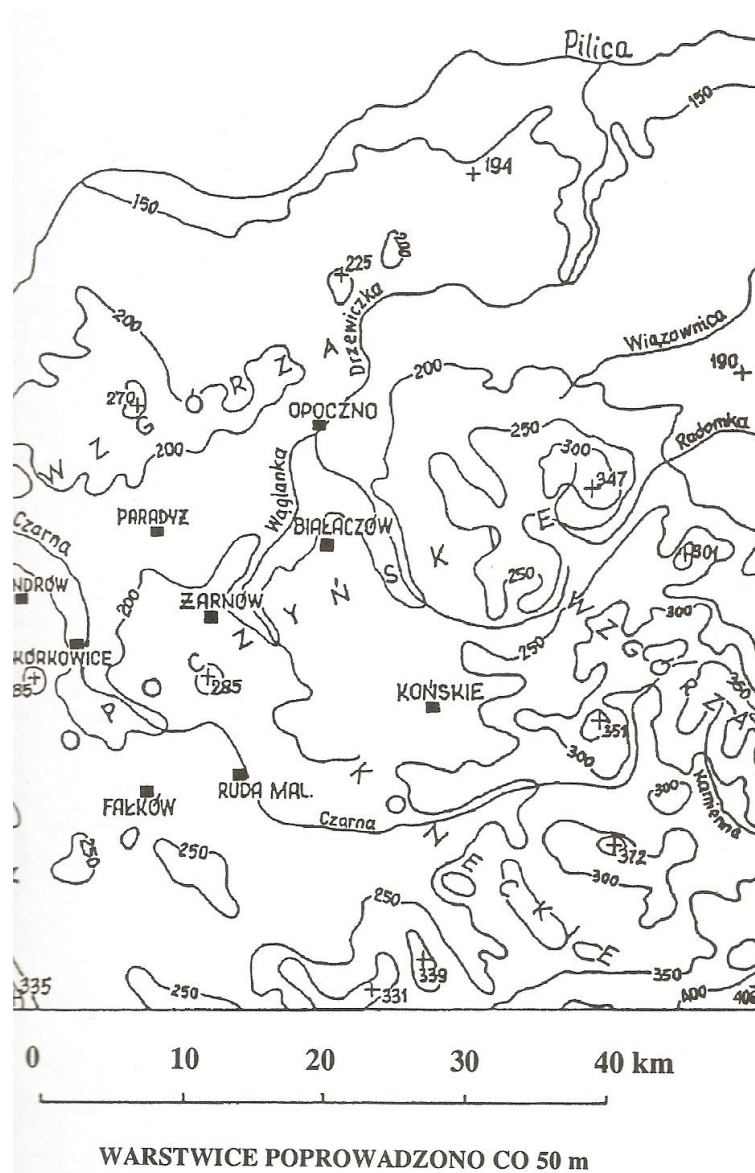
Od Opoczna – miasta powiatowego, Żarnów jest oddalony o 20 km, od Piotrkowa Trybunalskiego odległość wynosi 40 km, od Łodzi - 87 km, od Kielc 56 km, a od Warszawy 140 km. Powierzchnia gminy wynosi 14070 ha (140,7 km²), z której użytki rolne stanowią 66,84% (9404,062 ha), lasy i grunty leśne 25,78% (3627,246 ha) natomiast pozostałe grunty (wody, drogi, koleje i tereny zabudowane) stanowią 7,38% obszaru.

Rzeźba terenu

Rzeźba terenu jest jednym z podstawowych czynników mających decydujący wpływ na rolnicze zagospodarowanie danego regionu. Dla rolników najbardziej dogodną rzeźbą terenu są obszary równinne, nizinne, faliste oraz pagórkowate o niewielkich różnicach wysokości względnej i stoki o niedużym nachyleniu. Takie ukształtowanie powierzchni zapewnia ochronę przed erozją wodną oraz wietrzną gleb, przeciwdziała spływom powierzchniowym wód opadowych, a także gwarantuje zachowanie wilgoci. Ułatwia to także efektywniejsze i pełne zagospodarowanie obszarów uprawnych i pomaga przy prowadzeniu zbiorów. Mniej korzystne warunki w miejscach, gdzie strome stoki i znaczne pochyłości terenu utrudniają bądź też uniemożliwiają uprawę. Jest to także dużą przeszkodą przy mechanicznych pracach rolnych (przy użyciu na przykład ciągnika) oraz podczas budowy dróg dojazdowych do pól.

Gmina Żarnów znajduje się na obszarze Wzgórz Opoczyńskich (Ryc. 7). Mezuregion ten jest częścią Wyżyny Przedborskiej, stanowiącej łagodne przejście z Wyżyny Kielecko-Sandomierskiej do równin Mazowsza. Wzgórza te mają powierzchnię 1.460 km² sąsiadując od wschodu z Garbem Gielniowskim, a od południowegowschodu z Płaskowyżem Suchedniowskim. Od południa zaś ze Wzgórzami Łopuszańskimi oraz pasmem Przedborsko-Małogoskim. Zbudowane są one ze skał okresu jurajskiego, tworzące dwie płaskie antykliny oddzielone synkliną, którą wypełniają utwory wieku kredowego. Krajobraz ten z nieregularnie porozrzucanymi pagórkami pochodzenia morenowego, składa się głównie z dolin i wzgórz.¹

¹ Kondracki J., „*Geografia Polski, mezoregiony fizyczno-geograficzne*”, Warszawa, 1994

Ryc. 7. Ukształtowanie powierzchni mezoregionu Wzgórz Opoczyńskich

Terytorium gminy Żarnów jest wyżynne i pozostaje pod wpływem mezozoicznych linii północno-zachodniego obrzeża Gór Świętokrzyskich. Występujące tu wzgórza rozciągają się na tle falistych powierzchni wysoczyznowych. Są one w większości nachylone ku północnemu-zachodowi. Gmina charakteryzuje się nierówną konfiguracją. W krajobrazie gminy spotkać można wzniesienia o wysokości bezwzględnie ponad 285 m. n.p.m. (Diabla Góra – 285,1 m n.p.m. i Sielecka Góra – 285,6 m n.p.m.) oraz rozległe doliny dwóch różnych rzek w gminie:

- dolina Czarnej Koneckiej leżąca w południowej i zachodniej części z najniższym w gminie punktem (188 m. n.p.m.) w rejonie wsi Czersko.
- dolina Wąglanki, leżąca w północno-wschodniej części gminy.

Układ dolin w powiecie nawiązuje do dawnych form o charakterze wklęsłym, wytworzonych w najmniej odpornych utworach mezozoicznych. Obecnie zasypane są one przez osady plejstoceny. Doliny większych rzek Wzgórz Opoczyńskich dostosowywały się do dawnych obniż, a także do nachylenia powierzchni ku północy. Na terenie gminy występują nieznaczne nachylenia stoków (średnio – 3,1%). Największe z nich zmierzono w okolicach gór: Sieleckiej i Diablej (około 9,78%). W regionie nie stwierdzono występowania terenów osuwiskowych lub zagrożonych erozją wodną.²

Warunki geologiczne

Na terenie gminy Żarnów występują liczne serie skał piaskowcowych pochodzenia lodowcowego z ery mezozoicznej. Nad nimi zalega seria skał luźnych, czwartorzędowych, pochodzenia lodowcowego. Pomiędzy tymi dwiema seriami, występują śladowo osady z okresu trzeciorzędowego, wytworzone w warunkach sedymentacji lądowej i jeziornej. Można pokusić się zatem o stwierdzenie, iż na obszarze gminy występują jedynie osady czwartorzędowe (holoceńskie i plejstoceny) oraz mezozoiczne (jurajskie). Mezozoiczne osady kredowe występują w północnej części Wzgórz Opoczyńskich, a triasowe – na południe od Żarnowa, w rejonie Rudy Malenieckiej, Fałkowa i Radoszyc.

Serię skał mezozoicznych (225 – 65 mln lat) należy określić mianem fundamentu, na którym później wytworzyły się pozostałe elementy współczesnej budowy geologicznej i rzeźby terenu. Jurajskie piaskowce, odznaczające się znaczną zwięzłością, przetrwały długotrwałe procesy niszczące i obecnie są widoczne jako kopulaste wzgórza, zwiastujące przejście od nizin Polski centralnej do wyżyn Polski południowej. W okresie trzeciorzędowym (65 – 2 mln lat), powierzchnia mezozoiku została nieco przekształcona wskutek deformacji tektonicznych oraz procesów niszczących.

² Klatka T., Ziomek J., „Budowa geologiczna”, [w:] Stankiewicz Z., „Województwo piotrkowskie: monografia regionalna: zarys dziejów, obraz współpracy, perspektywy rozwoju”, Łódź, 1979

Podczas zlodowacenia środkowopolskiego, lądolód w stadium maksymalnego zasięgu dotarł do północnego obrzeżenia Gór Świętokrzyskich, w rejon Końskich i Przysuchy, pozostawiając w jego brzeżnej strefie okazałe pagórki morenowe i powierzchnie teras kemowych. Owe pagórki to Wzgórza Koneckie z kulminacjami sięgającymi 400 m n.p.m. Na obszarze obecnej gminy, modelowanym przez lodowiec, wytworzyły się pagórkowate i równinne obszary moreny dennej, zbudowane z gliny zwałowej. Pomędzy czwartorzędowymi, gliniastymi obszarami moreny dennej, znajdują się liczne wychodnie skał litych, eksploatowane na przestrzeni dziejów. Zachowało się wiele regionalnych nazw tych wychodni, np. *Skąta*, *Na Skale*, *Na Skątce* itp.

Od powierzchniowego zróżnicowania osadów zależą typy i rodzaje gleb, warunkujące rozwój gospodarki rolnej. Ma ona największy związek z zasobnością w wody podziemne. Od dostępności do tych wód zależny był do niedawna rozwój osadnictwa. Jeszcze na początku XX wieku, obszary położone na dziale wodnym Czarnej i Wąglanki, gdzie pierwszy poziom wody podziemnej pojawiał się dopiero na głębokości ok. 30 metrów, pozostawały słabo zasiedlone.

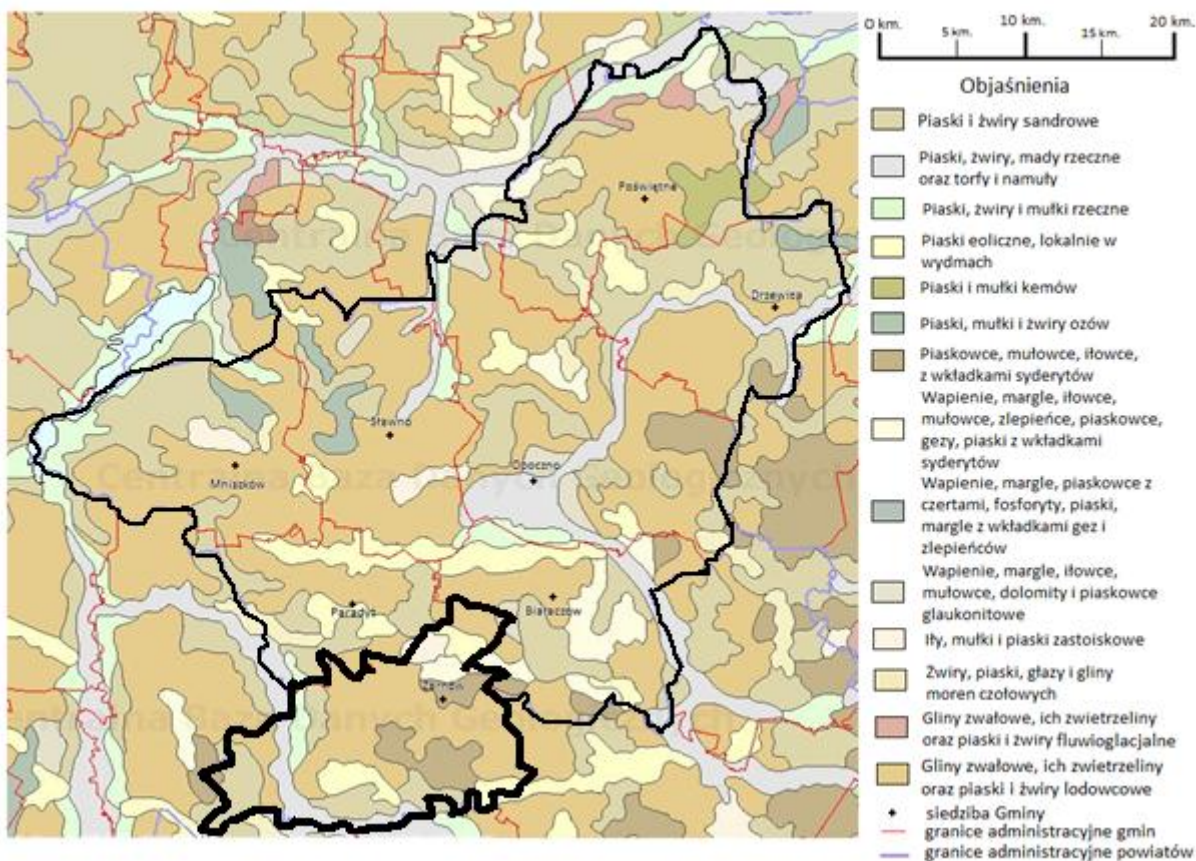
W kilku miejscach na terenie gminy (rejon Tresty, Pilichowic, Zdyszewic i Diablej Góry) na utworach pochodzenia lodowcowego, wytworzyły się pola piasków eolicznych lub pagórki wydmore. Niektórym z tych form towarzyszą niecki deflacyjne, wypełnione torfem lub wodą. Lokalnie proces przeobrażania form wydmorewych w gminie trwa nadal, szczególnie tam, gdzie uprzednio usunięto pokrywę roślinną, na przykład przez wycięcie lasu.³

Podłoże gminy zbudowane jest głównie z utworów plejstocénskich i holocénskich, a więc tworzące na przeważającym obszarze grunty sypkie, głównie piaski różnoziarniste z domieszką żwirów oraz kamieni i podrzędnie glin. Jedynie w okolicach Żarnowa, Paszkowic, Grębenic, Sielca i byłej wsi Tresta Wesoła zalegają warstwy utworów jurajskich, wykształtowanych w postaci margli, iłów i piaskowców oraz iłolupków z domieszką rudy.

W okolicach rzecznych występują sporadycznie obszary torfowisk o niewielkiej grubości osadów.⁴

³ Nawrocki K., „Żarnów wczoraj i dziś. Walory ekologiczno-krajoznawcze regionu”, wydanie II, Końskie, 2002, s. 28

⁴ Klimaszewski M., „Rozwój geomorfologiczny terytorium Polski w okresie czwartorzędowym”, [w:] „Przegląd geograficzny”, Warszawa, 1958, nr 1.

Ryc.8 Budowa geologiczna powiatu opoczyńskiego

Warunki glebowe i ich ocena przydatności dla rolnictwa

Miejscowe gleby od dawna słynęły ze swej nieurodzajności, co w przeszłości niejednokrotnie znajdowało swe odbicie w twórczości ludowej. Krąży tu nawet opowieść, że szatan kusząc Chrystusa bogactwem różnych krain świata, zasłonił Opoczyńskie, gdyż wstydził się tutejszego ubóstwa. Powszechnie jest tutaj znane również przysłowie: „Opoczyńskie kraje – korzec siejesz, kopę zbierasz, kopa korzec daje”. Ponadto przed wiekami uważano, że tutejsze nieurodzajne ziemie dają takie plony, że „ziarno za ziarno, słoma za robotę, a plewy darmo”.

Gleby gminy Żarnów cechują się niską jakością i są na ogół mało urodzajne. Na większości terenu zalegają piaski polodowcowe o podłożu przepuszczalnym, na których rozwinęły się gleby bielcowe, nadające się głównie pod uprawę jęczmienia, żyta, owsa i ziemniaków. Pozostałe to gleby: bagienne, mułowo-bagienne, torfowe i rędziny (Ryc. 9). W

gminie Żarnów dominują gleby klasy: IVa, IVb oraz V (Tab. 1.). Gleby klasy I i II na analizowanym terenie nie występują w ogóle. Najlepsze tutejsze gleby zaliczane są do III i IV kategorii bonitacyjnej pochodzenia organicznego występują jedynie w dolinach rzek: Wąglanki, Czarnej.⁵

Tabela 1. Klasyfikacja gleb w gminie Żarnów

Gmina Żarnów	Klasa gleby									
	I	II	III	IIIa	IIIb	IV	IVa	IVb	V	VI
powierzchnia [ha]	0	0	30,3	10,6	174,4	935,4	1335	1341	3329	2201,2
udział procentowy	0	0	0,3%	0,1%	1,9%	10,0%	14,3%	14,3%	35,6%	23,5%

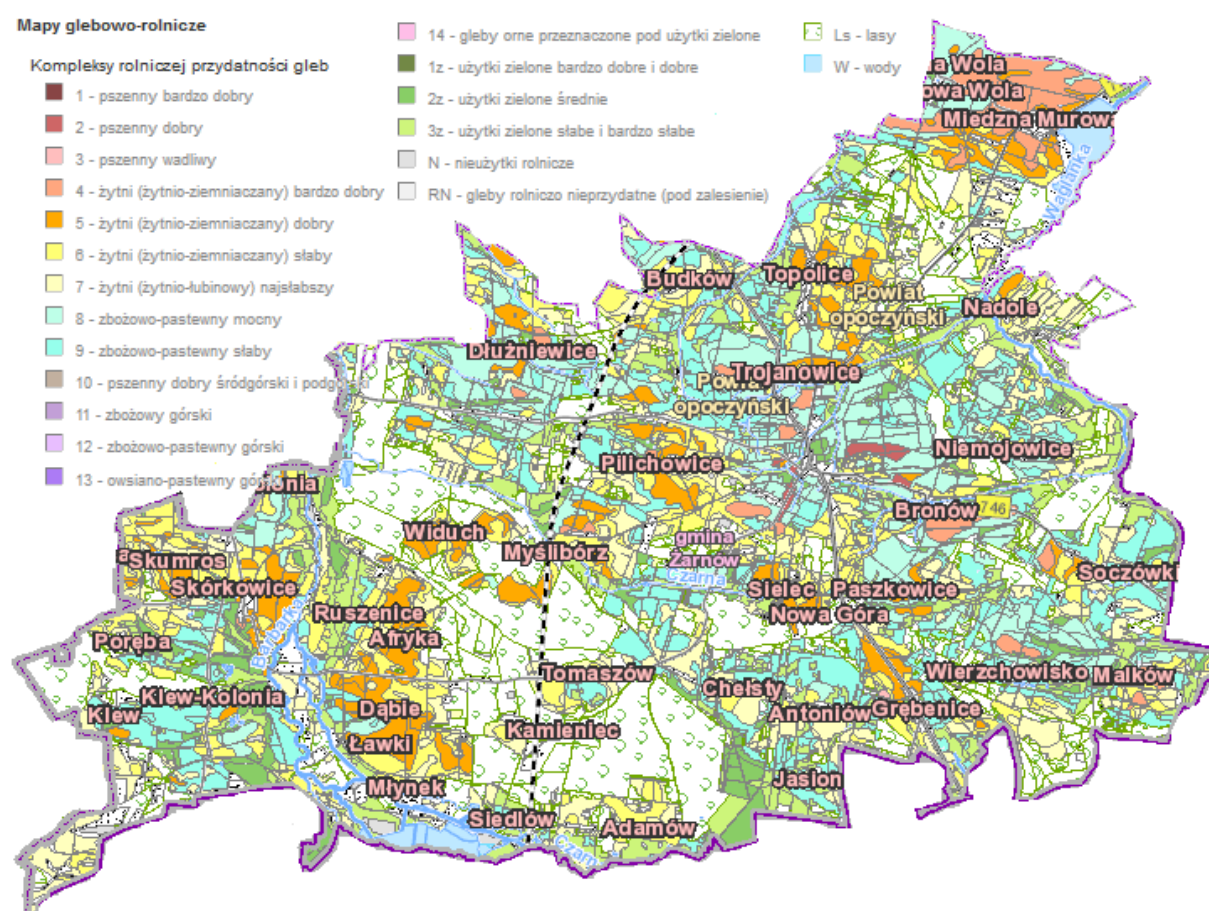
Gleb o bardzo niskiej i niskiej zawartości fosforu jest tu najwięcej w całym województwie, a mianowicie 71%. Również na samym końcu, powiat opoczyński (w tym gmina Żarnów) plasuje się z bardzo małą zawartością magnezu (53%). Z kolei wapniowania wymaga aż 55% gruntów w regionie.

Według nomenklatury, obowiązującej gleboznawców, na terytorium gminy występują następujące rodzaje gleb:

1. Gleby brunatne – wytworzone z różnych glin pochodzenia wodnego oraz z glin wietrzeniowych
2. Gleby luźne, wytworzone z piasków
3. Gleby słabo gliniaste, wytworzone z piasków
4. Gleby gliniaste, wytworzone z piasków
5. Gleby lekkie i średnie, wytworzone z glin zwałowych
6. Gleby wytworzone z utworów pyłowych, pochodzenia wodnego
7. Czarne ziemie, wytworzone z piasków
8. Gleby mułowo – bagienne (mułowo – błotne)
9. Gleby torfowe, wytworzone z torfów torfowisk niskich – dolinowych i niedolinowych
10. Mady rzeczne – lekkie, średnie i ciężkie

⁵ Nawrocki K., „Żarnów wczoraj i dziś. Walory ekologiczno-krajoznawcze regionu”, wydanie II, Końskie, 2002, s.36

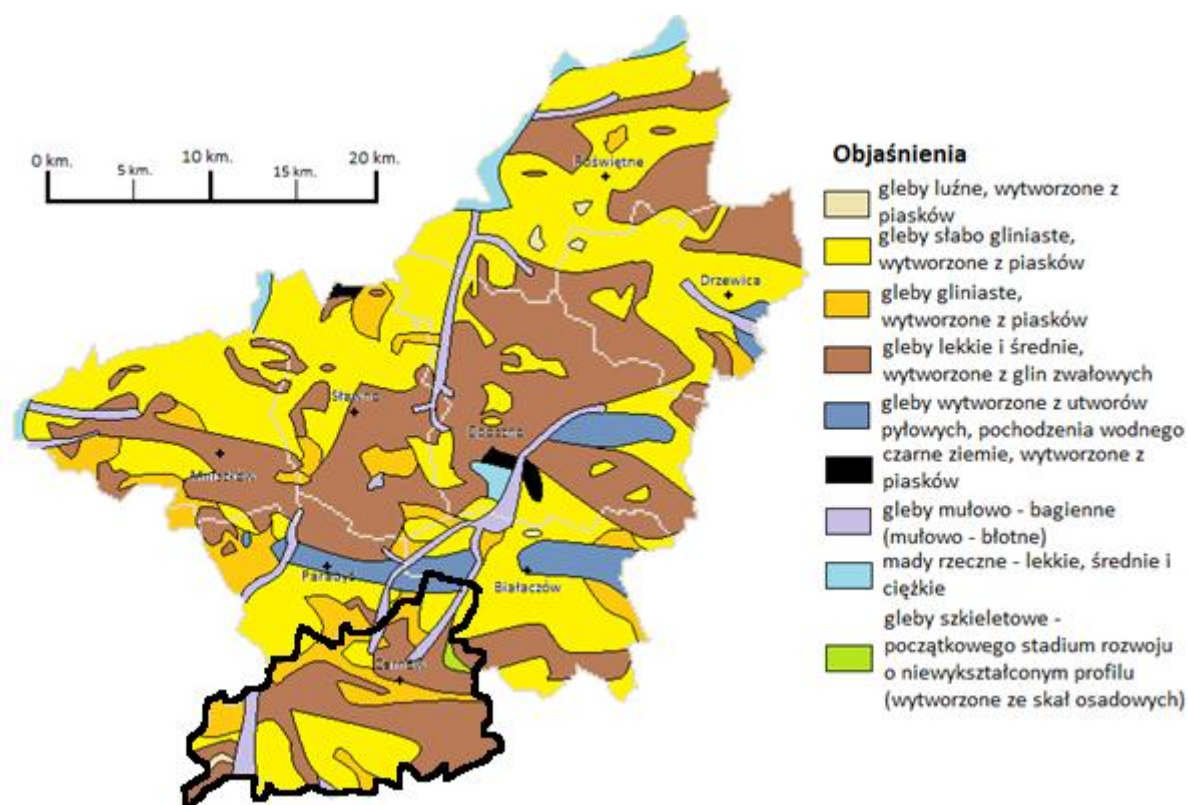
11. Gleby szkieletowe – początkowego stadium rozwoju o niewykształconym profilu (wytworzone ze skał osadowych)

Ryc. 9 Mapa glebowo-rolnicza Gminy Żarnów

Gleby gminy Żarnów są na ogół mało urodzajne, tak jak zresztą w całym Opoczyńskim. Na większości terenów zalegają piaski polodowcowe, o podłożu przepuszczalnym. W gminie zdecydowanie dominują dwa typy gleb: bielcowe i brunatne, zajmujące około 80% powierzchni terenu. Pierwsze z nich wytworzone zostały głównie z piasków, które zostały osadzone w zróżnicowanych procesach sedymentacyjnych. Powstały na terenach lasów iglastych oraz pokryte są dość grubą warstwą próchnicy składających się z trudno rozkładających się szczątków organicznych, substancji garbnikowych oraz żywicznych. Charakteryzują się one popielatym zabarwieniem, powstałym w procesie wymywania w środek gleby związków glinu, fosforu i żelaza (tzw. proces bielcowania). Gleby te wykazują

niekorzystne warunki rolnicze, ponieważ są za suche, zbyt przepuszczalne, silnie kwaśne oraz ubogie w składniki przyswajalne dla roślin.⁶

Ryc. 10. Typy i rozmieszczenie gleb w powiecie opoczyńskim

Gleby brunatne utworzone są z glin, piasków, pyłów, utworów lessowych i iłów. Są one silnie zakwaszone jedynie w górnej części profilu. Niższe partie wskazują odczyn prawie obojętny. Uprawa roślin na tych terenach jest mocno utrudniona ze względu na niską zawartość składników pokarmowych. Gleby bagienne (zlokalizowane wyspowo) i mułowo-bagienne (wzdłuż większych cieków wodnych) zajmują 7% analizowanego terenu. Są one okresowo lub stale podmokłe, a w wyniku obniżenia poziomu wody oraz wnikania w głąb gleby powietrza, następuje uaktywnienie procesów mikrobiologicznych. Cechą charakterystyczną jest okresowy nadmiar wody wiosną oraz jej niedobór w lecie. Czarne ziemie i mady stanowią znikomy procent. Pierwsze z wymienionych powstały w warunkach dużego uwilgotnienia w obniżeniach terenu, przy udziale roślinności łąkowej. Wytworzyły się

⁶ Klatka T., „Gleby”, [w:] Stankiewicz Z., „Województwo piotrkowskie: monografia regionalna: zarys dziejów, obraz współpracy, perspektywy rozwoju”, Łódź, 1979

one na pyłach, iłach oraz utworach lessowych a ich przydatność rolnicza uwarunkowana jest stosunkami wodnymi. Należące do gleb napływowych mady powstały w ścisłym związku z wodą płynącą. Powstały na skutek osadzania materiału naniesionego przez rzekę na terasach zalewowych i w dolinach rzecznych (procesy aluwialne). Związane są one z obecnością roślinności leśnej, głównie lasy liściaste i zajmują wyższe położenie w dolinach.

Przedstawione warunki glebowe potwierdzają występującą przewagę kompleksów słabych, łatwo przepuszczających wody opadowe, charakteryzujące się dużym zróżnicowaniem poziomu wód gruntowych (od 0,5 – 1,5 m w okolicach rzecznych, do 2 – 4 metrów na pozostałych terenach) tworzą ograniczoną bazę do produkcji rolnej w gminie. Jest ona zbliżona do warunków, które z niewielkimi wyjątkami na ogół występują na terenie całego powiatu opoczyńskiego.

Intensyfikacja produkcji rolnej uwarunkowana jest wyższym nawożeniem, powiększeniem nakładów na uregulowanie stosunków wodnych w gminie i zwiększonymi nakładami agrotechnicznymi.⁷

Bogactwa mineralne

Gmina Żarnów zasobna jest w surowce mineralne, mające duże znaczenie dla regionu. Są one jej naturalnym bogactwem, źródłem dochodów, ale jednocześnie – nieodnawialnym elementem środowiska przyrodniczego. Każda eksploatacja surowców, pozostawia nieodwracalne zmiany w środowisku naturalnym, mogące prowadzić do jego degradacji.

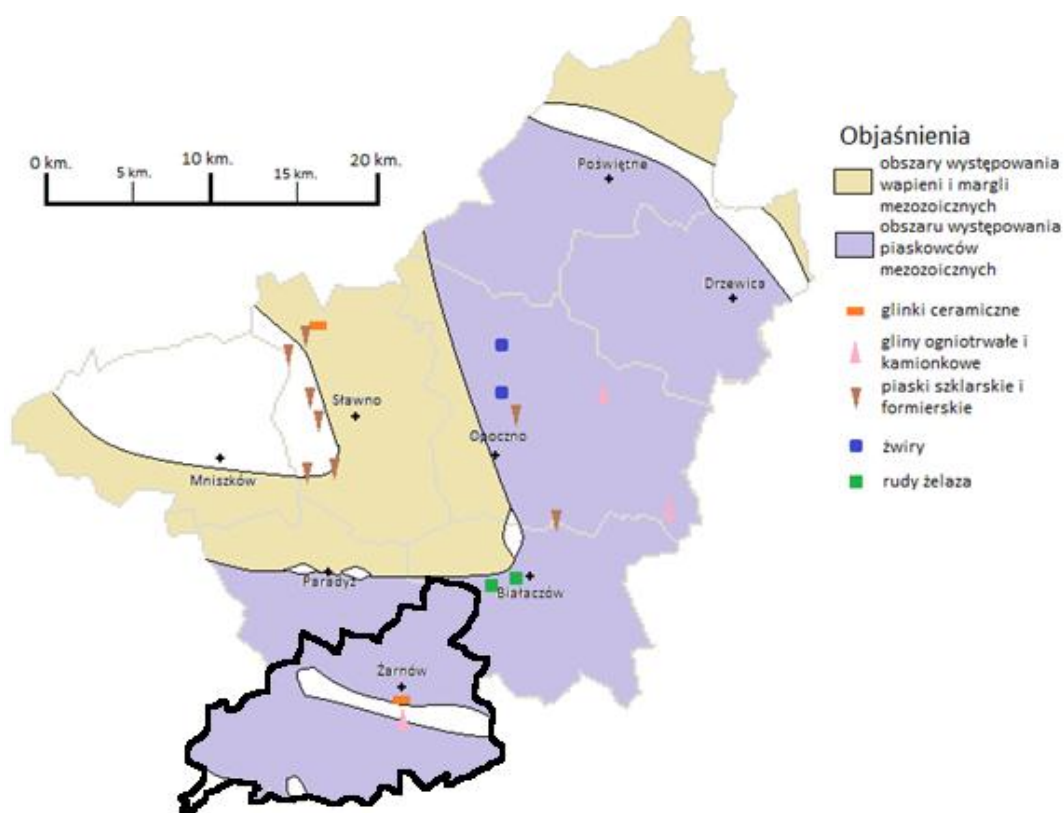
Do podstawowych bogactw mineralnych regionu należą: rudy żelaza, piaskowce drobnoziarniste i surowce ilaste.

Ruda żelaza, w przeważającej ilości złoża ilastego (choć przed laty stwierdzono tu również istnienie niewielkich ilości rud limonitowych), występuje w utworach gliny zwałowej i piaskowca we wschodniej części gminy i na terenach przyległych, należących do Konecczyzny. Największe, od wieków eksploatowane kopalnie rudy, znajdowały się w Łysej

⁷ Prusinkiewicz Z., „*Leksykon ekologiczno-gleboznawczy*”, Warszawa, 1994

Górze. Dostarczano z nich surowiec m.in. do pieców hutniczych w Kołońcu i Rudnej Górze koło Białaczowa. Ślady dawnych wyrobisk zauważalne są do dnia dzisiejszego. Świadczy o tym pofałdowany i znacznie przekształcony rejon przysiółka Rudne Doły, należące do Niemojowic.

Na terenie gminy występują złoża surowców mineralnych o znaczeniu krajowym i regionalnym. Są to gliny i ropy ogniotrwałe, łatwo wypalające się, od lat eksploatowane dla potrzeb przemysłu, a także piaskowców drobnoziarnistych. Pochodzące z dolnej jury piaskowce, zalegające stosunkowo płytko pod powierzchnią ziemi są bardzo łatwe w obróbce, ze względu na swą miękkość. Dopiero po pewnym czasie nabierają odpowiedniej twardości. Pokłady piaskowców występują prawie na całym obszarze gminy i są eksploatowane z licznych odkrywek. Wyroby z żarnowskiego piaskowca, takie jak żarna, taczalniki, osetki, kamienie młyńskie, płyty, epitafia, pomniki, posągi i rozmaite elementy architektoniczne, były znane nawet w najbardziej odległych czasach i są bardzo trwałe a przykładem może być monumentalny Kościół św. Mikołaja. W czasach współczesnych, surowiec ten wykorzystywany jest do celów budowlanych i drogowych, a także do produkcji płytek elewacyjnych.

Ryc. 11. Obszary występowania bogactw mineralnych na terenie powiatu opoczyńskiego

Podłoże gminy zbudowane jest głównie z utworów plejstoceniowych i holoceniowych (Ryc. 11), a więc tworzące na przeważającym obszarze grunty sypkie, głównie piaski różnoziarniste z domieszką żwirów oraz kamieni i podrzędnie glin. Jedynie w okolicach Żarnowa, Paszkowic, Grębenic, Sielca, Wierzchowiska, Chełst, Antoniowa i byłej wsi Tresta Wesoła zalegają warstwy utworów jurajskich, wykształtowanych w postaci margli, iłów i piaskowców oraz iłotupków z domieszką rudy. Wykorzystywane są jako cenny surowiec do produkcji wyrobów kamionkowych i ogniotrwałych, a także płytek podłogowych i wykładzinowych.

W okresie współczesnym glinę eksploatuje się z kopalni odkrywkowej „Chełsty”. Jest ona własnością Zespołu Zakładów Płytek Ceramicznych „Opoczno” w Opocznie. Złoża glin ceramicznych wystarczą tam na ponad 100 lat. Rozciągają się one pod warstwą nadkładową, sięgającą od 3 do 17 metrów i mają od 12 do 22 metrów miąższości. Spośród żarnowskich glin, charakteryzujących się barwami: szarą, żółtą, białą lub czerwoną, w Chełstach występuje tzw. glina czerwono wypalająca się. Według specjalistów stanowi ona najwartościowszy surowiec do produkcji płytek ceramicznych. Kopalnia zajmuje 30 hektarów a pracuje w niej zaledwie kilkusobowa załoga. Przy pomocy nowoczesnych technik urobku surowca, wydobywa się tu kilkadziesiąt tysięcy ton gliny rocznie, co jest bardzo dobrym wynikiem.

W Polsce obecnie znajduje się 18 dużych zakładów wytwarzających ceramiczne wykładziny podłogowe oraz ścienne, z czego kilka z nich zlokalizowanych jest w powiecie opoczyńskim i koneckim, a produkcja płytek w Paradyżu i Opocznie nieustannie wzrasta z roku na rok. Fakt ten wiąże się ze stałym wzrostem wydobycia surowców w pobliskich kopalniach.

W gminie Żarnów stwierdzono także lokalne występowanie kruszywa naturalnego w postaci piasków i żwirów.⁸

W holocenie (ostatnie 10 tysięcy lat) na niektórych obniżeniach terenu, w szczególności w opuszczonych odcinkach dolin rzecznych, powstały duże torfowiska o grubości osadów organicznych 3 – 4 m. Torf do niedawna był eksploatowany i używany jako materiał opałowy. Obecnie na skutek obniżenia wód gruntowych, spowodowanych

⁸ Nawrocki K., „Żarnów wczoraj i dziś. Walory ekologiczno-krajoznawcze regionu”, wydanie II, Końskie, 2002, s.30-31

powstaniem lejów depresyjnych, dużych torfowisk nie spotyka się na terenie żarnowskiej gminy.

W okolicach rzecznych występują sporadycznie obszary torfowisk o niewielkiej grubości osadów.⁹

Warunki wodne

Gmina Żarnów położona jest na obszarze należącym do zlewni dwóch prawobrzeżnych dopływów Pilicy: Czarnej i Drzewiczki. Zlewnia Drzewiczki reprezentowana jest przez rzekę Wąglankę, jej główny lewobrzeżny dopływ. Przez teren gminy, Czarna i Wąglanka płyną po piaskowcach jurajskich, przykrytych gliną zwałową i piaskami akumulacji lodowcowej.

Rzeka Czarna (w odróżnieniu od innych rzek o tej samej nazwie, zwana także Czarną Konecką, Czarną Maleniecką lub Taraską), płynie przez Wyżynę Kielecką – Sandomierską (Płaskowyż Suchedniowski) i Wyżynę Przedborską (Wzgórza Opoczyńskie) na terytoriach województw kieleckiego i piotrkowskiego. Jej długość wynosi 85 km, natomiast powierzchnia dorzecza – 978,4 km kwadratowych. Swe źródła ma usytuowane na wysokości ok. 350 m n.p.m., między Wólką Zychową a Chlewiskami, na ptn.-wsch. od Nieklania. Uchodzi do Pilicy, w odległości 5 km na południe od Sulejowa, na wysokości 173 m n.p.m. Średni spadek rzeki wynosi 1,3 %, średni przepływ w pobliżu ujścia – 5,63 metrów sześciennych na sekundę, natomiast rozpiętość wahań stanów wody w dolnym biegu wynosi aż 3,1 m.

Czarna na odcinku ok. 13 km przepływa przez gminę Żarnów, której na długości 2 km (Siedłów – Malenie) jest rzeką graniczną z gminą Fałków. Na teren gminy wpływa na wysokości ok. 200 m n.p.m. i meandrując płynie na długości 6 km w kierunku zachodnim, czyniąc niezwykle atrakcyjnymi okolice wsi Adamów, Malenie, Siedłów, Młynek i Ławki. W pobliżu rozległej terasy, zwanej Fryszerka – Błonie, porośniętej łąką i poprzecinanej dziesiątkami rowów, rzeka zmienia swój kierunek na północny. Płynie w tym kierunku obok wsi Ruszenice, Klew i Skórkowice. Czarna ma charakter rzeki tworzącej liczne meandry,

⁹ Krzemiński T., „*Walory naturalne województwa piotrkowskiego*”, [w:] „*Województwo piotrkowskie-przewodnik turystyczny*”, Łódź, 1979

płycizny, wyspy, rozlewającej się szeroko wśród łąk (Skórkowice – Czersko), a gdzie indziej podcinającej wysokie i porośnięte lasem brzegi (Siedlów). Dolina Czarnej wypełniona jest bujną roślinnością szuwarową, torfowiskową, łąkową, zaroślową i leśną, stanowiącą niezastąpione refugium (ostoja, miejsce schronienia) dla bogatej fauny, zwłaszcza ptaków. Na odcinku od Siedlowa do Skórkowic, rzeka tworzy liczne starorzecza i mokradła. Koryto rzeki osiąga szerokość od 10 do 55 metrów. Na obszarze gminy Żarnów, rzece towarzyszą znaczne kompleksy leśne, składające się przeważnie z drzewostanu sosnowego.

Czarna należy do najlepiej zachowanych, czystych rzek regionu. Ma charakter rzeki podgórskiej. Przed laty była jedną z „najpracowitszych” rzek Zagłębia Staropolskiego, gdyż dostarczała energii wielu zakładom przemysłowym, usytuowanym m.in. w Nieklaniu, Stąporkowie, Sielpi Wielkiej, Rudzie Malenieckiej, Maleńcu, Machorach i Kołońcu.

Rzeka zasila liczne stawy, z których najbardziej znany w Maleńcu, o powierzchni 16 ha, istniał już w czasach historycznych. Jest on jednak stosunkowo niewielki w porównaniu z innymi, okolicznymi zbiornikami wodnymi. Powierzchnie stawów w rejonie Rudy Malenieckiej i Cieklińska (stawy „Czapla”, stawy doświadczalne) oraz w okolicach wsi Koliszowy (stawy „Praga”) przekraczają powierzchnię 100 ha, stawy w Kołońcu mają obszar 50 ha, natomiast w okolicach wsi Siedlów – 30 ha.

Na obszarze gminy Żarnów w rejonie – wspomianej wcześniej – terasy zalewowej Fryszerka – Błonie, do Czarnej wpływa rzeka Barbarka, będąca jej największym lewobrzeżnym dopływem. Długość Barbarki wynosi 20 km, natomiast powierzchnia jej dorzecza sięga 111 km². Okolice wsi Malenie – Kołonec, łączy odnoga głównego koryta rzeki, nosząca zagadkową nazwę „kanał Ulgi”. Prawobrzeżne dopływy – strumienie, mające swe źródła na terenie gminy Żarnów (rejon Sielca i Chełst) nie posiadają oficjalnej nazwy. Ponadto biegowi Czarnej towarzyszy bardzo gęsta sieć rozmaitych cieków, potocznie określanych mianem rowów. Owe młaki i strugi mają jednak niewielką długość, sięgającą najwyżej kilku kilometrów.

Drzewiczka jest rzeką o długości 81,3 km i dorzeczu równym 1082,9 km², wypływającą z wysokości 248 m n.p.m. na tzw. Garbie Gielniowskim, koło wsi Kacprów. Rzeka uchodzi do Pilicy w Nowym Mieście nad Pilicą, na wysokości 130 m n.p.m.

Największym lewobrzeżnym dopływem tej rzeki jest Wąglanka, tocząca swe wody z piaskowców triasowych koło miejscowości Nowe Brody, położonej tuż obok

administracyjnych granic Końskich, na wysokości 240 m n.p.m. Uchodzi do Drzewiczki w Opocznie, na wysokości 177 m n.p.m. Powierzchnia jej dorzecza wynosi 289,7 km², a długość rzeki – 50,4 km. Prawie na całej swej długości, Wąglanka tworzy liczne meandry i przepływa w kierunku północnym, poprzez zabagnione obszary, pocięte siecią rowów melioracyjnych. Środkowa część biegu rzeki, o długości 12 km, płynie przez terytorium gminy Żarnów. Na obszar gminy wpływa na wysokości 205 m n.p.m. i prowadzi swe wody obok wsi Soczówki, Niemojowice Nowiny, Niemojowice Górki, Nadole i Miedzna Murowana. Z wyjątkiem rejonu wsi Niemojowice Górki – Nadole, rzeka Wąglanka stanowi granicę żarnowskiej gminy z gminami Końskie i Białaczów. W okolicach przysiółka Modrzewina, na wysokości ok. 190 m n.p.m. rzeka opuszcza granice gminy.

W latach 1974 – 1979, w dolinie rzeki Wąglanki, w obrębie wsi Miedzna Murowana – Ossa Białaczowska, kosztem ówczesnych 42 mln złotych wybudowano zalew. Budowało go Rejonowe Przedsiębiorstwo Melioracyjne w Końskich. Zalew posiada zaporę czołową, mającą długość 520 m i boczną, o długości 920 m. Woda magazynowana w zbiorniku, przeznaczona jest przede wszystkim dla potrzeb nawadniania użytków zielonych w dolinach rzek Wąglanki i Drzewiczki. Cała powierzchnia zalewu, noszącego oficjalną, urzędową nazwę „Wąglanka – Miedzna”, należy do terytorium gminy Żarnów. Pojemność zalewu przy rzędnej piętrzenia wody 195,75 m n.p.m., wynosi 3,8 mln m³ wody. Jednak jego maksymalna objętość może być większa i teoretycznie może osiągnąć 4,16 mln m³ wody. Powierzchnia lustra wody waha się od 175 do 185 ha, a największe piętrzenie może wynosić 6,85 m.

Wody zbiornika ze względu na swe przeznaczenie, winny odpowiadać II klasie czystości. Niestety, nie zawsze tak jest, co odbywa się ze szkodą dla licznych gatunków ryb, zamieszkujących wody zalewu, którymi są m.in. troć jeziorowa, leszcz, płoć, krąp, ukleja, karp, lin, szczupak i okoń. Ponadto, powstanie zalewu przyczyniło się do pojawienia wielu gatunków ptaków, niespotykanych lub sporadycznie występujących w tych stronach. Są to mewy śmieszki, rybitwy, kaczki nurkujące i inne.

Nad zalewem obserwuje się też sporo zjawisk niekorzystnych. Jest to zwłaszcza silna erozja brzegów, spowodowana falowaniem wody płytkiego zbiornika wodnego.

Na obrzeżach zbiornika rozwija się rekreacja. Nad brzegami zalewu znajdują się: stacja harcerska, budynek wczasowy oraz przepompownię. Zalew przyciąga wielu

amatorów sportów wodnych i wędkarzy. Stąd też ważnym zadaniem staje się ochrona czystości wody. Rozwój cywilizacji technicznej sprawia, iż wszelkie życie w zalewie (oraz wszystkich rzekach) jest nieustannie narażane na śmiertelne zagrożenie. Intensywne uprawy rolne (nie tylko nad zalewem, ale i nad zasilającą zbiornik rzeką) zużywają duże ilości nawozów sztucznych, które pobudzają nadmierny rozwój glonów, których rozkład doprowadza do niedoboru tlenu w wodzie. Zużywanie coraz większej ilości wody do celów komunalnych i przemysłowych, a następnie (za pośrednictwem rowów i naturalnych obniżen terenu) wpuszczanie do rzek nieoczyszczonych ścieków, wprowadza do nich szkodliwe związki chemiczne i bakterie. Często dzieje się tak na skutek nieszczelności szamb przydomowych, za wiedzą lub niewiedzą użytkowników. Ścieki przeciekają wówczas do warstw wodonośnych i płyną, siłą grawitacji zasilając najbliższe rzeki.

Na terenie gminy występuje kilka lewobrzeżnych dopływów Wąglanki, bezimiennych cieków osiągających długość 5 – 6 km, płynących równoleżnikowo z zachodu na wschód. Nad jedną z tych strug, noszącej nazwę Scepta, leży Żarnów. Nazwa strugi pochodzi z czasów historycznych, kiedy określana była również mianem „strumienia Scepte”. Przed wiekami Scepta, będąca o wiele bardziej wartkim (niż obecnie) strumieniem, zasilala w wodę fosę żarnowskiego, średniowiecznego zamku.

Granice działu wodnego Czarnej i Wąglanki, wyznaczają wzniesienia wschodniej części gminy Żarnów. Wododział przebiega przez Górki Wierzchowskie (wchodzące w skład wsi Wierzchowisko), Grębenice, Łysą i Nową Górę, Sielecką Górę (obok Diablej Góry, jednego z dwóch najwyższych wzniesień Wzgórz Opoczyńskich, mierzących 285 m n.p.m.) oraz grunty wsi Tresta, Pilichowice, Trojanowice, Topolice i Straszowa Wola, pozostawiając w dorzeczu Wąglanki Żarnów. Stwierdzić zatem należy, iż około 70 % terytorium gminy Żarnów należy do zlewni rzeki Czarnej, a około 30 % - rzeki Wąglanki.

Na terenie gminy brak jest jezior naturalnych. Występują tu jedynie niewielkie zbiorniki sztuczne, powstałe w wyrobiskach po eksploatacji piaskowców lub poprzez spiętrzenie niektórych cieków. Są one najczęściej wykorzystywane do hodowli ryb.

Wody podziemne, stanowiące podstawę zaopatrzenia ludności w wodę pitną, występują na terenie gminy w skałach różnego wieku, na różnych głębokościach i w różnych warunkach.¹⁰

Doliny dwóch rzek: Czarnej i Wąglanki, przepływających przez gminę Żarnów, biegną ku zachodowi (rzeka Czarna na odcinku od Adamowa do Ruszenic) i północy (rzeka Czarna od Ruszenic do Siucic i rzeka Wąglanka na całej swej długości w obrębie gminy).

Najwybitniejszy rys rzeźbie gminy Żarnów nadaje jednak przede wszystkim dolina Czarnej. Ta dosyć rozległa (1 – 2 km) i stosunkowo głęboka dolina, wydaje się być przewodnią formą wklęsłą gminy. Jeden ze wschodnich dopływów Czarnej (mający źródła na gruntach wsi Sielec, na dziale wodnym z Wąglanką, a przepływający przez Władysławów [Kozłowy], Myślibórz i na północ od wsi Widuch) wraz z drugim dopływem (płynącym od Marcinkowa i Chełst na południe) obejmują wzgórze, określane potocznie mianem *Skąły Ruszenickiej* i stanowią naturalną granicę największych kompleksów leśnych w gminie. Ciekawe, że przestrzeń ograniczona przez Czarną i wymienione, bezimienne dopływy, jest całkowicie pozbawiona wód powierzchniowych. Prawdopodobnie brak cieków jest wynikiem działania tzw. leja depresyjnego, spowodowanego wzmożoną eksploatacją piaskowca na tych terenach.

W dolinie Czarnej znajduje się również najniżej położone miejsce w żarnowskiej gminie. Znajduje się ono w okolicach wsi Czersko, na wysokości 188 m n.p.m. Z powyższego wynika, że różnica wysokości punktów ekstremalnych gminy Żarnów wynosi 97 metrów.

Doliny te charakteryzują się stosunkowo dużą rozległością (1-2 km), a więc dużą zdolnością akumulacyjną wód powierzchniowych. Stwarza to naturalne warunki do budowania na tych rzekach dużych zbiorników wodnych, przy stosunkowo niewielkich nakładach finansowych na obiekty hydrotechniczne towarzyszące tym zbiornikom.

¹⁰ Nawrocki K., „Żarnów wczoraj i dziś. Walory ekologiczno-krajoznawcze regionu”, wydanie II, Końskie, 2002, s.33-35

Przykładem wykorzystania takiego ukształtowania doliny rzeki Wąglanki jest wybudowany w połowie lat 70-tych zbiornik retencyjny "Wąglanka-Miedzna" o powierzchni 175 ha lustra wody położony na gruntach wsi Miedzna Murowana.¹¹

Warunki klimatyczne

Stosunkowo niewysokie wzniesienia (Wzgórza Opoczyńskie) nie stanowią dużej przeszkody dla przepływu masy powietrza różnego pochodzenia. Przyczynia się to do znacznej zmienności pogodowej omawianego obszaru. Zdecydowanie dominuje wpływ wilgotnej masy powietrza polarno – morskiego i polarno – kontynentalnego. W powiecie przeważają wiatry południowo – zachodnie i zachodnie, aczkolwiek dość wyraźnie zaznaczają się również te wiejące z kierunków północno – wschodniego i wschodniego. Pod względem nasłonecznienia obszar charakteryzuje się średnimi wielkościami, co jest typowe dla Polski. Średnia roczna temperatura osiąga tutaj 7,5°C. Luty odznacza się jako najchłodniejszy miesiąc z temperaturą -3°C, natomiast do najcieplejszego miesiąca w roku zalicza się lipiec, kiedy średnia temperatura powietrza oscyluje w granicach 17°C-18°C. Ilość opadów atmosferycznych jest tu wyższa niż na nizinnych terenach i wynosi rocznie średnio około 600 mm. W regionie mroźnych dni jest od 30 do 50 w ciągu roku, dni z przymrozkami, od 100 do 118, a pokrywa śnieżna zalega tutaj mniej więcej w przedziale 50-60 dni w roku. W regionie, okres wegetacyjny trwa średnio 235 dni (od 5 kwietnia do 4 listopada). Jego wartością progową jest izoterma +5°C.¹²

Fauna i flora

Gmina Żarnów zalicza się do słabo zalesionych. Powierzchnia lasów i gruntów leśnych w gminie wynosi 3627,246 ha (36,27 km²), tj. 25,78% w większości stanowiących własność osób prywatnych (3427 ha). Gruntów leśnych należących do Gminy jest 200 ha, co daje 5,51%.

¹¹ Stachy J., „Podział hydrograficzny Polski”, Warszawa, 1983

¹² Nawrocki K., „Żarnów wczoraj i dziś. Walory ekologiczno-krajoznawcze regionu”, wydanie II, Końskie, 2002, s.36

Niestety, ów stosunek powierzchni lasów i gruntów leśnych do ogólnej powierzchni gminy jest niższy od średniej występującej w powiecie opoczyńskim (30,6%). Jednak na tle województwa łódzkiego, gdzie obszary leśne zajmują jedynie 20,6%, jest to nienajgorszy wynik.

Żarnowskie lasy występują głównie w środkowej i południowej części gminy oraz w rejonach wsi Klew, Sielec, Pilichowice, Dłużniewice, Nadole, Niemojowice, Wierzchowisko i Jasion. Istniejące lasy są pozostałościami dawnej Puszczy Pilickiej, we wczesnym średniowieczu łączącej się z prastarą i owianą licznymi legendami Puszcą Świętokrzyską. Przez obszary puszczańskie, w kierunku Pilicy, ongiś toczyło swe wody bardzo wiele rzeczek, przedzierających się miejscami przez bagna, wąwozy i rozlewiska. W puszczy przeważały dęby i sosny. Żyły w niej m.in. niedźwiedzie, tury, łosie, jelenie i bobry. Jej mieszkańcy zajmowali się bartnictwem i łowiectwem. Do stopniowego wyniszczenia puszczy, przyczyniło się przede wszystkim osadnictwo żarowe, a później – hutnictwo żelaza, oparte na węglu drzewnym.¹³

Na terytoriach Wzgórz Opoczyńskich, leżących na obszarze Krainy Świętokrzyskiej, według analiz prowadzonych przez biologów, 80% wszystkich lasów to wyłącznie drzewostan sosnowy. Ponadto występują tutaj dęby, graby, osiki, jesiony, brzozy, wierzby, świerki, jodły i modrzewie. W tzw. podszycie znajduje się jałowiec, jarząb, kruszyna, tarnina, leszczyna, czeremcha, trzmielina i bez. Natomiast w najniższych partiach lasu występuje m.in. borówka czernica, borówka bagienna, żurawina błotna, bagno, poziomka, jeżyna, malina, wrzos, żarnowiec, zawilec gajowy, przylaszczka, widłak, mchy i paprocie.

Poza tym, w krajobrazie otwartym, z drzew i krzewów występują najczęściej: modrzew polski, lipa droбноziarnista i wielkolistna, klon zwyczajny, jawor srebrzysty, jesionolistny, dąb szypułkowy, bezszypułkowy i czerwony, jesion wyniosły, wiąz górski, szypułkowy i polny, kasztanowiec, topola czarna, niekłańska i biała, wierzba krucha i purpurowa, iwa i rokita, olcha czarna, grusza polna, morwa biała, kalina koralowa, śliwa tarnina, głóg i ligustr pospolity.

¹³ Szafer W., Pawłowski B., „Podstawy geobotanicznego podziału podziału Polski”, [w:] „Szata roślinna Polski”, Warszawa 1972

Zadrzewień śródpolnych w regionie jest dosyć dużo. To dobrze, bowiem pełnią one bardzo ważne funkcje ochronne. Zasięg zadrzewień powoduje ograniczenie transpiracji roślin uprawnych oraz zmniejszenie parowania gleby, co w konsekwencji przyczynia się do zwiększenia zapasów wody w glebie, a tym samym do wzrostu plonów rozmaitych roślin. Są one ponadto oazą dla dziko żyjących, drobnych zwierząt, ptaków i owadów, które pełnią pożyteczną rolę wobec ochrony naturalności ekosystemów biocenotycznych.

Spośród wszystkich wymienionych drzew, bardzo wiele określanych jest mianem wiekowych. Związane są one z historią regionu i zapewne liczną grupą bezimiennych osób, chroniących owe zabytki przyrody ojczystej, jako swoje „domowe drzewa”. Bo znaczna część drzew – zabytków przyrody – znajduje się na gruntach prywatnych, dlatego może tylko niewiele spośród nich zyskało ochronę prawną. Nie sposób zrozumieć postępowania ludzi, wycinających prastare drzewa, często opatrzone zresztą tabliczkami „Pomnik przyrody prawem chroniony”. Wszak drzewa czcili nasi przodkowie, a my dbałością o nie wyrażamy szacunek dla własnej przeszłości i kultury.¹⁴

Badania flory i fauny dorzecza środkowej Pilicy, w obrębie której leżą Wzgórza Opoczyńskie, prowadzone przez biologów i zoologów z Uniwersytetu Łódzkiego, dostarczają licznych informacji na temat niemal wszystkich grup roślin zwierząt. Badania prowadzone są pod kątem objęcia ochroną prawną obszarów o najwyższych walorach przyrodniczych i wartościach krajobrazowych, a także stanowisk rzadkich gatunków roślin i zwierząt, fragmentów naturalnej szaty roślinnej lasów, torfowisk, muraw oraz cennych pojedynczych obiektów przyrodniczych.

Ze środowiskiem roślin związany jest interesujący świat zwierząt. Spośród nich najliczniejszą grupę stanowią owady lądowe. Bardzo liczną grupę stanowią ptaki, wśród których obok pospolitych, występują kruki, puchacze, jarząbki, bociany i inne. Ponadto mieszkają tutaj swoje tokowiska cietrzewie. W żarnowskich lasach żyją także sarny, jelenie, dziki (wyrządzające znaczne szkody w uprawach), lisy oraz zające. Z rzadkich gatunków ssaków wielokrotnie stwierdzono tu obecność łosi wędrownych, łasic, kun, jeży czy danieli.¹⁵

¹⁴ Nawrocki K., *„Żarnów wczoraj i dziś. Walory ekologiczno-krajoznawcze regionu”*, wydanie II, Końskie, 2002, s.38-39

¹⁵ *„Raport o stanie środowiska w województwa piotrkowskim”*, Piotrków Trybunalski, 1993

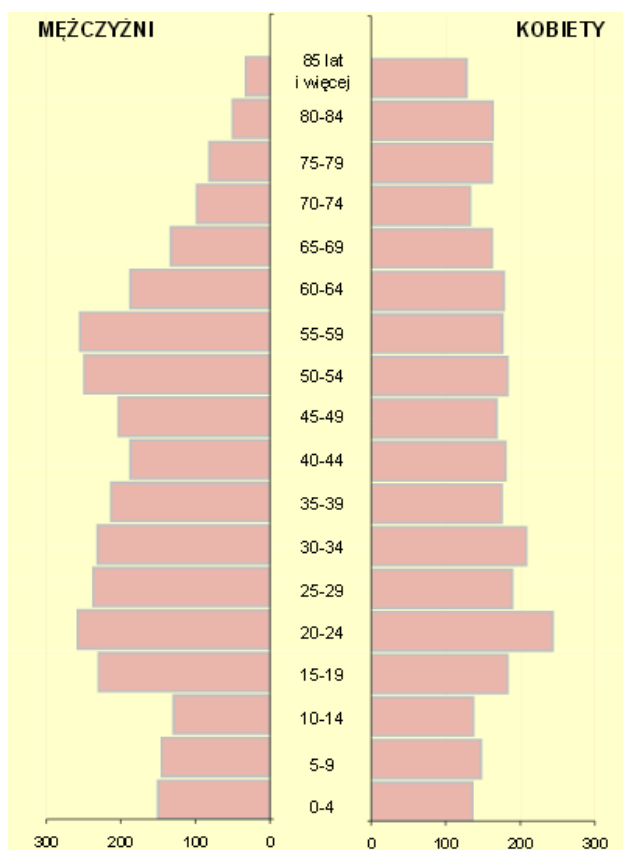
Metodologia analizy

Diagnoza społeczno-gospodarcza zawiera zestawienia danych statystycznych, charakteryzujących Gminę Żarnów wraz z ich syntetycznym opisem. Podzielona została ona na cztery części. W pierwszej znajdują się dane opisujące ludność gminy oraz tendencje zaobserwowane w sferze demografii. Druga część dotyczy zagadnień rynku pracy, podmiotów gospodarczych oraz rolnictwa. Trzecia część diagnozy opisuje stan infrastruktury społecznej i technicznej. Ostatnia część przedstawia stan finansów publicznych Gminy Żarnów. Obszar ten jest szczególnie istotny z uwagi na rozpoczynający się nowy okres planowania w Unii Europejskiej oraz ogólny stan finansów publicznych w Polsce.

Dane z wymienionych obszarów przedstawione zostały w układzie dynamicznym, pokazującym zmiany wartości w czasie, pozwalającym zaobserwować trendy rozwojowe.

Ludność, struktura ludności i procesy demograficzne

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego na dzień 31.12.2015 roku w Gminie Żarnów zamieszkiwało 6089 osób: 3048 mężczyzn (50,06% ogółu mieszkańców) i 3041 kobiet (49,94%).

Wykres 1 Ludność Gminy Żarnów według płci i wieku w 2015 roku

18,76% ogółu populacji Gminy Żarnów (6089 osób) zamieszkiwało miejscowość Żarnów, natomiast 81,24% ogółu (4947 osób) zamieszkiwało pozostały obszar Gminy. (Tabela 2) ukazuje zmiany liczby ludności Gminy Żarnów w latach 2008-2015. Można z niej zauważyć tendencję do wahań się liczby mieszkańców z każdym rokiem począwszy od 2008 aż do 2011 roku. W następnych dwóch latach nastąpił nieznaczny wzrost populacji, który w 2014 został zniwelowany o 0,47%. Zaznaczyć przy tym należy, że za każdym razem wartość spadku liczby mieszkańców była większa niż ich przyrost.

Tabela 2. Zmiana liczby mieszkańców Gminy Żarnów w latach 2008-2015

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
ogółem	6165	6117	6156	6097	6103	6119	6090	6089
dynamika zmian	0,00%	-0,78%	0,64%	-0,96%	0,10%	0,26%	-0,47%	-0,02%

Statystyki dotyczące liczby ludności, pochodzące z Banku Danych Lokalnych posłużą do prowadzenia obiektywnych analiz porównawczych, opartych o jednolite źródło danych.

Urząd Gminy Żarnów dostarcza informacji na temat ilości osób nieletnich i dorosłych, a także zamieszkujących stale i czasowo na terenie gminy według prowadzonych przez niego rejestrów. Ukazany podział na miejscowości pozwala na określenie największych skupisk ludności w gminie.

Tabela 3. Mieszkańcy gminy Żarnów w podziale na miejscowości (stan na 31.12.2015)

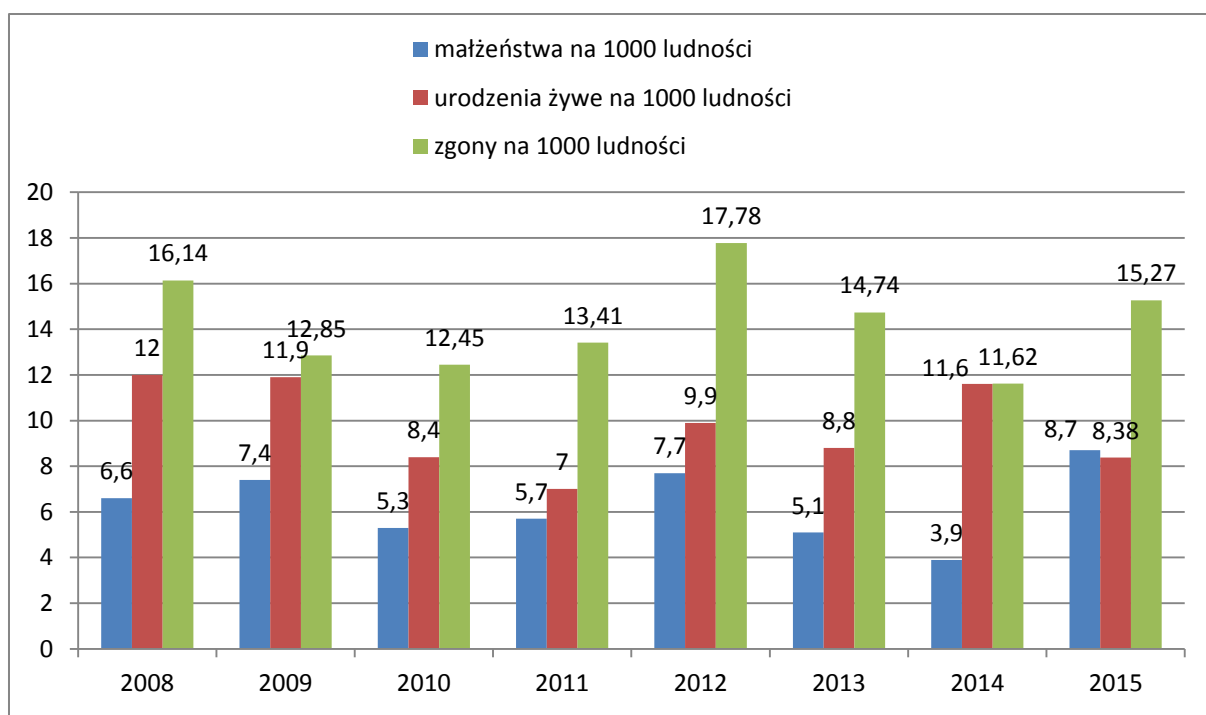
Miejscowość	Mieszkańcy:			
	stali	czasowi	nieletni	dorośli
Adamów	30	1	3	27
Afryka	19	1	7	12
Antoniów	99	1	15	84
Bronów	114	2	13	101
Budków	155	2	35	120
Chełsty	120	3	15	105
Dąbie	4	0	0	4
Dłużniewice	89	0	18	71
Grębenice	101	9	17	84
Jasion	19	4	5	14
Kamieniec	3	0	0	3
Klew	203	1	27	176
Klew-Kolonia	56	0	8	48
Ławki	23	0	1	22
Malenie	22	0	4	18
Malków	124	0	16	108
Marcinków	87	1	17	70
Miedzna Murowana	481	8	75	406
Młynek	29	0	6	23
Myślibórz	92	4	13	79
Nadole	76	0	10	66
Niemojowice	274	13	30	244
Nowa Góra	13	1	1	12

Paszkowice	217	5	34	183
Pilichowice	267	3	51	216
Poręba	23	0	4	19
Ruszenice	94	4	9	85
Ruszenice-Kolonia	33	0	5	28
Siedlów	25	1	5	20
Sielec	200	4	30	170
Skórkowice	375	9	53	322
Skumros	29	2	5	24
Soczówki	303	3	60	243
Straszowa Wola	186	0	42	144
Tomaszów	22	0	3	19
Topolice	297	1	73	224
Trojanowice	280	1	56	224
Widuch	32	0	1	31
Wierzchowisko	97	7	8	89
Zdyszewice	234	9	39	195
Żarnów	1142	24	217	925

Oczywistym jest, że największym ośrodkiem zamieszkania w gminie jest siedziba jej władz – Żarnów. Do największych sołectw z kolei należą: Miedzna Murowana (ponad 400 mieszkańców), Skórkowice i Soczówki (ponad 300 mieszkańców). Większe jednostki usytuowane są głównie przy ważniejszych traktach komunikacyjnych gminy. Gminę można uznać za relatywnie rozdrobnioną administracyjnie – połowa miejscowości nie liczy nawet 100 mieszkańców, często nie przekraczające 30 osób. Pozostałe są raczej niewielkie. Taka struktura jednak umożliwia władzom gminy na efektywniejsze rozwiązywanie problemów mieszkańców przez działalność organów jednostek pomocniczych – rad sołeckich i sołtysów. Analizując aktualną liczbę ludności całego gminy Żarnów - w stosunku do roku bazowego, tj. 2008, zauważalny jest 1,25-procentowy spadek.

By zbadać powody spadku liczby ludności w Gminie Żarnów, przeanalizowano przebieg procesów demograficznych i dane dotyczące migracji w latach 2008-2015. Z danych wynika, że na przestrzeni całego badanego okresu Gmina Żarnów wykazywała ujemny przyrost naturalny. Jednak w 2014 roku liczba ta oscylowała na poziomie 0, co może wskazywać na zmianę opisywanej tendencji. Było to głównie wynikiem wyraźnego spadku zgonów mieszkańców gminy postępującego od 2012 roku (z 17,78 do 11,62 na 1000

ludności) oraz zwiększeniem. Liczba urodzeń na 1000 mieszkańców przez cały okres prognozowania ulega wahaniom. Największy, ujemny przyrost naturalny zanotowano w 2012 roku osiągając wartość -7,9%. Było to powodem rosnącej liczby zgonów, która przewyższała liczbę urodzeń. W kolejnych latach ujemny przyrost naturalny przyjmował korzystniejsze wartości, co w głównej mierze spowodowane było spadkiem liczby zgonów. Dopiero w ostatnim analizowanym roku tendencja odwróciła się, gdyż przyrost naturalny osiągnął wysoki, ujemny wskaźnik (-6,89%).

Wykres 2 Przebieg procesów demograficznych w gminie Żarnów w latach 2008-2015

Tabela 4. Przyrost naturalny w gminie Żarnów w latach 2008-2015

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
przyrost naturalny na 1000 ludności	-4,2	-1	-4	-6,4	-7,9	-5,9	0	-6,89

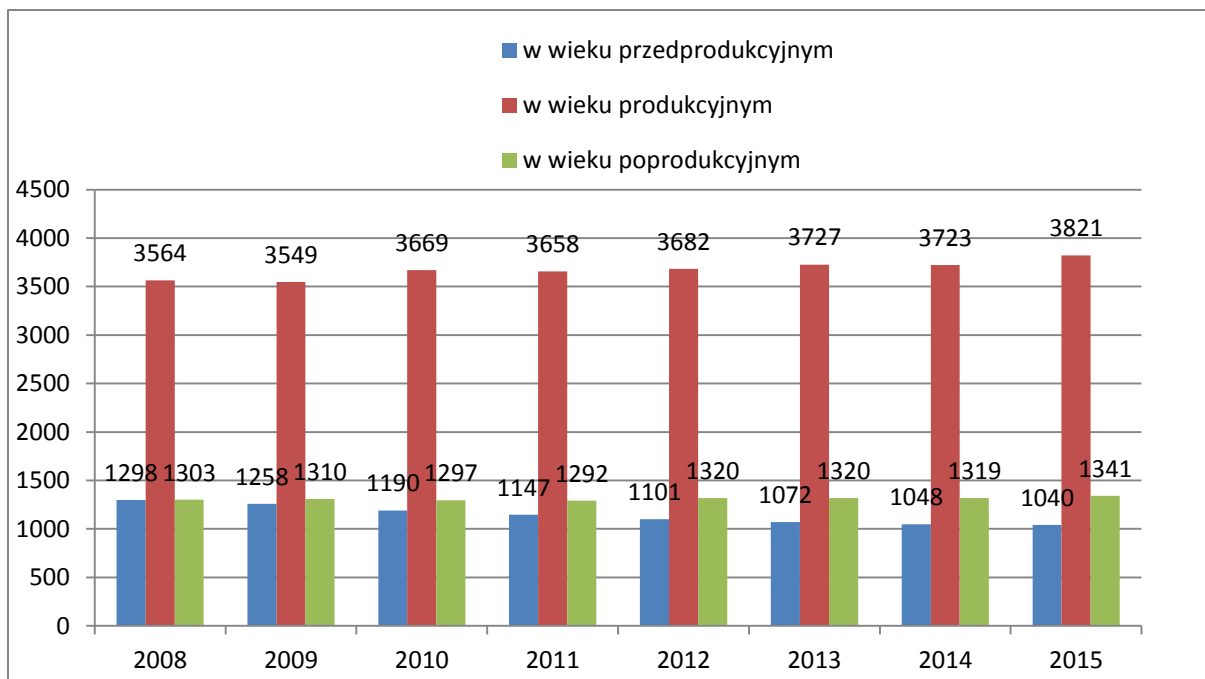
Analizując ruch migracyjny, można zauważyć, że Gmina Żarnów charakteryzuje się niewielkim, ujemnym saldem migracji, wynoszącym średnio -0,14%. Ujemne saldo migracji dotyczy całego terenu gminy i spowodowany jest wyjazdem ludzi, zwłaszcza młodych, do większych miast za pracą, brak perspektyw zawodowych i mieszkaniowych. Nieznacznie

więcej osób opuszcza gminę Żarnów niż do niej przybywa. Przez cały analizowany okres, tylko w roku 2012, 2013 i 2015, współczynnik salda migracji był dodatni (odpowiednio 3‰, 5,2‰ i 2,96‰).

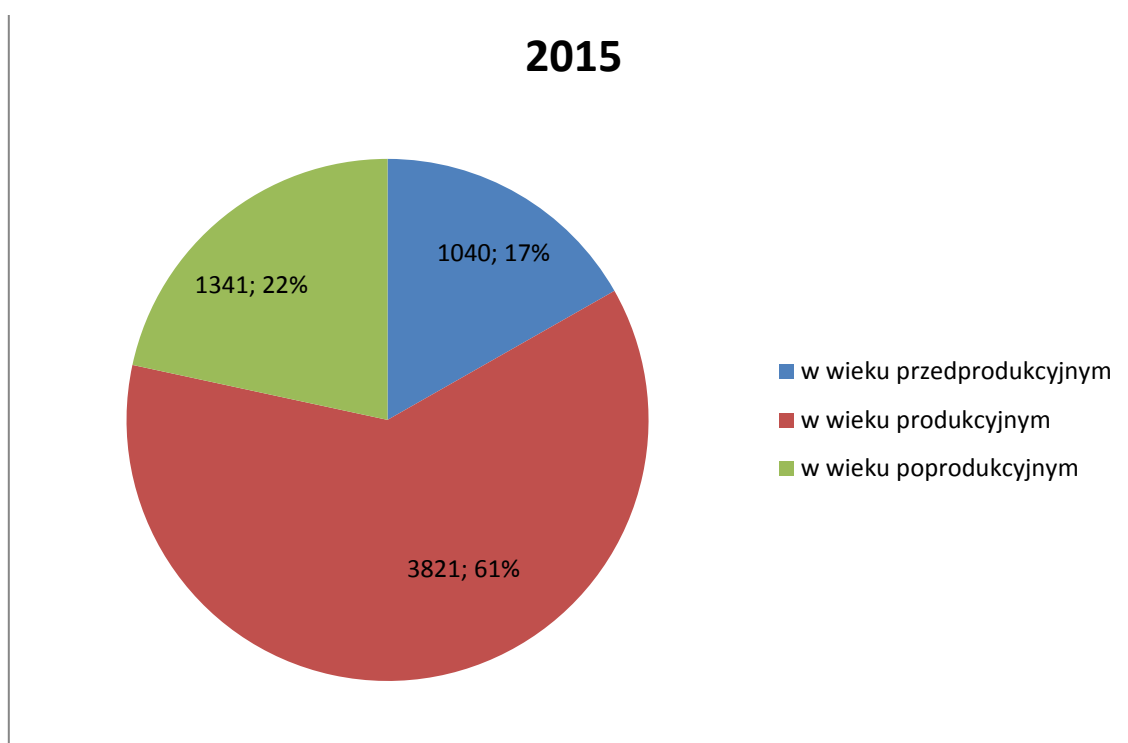
Tabela 5. Saldo migracji w Gminie Żarnów w latach 2008-2015

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
saldo migracji	-1	-29	-15	-20	18	32	-4	18
saldo migracji na 1000 ludności	-0,2	-4,7	-2,4	-3,3	3	5,2	-0,7	2,96

Zmiany struktury ludności w latach 2008–2015 sygnalizują występowanie negatywnych tendencji związanych z procesem starzenia się społeczeństwa. W okresie objętym badaniem liczba ludności Gminy Żarnów uległa obniżeniu, natomiast zmiany w poszczególnych grupach wiekowych przebiegały z różnym natężeniem. Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat) obniżyła się w ujęciu względnym dużym stopniu, tj. aż o 4%. Zmiana liczby ludności w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat) była największą zaobserwowaną i wyniosła 4,8%, natomiast w grupie ludności w wieku poprodukcyjnym (60+/65+) nastąpił najmniej znaczący wzrost liczby ludności, na poziomie 1%. Wprowadzone zmiany legislacyjne wydłużające wiek aktywności zawodowej złagodzią przebieg negatywnych tendencji, niemniej jednak dla potrzeb prognozy posłużono się przytoczonymi kategoriami podziału na grupy wiekowe, celem zachowania spójności danych i wniosków pomiędzy okresem wyjściowym a prognozowanym.

Wykres 3 Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w gminie Żarnów w 2015 r.

Wykres 4 Liczba mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w 2015 roku w gminie Żarnów

Obserwując trend zmiany mieszkańców, można prognozować, że w 2020 roku liczba mieszkańców Gminy Żarnów obniży się o około 3%. Analizując zmianę struktury ludności należy stwierdzić, iż najbardziej dynamiczny spadek dotknie grupę mieszkańców w wieku produkcyjnym. Równie znaczący, choć nieco niższy prognozowany jest spadek liczby mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym. Istotnemu wzrostowi ulegnie natomiast grupa mieszkańców w wieku poprodukcyjnym.

Rynek pracy, przedsiębiorczość i rolnictwo

Według danych Powiatowego Urzędu Pracy w Opocznie, na koniec 2015 roku w Gminie Żarnów zarejestrowanych było 273 bezrobotnych, z czego 47,62% stanowili mężczyźni (130 osób), a 52,38% kobiety (143 osób).

Tabela 6. Liczba osób bezrobotnych w Gminie Żarnów

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
ogółem	423	447	394	371	410	422	289	273
mężczyźni	195	244	190	176	204	226	150	130
kobiety	228	203	204	195	206	196	139	143

Bezrobocie w Gminie Żarnów w latach 2008-2013 była niestabilne i wahało się w dwuletnich cyklicznych okresach. Największą liczbę osób pozostających bez pracy odnotowano w 2009 roku (447 osób). Jest to najprawdopodobniej reakcja na ogólny kryzys gospodarczy. W tym okresie liczba bezrobotnych kobiet oscylowała na podobnym poziomie, tj. w przedziale 195-228. Wśród mężczyzn dynamika zmian jest bardziej widoczna. Jednak od 2014 roku zauważalny jest wyraźny spadek osób niepracujących (z 422 w 2013 roku do 273 w 2015), co daje ponad 35 procentowe zmniejszenie analizowanej liczby. Bezrobotni Gminy Żarnów stanowili w 2015 roku 9% bezrobotnych powiatu opoczyńskiego.

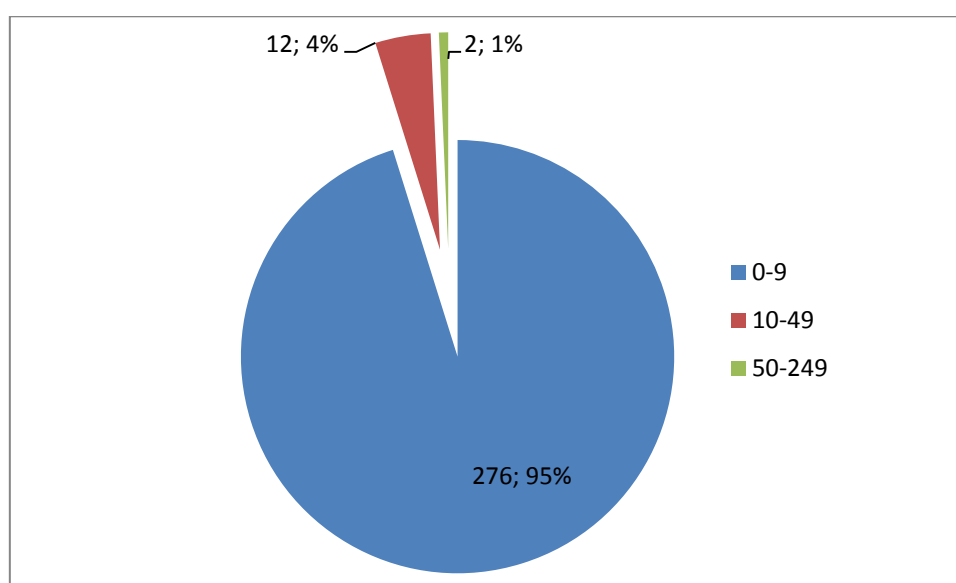
Tabela 7. Szczegółowe informacje o bezrobotnych w Gminie Żarnów w 2015 roku

Miasto / Gmina	Bezrobotni ogółem	W tym kobiety	Osoby w szczególnej sytuacji na rynku pracy	Osoby do 30 roku życia	Osoby po 50 roku życia	Osoby długotrwale bezrobotne
Żarnów	273	143	212	88	71	98

Ponad 77,66% wszystkich bezrobotnych w 2015 roku stanowiły osoby w szczególnej sytuacji na rynku pracy, 88 zarejestrowanych to mieszkańcy poniżej 30 roku życia, z kolei osób starszych (powyżej 50 lat) było 71. Osoby długotrwale pozostające bez pracy stanowią 35,9% wszystkich bezrobotnych.

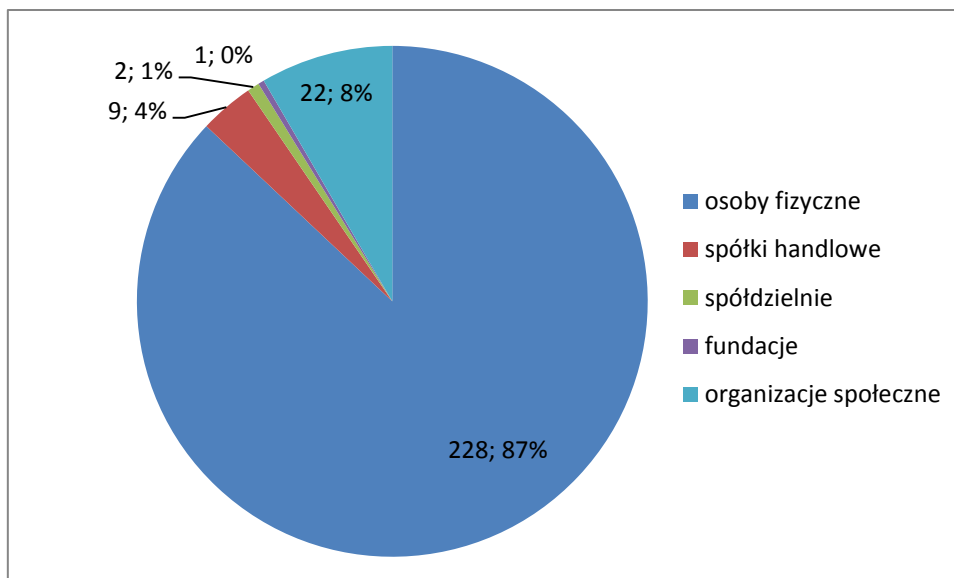
Kolejna część diagnozy dotyczy zagadnienia przedsiębiorczości w Gminie Żarnów, ukazuje potencjał rozwojowy jednostki i tendencje występujące w tym zakresie.

Na koniec 2015 roku w Gminie Żarnów działało 290 podmiotów gospodarczych. Jest to liczba nieco większa niż w poprzednim roku. Zdecydowaną większość podmiotów gospodarczych stanowią te, które zatrudniają 0-9 pracowników. Mikro i małe przedsiębiorstwa stanowią odpowiednio 95% i 4% wszystkich lokalnych podmiotów gospodarczych. Na terenie Gminy znajdują się tylko dwa przedsiębiorstwa, znajdujące się w kategorii przedsiębiorstw zatrudniających 50-249 pracowników.

Wykres 5 Liczba podmiotów gospodarczych według klas wielkości w Gminie Żarnów i ich udział procentowy w ogóle podmiotów gospodarczych w roku 2015

87% podmiotów z rejestru REGON stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Ponadto, na terenie Gminy Żarnów na koniec roku 2015 działało 22 organizacje społeczne, 9 spółek handlowych, 2 spółdzielnie i 1 fundacja. Pozostałe 28 podmiotów należały do sektora publicznego.

Wykres 6 Liczba podmiotów gospodarczych według sektorów własnościowych w Gminie Żarnów i ich udział procentowy w 2015 roku

Użycie danych całorocznych, pochodzących z Głównego Urzędu Statystycznego, a opartych na rejestrze REGON, motywuje się ich kompatybilnością z przyjętym sposobem prowadzenia analizy przez zestawienie jednolitych danych dla analizowanej gminy. Dla rozszerzenia spojrzenia na kwestię gospodarki gminy Żarnów przedstawiono poniżej możliwie najaktualniejsze dane o przedsiębiorcach, będących osobami fizycznymi, pochodzące z Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej (CEIDG). Dodatkowym atutem poniższych statystyk jest uwzględnienie przez nie w znacznym stopniu realnej sytuacji w sferze przedsiębiorczości (ujęcie podmiotów aktywnych oraz zawieszonych, uniknięcie wliczenia w statystyki podmiotów nieaktywnych, które nie wypełniły obowiązku wyrejestrowania z REGON).

Tabela 8. Struktura podmiotów gospodarki narodowej (osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą)
w Gminie Żarnów wg sekcji PKD

Sekcje PKD 2007	Liczba działalności
A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	12
B - Górnictwo i wydobywanie	6
C – Przetwórstwo przemysłowe	34
F – Budownictwo	48
G - Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	92
H - Transport i gospodarka magazynowa	16
I - Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	5
J - Informacja i komunikacja	2
K - Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	12
M - Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	4
N - Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	2
O - Administracja publiczna i obrona narodowa	10
P - Edukacja	11
Q - Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	10
R - Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	4
S - Pozostała działalność usługowa	22

Posługując się Polską Klasyfikacją Działalności, można zauważyć, że trzema sekcjami, w których działa najwięcej podmiotów gospodarczych w Gminie Żarnów są: Sektor G – handel i naprawy (92), Sektor F – budownictwo (48) oraz sektor C – przetwórstwo przemysłowe.

Gmina Żarnów charakteryzuje się dużym udziałem gruntów ornych w całości powierzchni Gminy. Rolnictwo pozostaje ważną gałęzią gospodarki lokalnej. W 2015 roku na terenie Gminy zlokalizowanych było 4290 gospodarstw , z czego 2019 z nich prowadziło działalność rolniczą. 86% ogółu stanowiły gospodarstwa o powierzchni od 1 do 2 ha. łączna powierzchnia wszystkich gospodarstw Gminy Żarnów wynosiła 9086,7801 ha, co stanowiło prawie 65% jej powierzchni.

Warunki do rozwoju rolnictwa w gminie są słabe. Mimo korzystnego klimatu lokalnego o warunkach rozwoju decydują także: warunki glebowe (bonitacja gleb), stosunki wodne gruntów i rozdrobniona struktura gospodarstw indywidualnych.

Użytkowanie gruntów na koniec 2015 roku przedstawiało się następująco:

POWIERZCHNIA OGÓŁEM: 14070 ha – 100%

Użytki rolne: 9404,062 ha – 66,84%

w tym

grunty orne: 6883,222 ha – 48,92%

sady: 89 ha – 0,63%

łąki i pastwiska: 2431,84 ha – 17,28%

Lasy i grunty leśne: 3627,246 ha – 25,78%

Pozostałe grunty i nieużytki: 1038,366 ha – 7,38%

Tabela 9. Liczba i wielkość gospodarstw w Gminie Żarnów w 2015 r.

wielkość gospodarstwa (ha)	liczba gospodarstw	udział procentowy
ogółem	4290	100%
1-2	2944	68,6%
2-5	933	21,7%
5-10	370	8,7%
>10	43	1%

Licząca 14070 ha powierzchnia gminy Żarnów, ma charakter wybitnie rolniczy. Użytki rolne w 2015 roku zajmowały 9404 ha, co stanowiło około 66,84% obszaru gminy. Pozostałe 25,78% zajmowały lasy i grunty leśne (3627 ha) i pozostałe grunty, takie jak nieużytki, grunty pod zabudowaniami, drogami, wodami i inne (1038 ha). Fakt, iż procentowy udział użytków rolnych w ogólnej powierzchni wynosił ponad 65%, świadczy dobitnie o rolniczym charakterze gminy. Spośród wszystkich użytków rolnych, 6883 ha zajmowały grunty orne (73,19%), 2432 ha – łąki i pastwiska trwałe (25,86%), natomiast zaledwie 89 ha – sady (0,95%).

Strukturę zasiewów w gospodarstwach indywidualnych, po analizie zestawień statystycznych, można określić następująco: 58% - żyto, 16% - pszenica, 14% - pszenżyto i 12% - ziemniaki. Na ten profil produkcji, nazywany żytnio – ziemniaczanym, ma największy wpływ niska bonitacja gleb, która sprawia, że prawie wcale nie uprawia się tutaj wysokodochodowych roślin przemysłowych.

Wyjątek stanowi bardzo pracochłonna uprawa waleriany (nazywanej przez rolników walerianem), rośliny noszącej fachową nazwę „kozłek lekarski”. Ta bylina lecznicza, rosnąca

w miejscach wilgotnych, której kłącza zawierają olejki eteryczne i inne związki lecznicze, jest tutaj uprawiana, sprzedawana agendom „Herbapolu” i przynosi rolnikom pokaźne dochody. Obecnie uprawiana jest ona w różnych miejscach gminy.

W ostatnich latach, będących dla rolnictwa nieustannym okresem recesji, zmniejszyła się znacznie liczba zwierząt gospodarskich w gminie. Zresztą zarówno jakość gleb, jak i wielkość pogłównia zwierząt, nie jest również wysoka w całym powiecie opoczyńskim. Pod względem jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej, Gmina zajmuje ostatnie miejsce w powiecie. Na wielkość wskaźnika największy wpływ ma właśnie jakość gleb ale również i rzeźba terenu, warunki klimatyczne i warunki wodne środowiska.

W produkcji zwierzęcej dominuje hodowla bydła (mleko), a stale i systematycznie spada tucz trzody chlewnej.

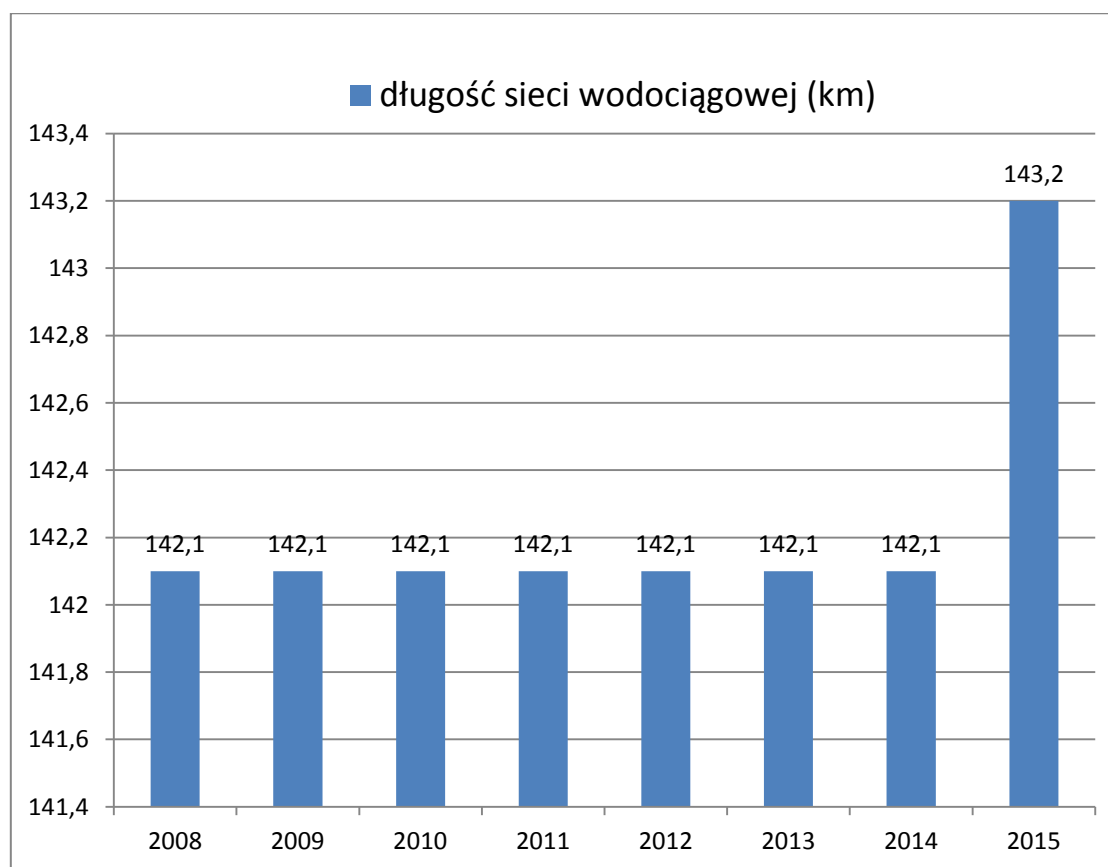
Intensyfikacja produkcji rolnej uwarunkowana jest wyższym nawożeniem, powiększeniem nakładów na uregulowanie stosunków wodnych w gminie i zwiększonymi nakładami agrotechnicznymi.

Infrastruktura techniczna

Kolejna część diagnozy dotyczy kwestii związanych z infrastrukturą techniczną. Scharakteryzowana została przede wszystkim długość oraz dostępność do sieci komunalnych: wodociągów, instalacji kanalizacyjnej i gazowej. Ma ona wpływ na jakość i komfort życia, częstokroć determinuje procesy migracyjne, czy rozwój działalności gospodarczej.

Tabela 10. Odsetek ludności korzystający z instalacji wodociągowej w latach 2008 – 2015

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
liczba osób korzystających z sieci	3981	3950	3988	3950	3924	4090	4245	4468
liczba mieszkańców	6165	6117	6156	6097	6103	6119	6090	6089
odsetek korzystających	64,57	64,57	64,78	64,79	64,30	66,84	69,7	73,38

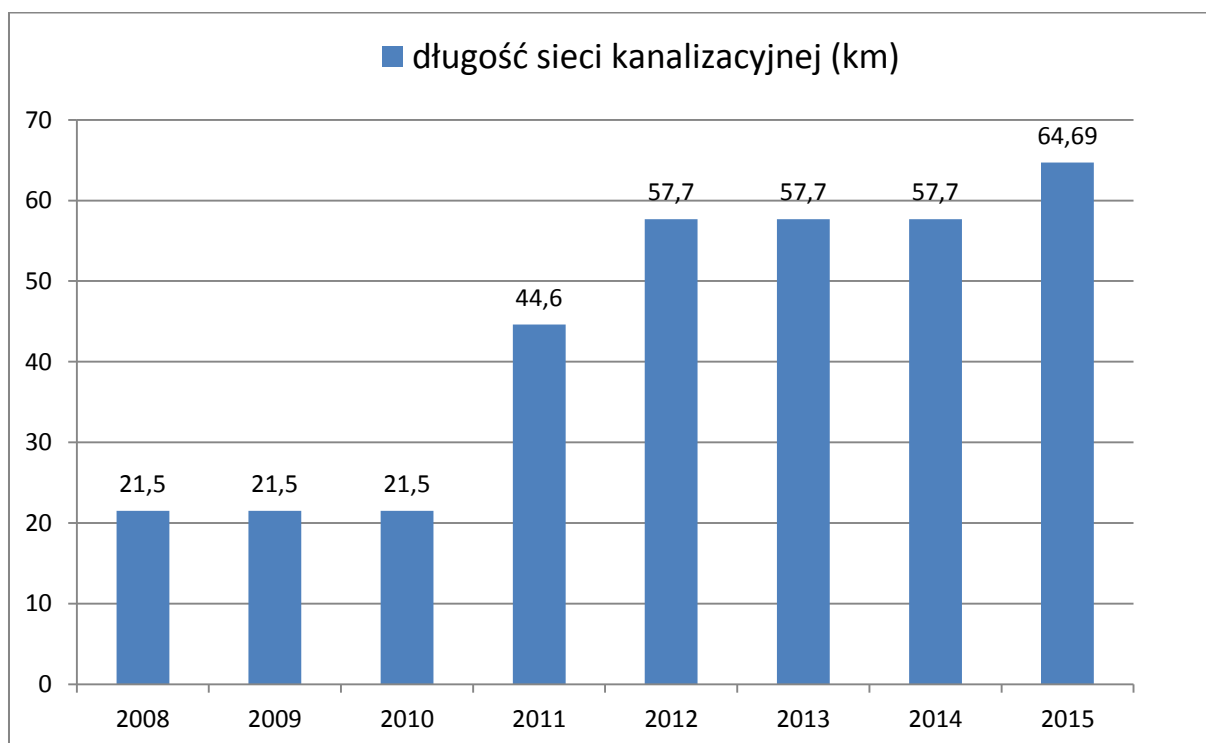
Wykres 7. Długość sieci wodociągowej w Gminie Żarnów

Spośród wymienionych trzech sieci komunalnych dla największego odsetka mieszkańców Gminy Żarnów dostępna jest sieć wodociągowa. W 2015 roku korzystało z niej

73,38% mieszkańców. Jest to wynik znacznie gorszy niż wskaźnik dla powiatu opoczyńskiego, gdzie wynosi 81,68% czy województwa łódzkiego (83,96%). Warto nadmienić, że - w porównaniu z rokiem 2008 - wskaźnik dla Gminy Żarnów zwiększył się jedynie o 9 punktów procentowych i jest Gminą, która jest najstąbiej wyposażona w wodociągi w powiecie opoczyńskim. Przez większą część analizowanego trendu czasowego, nie poczyniono inwestycji dotyczących rozbudowy nowych sieci wodociągowych (142,1 km.). Jednak w 2015 roku ich długość zwiększa się, osiągając 143,2 kilometry.

Tabela 11. Odsetek ludności korzystający z instalacji kanalizacyjnej w latach 2008 – 2015

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
liczba osób korzystających z sieci	1103	1094	1101	2253	2374	2402	2416	2814
liczba mieszkańców	6165	6117	6156	6097	6103	6119	6090	6089
odsetek korzystających	17,89	17,88	17,88	36,95	38,9	39,25	39,67	46,21

Wykres 8. Długość sieci kanalizacyjnej w Gminie Żarnów

W odniesieniu do kwestii dostępności do sieci kanalizacyjnej, Gmina Żarnów wypada negatywnie w porównaniu z powiatem opoczyńskim (46,21%) oraz zdecydowanie słabiej w zestawieniu z województwem łódzkim 60,12%. Osiąga jednocześnie jeden z najgorszych

wyników spośród porównywanych gmin w regionie (tylko Paradyż i Poświętne mają mniejszy odsetek). Jednocześnie, sukcesywnie powiększa się długość sieci kanalizacyjnej (z 21,5 w 2008 roku do 64,69 km w roku 2015).

Tabela 12. Odsetek ludności korzystający z instalacji gazowej w latach 2008 – 2015

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
liczba osób korzystających z sieci	393	449	478	485	513	536	557	578
liczba mieszkańców	6165	6117	6156	6097	6103	6119	6090	6089
odsetek korzystających	6,37	7,34	7,76	7,95	8,41	8,76	9,15	9,42

W odniesieniu do kwestii dostępności do instalacji gazowej, Gmina Żarnów odnotowuje gorsze wyniki w porównaniu z powiatem opoczyńskim, w których ta dostępność kształtuje się w granicach 14,4%. W ciągu ostatnich lat odsetek korzystających z instalacji gazowej wzrósł o ponad 3% (578 osób na 6089 mieszkańców).

Istotnym elementem życia społeczno-gospodarczego gminy jest także infrastruktura komunikacyjna. Gmina Żarnów położona jest w południowej części powiatu opoczyńskiego w województwie łódzkim, na pograniczu z powiatem koneckim i województwem świętokrzyskim. Zajmuje powierzchnię 14070 ha. Charakteryzuje się dobrą infrastrukturą komunalną i dogodnymi połączeniami komunikacyjnymi z Piotrkowem Trybunalskim, Łodzią, Kielcami, Opoczmem i Końskimi, poprzez drogę krajową nr 74 (Kielce - Żarnów - Sulejów) oraz drogi wojewódzkiej nr 726 (Żarnów - Opoczno - Inowódz - Rawa Mazowiecka) i nr 746 (Żarnów - Końskie). Ważne są również drogi gminne (nr 107352, Niemojowice – Żarnów, 2,5km; nr 107353E, Marcinków – Adamów, 2,8 km; nr 107354E, Myślibórz – Żarnów, 4,4 km; nr 107355E, Marcinków – Myślibórz – Ruszenice, 8 km; 107356E, Żarnów – Sielec – Chełsty, 2,9 km; nr 107357E, Soczówki – Wierzchowisko – Malków, 6 km; nr 107258E, Siedlów – Malenie – Adamów, 3 km) , które znacznie ułatwiają podróżowanie samochodem przez mieszkańców. Przez gminę Żarnów przebiega Centralna Magistrala Kolejowa (CMK), łącząca Śląsk z Warszawą i portami Trójmiasta. Stan wszystkich dróg krajowych i wojewódzkich określić można jako dobry. Gmina Żarnów charakteryzuje się relatywnie średnim skomunikowaniem ze stolicą regionu. Opracowanie, sporządzone przez Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UŁ informuje, że dojazd z gminy Żarnów do Łodzi zajmuje

maksymalnie około 90 minut połączeniami drogowymi, ponieważ nie istnieje bezpośrednie połączenie kolejowe.

Na terenie gminy Żarnów znajduje się 814 słupów oświetlenia ulicznego. Duża część z nich (prawie ¼) ulokowanych jest w samym Żarnowie. Tabela poniżej pokazuje ich wykaz wraz z podziałem na poszczególne miejscowości.

Tabela 13. Wykaz ilości słupów oświetlenia ulicznego na terenie gminy Żarnów

MIEJSCOWOŚĆ	ILOŚĆ SŁUPÓW
ADAMÓW	16
AFRYKA	10
ANTONIÓW	16
BRONÓW	11
BUDKÓW	32
CHEŁSTY	15
DĄBIE	7
DŁUŻNIEWICE	15
GRĘBENICE	29
JASION	12
KLEW	21
ŁAWKI	10
ŁYSA GÓRA	4
MALENIE	13
MAŁKÓW	17
MARCINKÓW	12
MIEDZNA MUROWANA	69
MYŚLIBÓRZ	19
NADOLE	12
NIEMOJOWICE	23
NOWA GÓRA	5
PASZKOWICE	16
PILICHOWICE	25
PORĘBA	4
RUSZENICE	22
SIEDLÓW	4
SIELEC	11
SKÓRKOWICE	59
SOCZÓWKI	30
STRASZOWA WOLA	20
SZYMANÓW	1

TOMASZÓW	16
TOPOLICE	25
TROJANOWICE	27
WIDUCH	10
WIERZCHOWISKO	24
ZDYSZEWICE	22
ŻARNÓW	176

Infrastruktura społeczna

Kolejny obszar analizy stanowią elementy infrastruktury społecznej. W pierwszej kolejności omówiono obszar szkolnictwa, skupiając się na danych dotyczących szkół podstawowych i gimnazjalnych.

Tabela 14. Wybrane charakterystyki szkolnictwa podstawowego w Gminie Żarnów w latach 2009-2015

rok	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
liczba szkół podstawowych	2	2	2	2	2	2	2
liczba uczniów	347	318	346	314	355	371	344
liczba uczniów przypadających na klasę	20,41	19,88	20,35	19,63	22,19	21,82	20,3
liczba nauczycieli	38	34	33	31	31	28	29
liczba uczniów przypadająca na 1 komputer	11,57	10,6	11,53	10,47	11,83	12,37	11,5

Wg danych BDL GUS oraz z Urzędu Gminy, w 2014r. na terenie Gminy Żarnów funkcjonowały 2 szkoły podstawowe (w Żarnowie i Klewie). Ogółem, w 2015 roku, do szkół tych uczęszczało 344 uczniów (z Klewa tylko 36) i na tle ostatnich lat liczba ich przyjmuje tendencję spadkową. Przeciętnie w jednej klasie uczyło się 20 uczniów – jest to poziom średniej w województwie i nieco więcej niż przeciętnie w szkołach powiatu opoczyńskiego. Niż demograficzny, będący powodem spadku liczby mieszkańców całej Polski, nie przyczynił się do zmniejszenia liczebności uczniów w szkołach podstawowych. W Żarnowie spadek

liczby uczniów jest porównywalny w stosunku do 2009 roku. Ponadto nastąpił zauważalny spadek liczby nauczycieli (z 38 w 2009 roku do 29 w 2015).

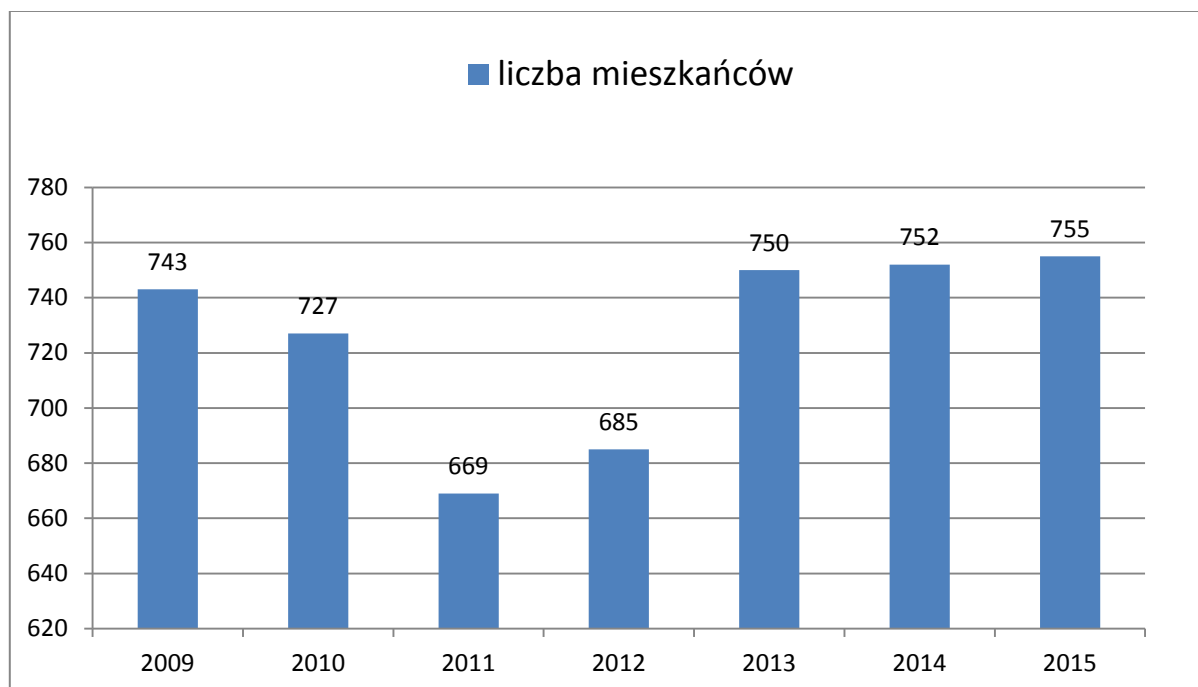
Dane dotyczące szkolnictwa uzupełniono o informacje odnoszące się do infrastruktury technicznej - wskaźnika, opisującego liczbę uczniów przypadających na jeden komputer z dostępem do Internetu. Kształtują się one na porównywalnym poziomie we wszystkich gminach powiatu opoczyńskiego, oscylując wokół 12 uczniów na jeden komputer. Wskaźnik dla Gminy Żarnów w roku 2015 wyniósł 11,5 i jest mniej korzystny od wskaźników pozostałych jednostek samorządu.

Tabela 15. Wybrane charakterystyki szkolnictwa gimnazjalnego w Gminie Żarnów w latach 2009-2015

rok	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
liczba szkół gimnazjalnych	1	1	1	1	1	1	1
liczba uczniów	266	235	223	182	168	153	155
liczba uczniów przypadających na klasę	22,17	19,58	18,58	16,55	16,8	19,13	19,25
liczba nauczycieli	47	46	42	30	23	28	25
liczba uczniów przypadająca na 1 komputer	10,64	9,4	8,92	8,38	7,79	7,35	7,56

Wg danych BDL GUS, w 2015 r. na terenie Gminy Żarnów funkcjonowało 1 gimnazjum dla dzieci i młodzieży. Ogółem, do szkół tych uczęszczało 155 uczniów. Przeciętnie w jednej klasie uczyło się 19,25 uczniów – jest to poziom średniej w województwie i w powiecie opoczyńskim. W przypadku gimnazjów spadek liczby uczniów w porównaniu z rokiem 2009 wyniósł 42,5% (czyli prawie o połowę mniej). Gmina Żarnów charakteryzuje się bardzo pozytywnym wskaźnikiem gimnazjalistów przypadających na jeden komputer z dostępem do Internetu (7,56). Podobnie jak w przypadku Szkół Podstawowych, tutaj również zauważalny jest wyraźny spadek liczby nauczycieli (z 47 w 2009 roku do 25 w 2015).

Wskaźnikiem, odnoszącym się w dużym stopniu do kwestii jakości życia ludności, jest odsetek liczby mieszkańców, korzystających z usług pomocy społecznej. Można go interpretować w dwojaki sposób. Z jednej strony, rosnący udział osób, którym udziela się pomocy społecznej, może obrazować skalę wykluczenia społecznego - sytuacja mieszkańców jest niekorzystna, przez co potrzebują oni większej pomocy ze strony administracji publicznej. Z drugiej strony, rosnący wskaźnik może odpowiadać większym możliwościom rozwiązywania problemów społecznych i zaspokajania potrzeb mieszkańców. Trudno jest jednoznacznie zinterpretować przedmiotowe statystyki, jednakże na potrzeby analizy przyjęto, że zmniejszający się odsetek osób objętych usługami pomocy społecznej świadczy o mniejszym zapotrzebowaniu na nie.

Wykres 9 Liczba mieszkańców korzystających z pomocy społecznej w Gminie Żarnów w latach 2009-2015

Na podstawie analizy danych od roku 2011 obserwuje się większe zapotrzebowanie na usługi pomocy społecznej w Gminie Żarnów, co odpowiada tendencjom zaobserwowanym w województwie łódzkim oraz powiecie opoczyńskim. W 2015 roku z usług pomocy społecznej korzystało 12 na 100 mieszkańców Gminy Żarnów. Ponadto plasuje się w środku stawki pośród innych jednostek samorządu w regionie licząc odsetek mieszkańców korzystających z pomocy. Na przestrzeni analizowanych 7 lat, cechuje się wzrostem tej wartości o 0,18%. Głównymi powodami ubiegania się o pomoc społeczną jest:

ubóstwo, długotrwała choroba, bezrobocie, niepełnosprawność, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych oraz alkoholizm.

Zgodnie z zapisami Ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, zadania publiczne mogą być realizowane przez podmioty trzeciego sektora. Na terenie Gminy Żarnów funkcjonuje wiele organizacji pozarządowych, które są potencjalnymi partnerami samorządu w realizacji zapisów strategii rozwoju. Wspólne zaangażowanie, uwzględniające wszystkich aktorów życia społeczno-gospodarczego gminy, bazujące na wspólnych zaufaniu, pozwoli na zrównoważony i trwały rozwój. Poniższa tabela zawiera listę przykładowych partnerów.

Tabela 16. Lista organizacji pozarządowych, działających na terenie Gminy Żarnów

L.p.	Nazwa Stowarzyszenia Organizacji pozarządowej
1	Stowarzyszenie Gospodyń Wiejskich "18 PLUS" w Skórkowicach
2	Stowarzyszenie Kobiet Aktywnych Znad Czarnej w Zdyszewicach
3	Stowarzyszenie Przyjaciół Miejscowości Soczówki w Soczówkach
4	Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych Miejscowości Malków w Malkowie
5	Stowarzyszenie Nasze Topolice w Topolicach
6	Stowarzyszenie Przyjaciół Miejscowości Trojanowice w Trojanowicach
7	Stowarzyszenie "Straszowianki" w Straszowej Woli
8	Stowarzyszenie Rodziców i Opiekunów Osób Niepełnosprawnych w Żarnowie
9	Stowarzyszenie Wspierania Szkolnictwa Ponadgimnazjalnego w Żarnowie
10	Stowarzyszenie Miłośników Kultury i Tradycji w Miedznej Murowanej
11	KS Kasztelan Żarnów
12	Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze Oddział PTTK w Żarnowie
13	Stowarzyszenie PROREW
14	Regionalny Związek Pszczelarzy "Ziemi piotrkowskiej" w Piotrkowie Trybunalskim
15	Rejonowe Koło Pszczelarzy w Żarnowie
16	Polski Związek Hodowców Gołębi Poczтовых Sekcja Trojanowice
17	„Stajnia Artystyczna Marcinków” Marzena Michałowska-Kowalik
18	Fundacja „Aktywni Społecznie”
19	OSP Żarnów
20	OSP Straszowa Wola
21	OSP Zdyszewice
22	OSP Skórkowice
23	OSP Miedzna Murowana
24	OSP Chełsty
25	OSP Paszkowice
26	OSP Topolice

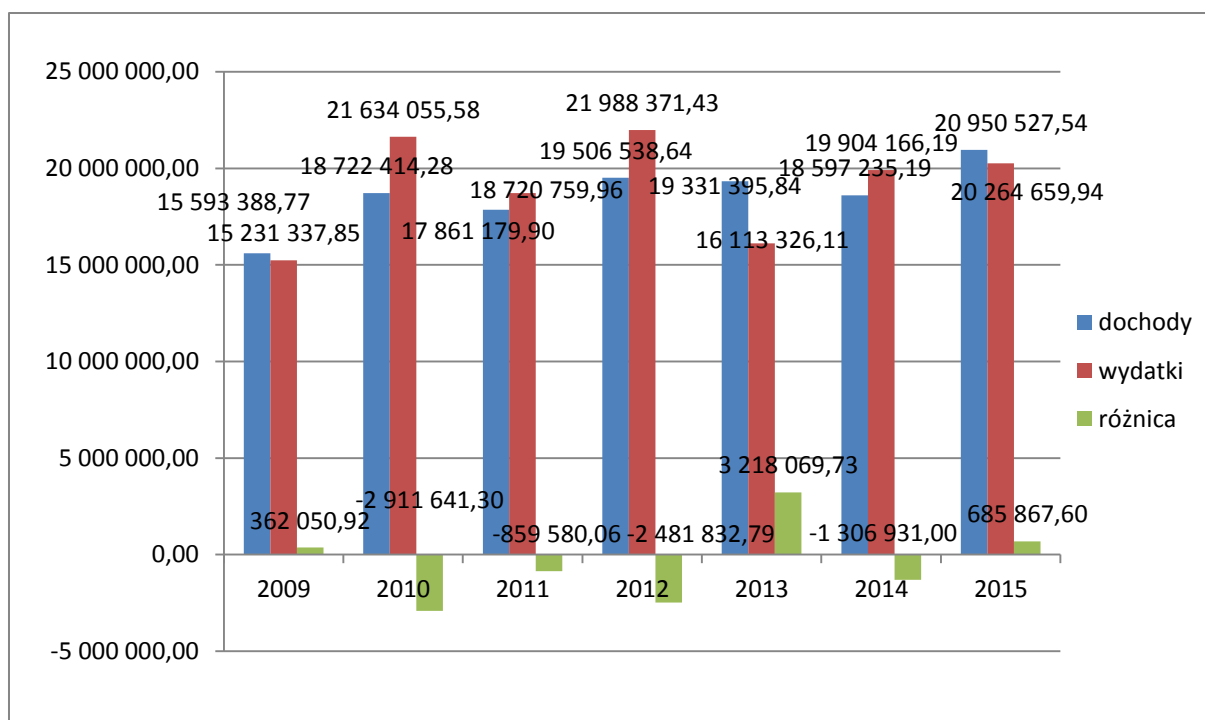
Finanse samorządu terytorialnego

Budżet Gminy Żarnów w roku 2015 zamknął się w sumie dochodów, wynoszącej 21 mln zł i sumie wydatków wynoszącej 20,3 mln zł, co oznacza przyrost na poziomie 0,7 mln zł. Dochody gminy w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniosły 3 440,7 zł, z kolei wydatki per capita sięgnęły 3 328 zł. Wydatki majątkowe ogółem stanowiły 18% wszystkich wydatków (3,6 mln zł.) i w całości były wydatkami inwestycyjnymi.

Tabela 17. Dochody i wydatki budżetu Gminy Żarnów na mieszkańca w latach 2009-2015

Rok	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
dochody na 1 mieszkańca	2 536,75	3 027,56	2 920,40	3 210,95	3 167,00	3 042,74	3 440,7
wydatki na 1 mieszkańca	2 477,85	3 498,39	3 060,95	3 619,49	2 639,80	3 256,57	3 328
różnica	58,90	-470,83	-140,55	-408,54	527,20	-213,83	112,7

Wykres poniżej pokazuje dynamikę dochodów i wydatków budżetu Gminy Żarnów w latach 2009-2015. Jeszcze w roku 2009 występowała przewaga dochodów nad wydatkami. Od 2010 roku zauważalna jest zmiana tendencji. Jedynie w 2013 roku Gmina osiągnęła dochód w wysokości 3,2 mln zł oraz 2015 w wysokości 0,7 mln zł.

Wykres 10 Dochody i wydatki budżetu Gminy Żarnów w latach 2009-2015

By lepiej scharakteryzować sytuację finansową Gminy Żarnów, podjęto analizę kształtowania się podstawowych wskaźników budżetowych. Należy do nich między innymi wskaźnik udziału wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem. Wyższa wartość tego wskaźnika obrazuje rozwojowy charakter gminy. Analizę jego wartości dobrze jest połączyć z badaniem wskaźnika samofinansowania inwestycji. Wysokie wartości tego wskaźnika dowodzą, że gmina radzi sobie dobrze z samodzielnym finansowaniem inwestycji. Najbardziej pożądaną sytuacją są wysokie wartości obu tych wskaźników. Sytuacja, gdy pierwszy z nich jest niski, a drugi przybiera wysokie wartości, może świadczyć o nieumiejętnym wykorzystaniu potencjału inwestycyjnego i przypadku hamowania zdolności rozwojowych.

Wskaźnik udziału wydatków inwestycyjnych (3.649.572 zł) w wydatkach ogółem (20.264.659 zł) w Gminie Żarnów w 2015 roku był dość wysoki (18%) na podstawie czego można wysnuć wniosek, że gmina dosyć dobrze wykorzystuje swój potencjał finansowy do kreowania rozwoju. Warto jednak skupić się na tym, by wielkości wydatków inwestycyjnych nie przeforsowały możliwości do ich finansowania ze środków własnych.

Jednym z podstawowych elementów planowania rozwoju gminy powinna być analiza poziomu zadłużenia, mierzona przede wszystkim relacją zadłużenia ogółem do dochodów ogółem (20.950.527 zł). Nie bierze się w tym wypadku pod uwagę ustawowej granicy 60%, która odnosi się do zadłużenia z wyłączeniem zobowiązań związanych z realizacją projektów unijnych. Innym wskaźnikiem, mówiącym o uciążliwości zaległych zobowiązań dla funkcjonowania gminy jest udział wydatków na obsługę zadłużenia (132.067 zł) w dochodach ogółem. Dla Gminy Żarnów ten wskaźnik wynosi 0,63%, co jest dość słabym wynikiem. Podsumowując, relatywnie niski poziom zadłużenia Gminy Żarnów daje szansę zdynamizowania procesów rozwojowych, wykorzystując potencjał inwestycyjny budżetu gminy. Stan zadłużenia gminy wynikający głównie z tytułu kredytów i pożyczek sięgnął na koniec 2015 roku 5.341.761 zł.

Aktualna sytuacja społeczno-gospodarcza według ankietowanych

W celu zbadania opinii na temat aktualnej sytuacji społeczno-gospodarczej, mocnych i słabych stron Gminy Żarnów, szans oraz zagrożeń związanych z jej rozwojem została sporządzona ankieta (załącznik nr 1). Zbieranie informacji polegało na bezpośrednim kontakcie i wywiadzie z mieszkańcami w terenie oraz zamieszczeniu w Internecie na stronie Urzędu Gminy Żarnów arkusza do wypełnienia. W badaniu ankietowym udział wzięło 132 osoby (mieszkańcy gminy Żarnów, podmioty gospodarcze działające na terenie gminy, organizacje społeczne oraz radni oraz sołtysi z terenu gminy). W ankietowaniu najliczniejszą grupę stanowili ludzie młodzi (w wieku 18-45 lat, co stanowi 86% ogółu badanych). Osób starszych było zdecydowanie mniej (14%) i nie stwierdzono przypadku wypełnienia ankiety przez osoby niepełnoletnie. W podziale na płeć, w badaniu, liczba kobiet i mężczyzn była taka sama (po 66 osoby). Najliczniejszą grupę badanych mieszkańców stanowili respondenci z wykształceniem wyższym (55%). Na dalszych miejscach znaleźli się ankietowani ze średnim wykształceniem (45%) oraz zawodowym (5%). 45% osób deklaruje się jako osoba pracująca, 29% stanowiły osoby uczące się i studiujące, 12% jako przedsiębiorcy. Tylko 9 osób odpowiedziało, iż są osobami bezrobotnymi.

Pierwszych siedem pytań dotyczyło wyrażenia własnej opinii na temat wskazanych elementów związanych z funkcjonowaniem gminy. Każda z osób musiała postawić znak „X” przy ocenie, którą uważa za stosowaną, gdzie 1 była oceną najniższą, natomiast 5, najwyższą. Zostały one pogrupowane według siedmiu sektorów i działów (sfera społeczna, edukacja, kultura i rekreacja, turystyka, sfera przestrzenna, gospodarka i infrastruktura przestrzenna). Ich wyniki zostały przedstawione poniżej:

1

Proszę o wyrażenie opinii na temat wskazanych elementów związanych z funkcjonowaniem gminy stawiając znak „X” w odpowiedniej rubryce. Podana skala oznacza następującą ocenę, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 jest oceną najwyższą. - SFERA SPOŁECZNA -

jedna odpowiedź	1	2	3	4	5
Jak Pan/i ocenia dostępność do usług ochrony zdrowia w gminie (podstawowa opieka medyczna, apteki, stomatolog)?	(12%)	(19%)	(23%)	(28%)	(19%)
Jak Pan/i ocenia poziom bezpieczeństwa na terenie gminy?	(7%)	(23%)	(26%)	(28%)	(16%)
Jak Pan/i ocenia sieć usług na terenie gminy (handel, zakłady usługowe)?	(7%)	(17%)	(21%)	(36%)	(19%)
Jak Pan/i ocenia ofertę spędzania wolnego czasu na terenie gminy dla dzieci?	(33%)	(35%)	(21%)	(12%)	(0%)
Jak Pan/i ocenia ofertę spędzania wolnego czasu na terenie gminy dla młodzieży?	(42%)	(30%)	(19%)	(9%)	(0%)
Jak Pan/i ocenia ofertę spędzania wolnego czasu na terenie gminy dla dorosłych?	(43%)	(38%)	(14%)	(5%)	(0%)
Jaki jest stopień występowania w gminie alkoholizmu? (1-bardzo niski, 2-niski, 3-średni, 4-wysoki, 5 -bardzo wysoki)	(0%)	(16%)	(42%)	(23%)	(19%)
Jaki jest stopień występowania w gminie przemocy w rodzinie? (1-bardzo niski, 2-niski, 3-średni, 4-wysoki, 5 -bardzo wysoki)	(12%)	(43%)	(31%)	(12%)	(2%)
Jaki jest stopień występowania biedy w gminie? (1-bardzo niski, 2-niski, 3-średni, 4-wysoki, 5 -bardzo wysoki)	(2%)	(5%)	(40%)	(37%)	(16%)
Jak Pan/i ocenia sposób rozwiązywania problemów społecznych w gminie i profilaktyki w tym zakresie (funkcjonowanie Ośrodka Pomocy Społecznej)?	(21%)	(16%)	(42%)	(19%)	(2%)
Jak ocenia Pani/Pan wsparcie osób bezrobotnych w gminie (ewentualne kursy i zajęcia dla bezrobotnych, kluby pracy, wsparcie emocjonalne)?	(28%)	(28%)	(40%)	(2%)	(2%)

2

Proszę o wyrażenie opinii na temat wskazanych elementów związanych z funkcjonowaniem gminy stawiając znak „X” w odpowiedniej rubryce. Podana skala oznacza następującą ocenę, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 jest oceną najwyższą. - EDUKACJA -

jedna odpowiedź	1	2	3	4	5
Jak Pan/i ocenia poziom edukacji w gminie (jakość kształcenia)?	(2%)	(17%)	(43%)	(29%)	(10%)
Jak Pan/i ocenia liczbę obiektów oświatowych w gminie (przedszkola, szkoły)? Czy ich liczba jest wystarczająca?	(10%)	(12%)	(17%)	(50%)	(12%)
Jak Pan/i ocenia dostępność do zajęć pozalekcyjnych dla młodzieży (szkoła, dom kultury, stowarzyszenia, inne)?	(17%)	(36%)	(31%)	(17%)	(0%)
Jak Pan/i ocenia dostępność i jakość opieki przedszkolnej?	(14%)	(19%)	(33%)	(29%)	(5%)

3

Proszę o wyrażenie opinii na temat wskazanych elementów związanych z funkcjonowaniem gminy stawiając znak „X” w odpowiedniej rubryce. Podana skala oznacza następującą ocenę, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 jest oceną najwyższą. - KULTURA I REKREACJA -

jedna odpowiedź	1	2	3	4	5
Jak Pan/i ocenia poziom rozwoju infrastruktury sportowo-rekreacyjnej (boiska, place zabaw, parki, ławeczki itp.)?	(10%)	(10%)	(29%)	(43%)	(10%)
Jak Pan/i ocenia liczbę obiektów kulturalnych w gminie? (świetlice, biblioteki)? Czy ich liczba jest wystarczająca?	(5%)	(21%)	(19%)	(30%)	(26%)
Jak Pan/i ocenia jakość usług świadczonych przez obiekty kulturalne na terenie gminy? (świetlice, biblioteki)	(12%)	(26%)	(37%)	(19%)	(7%)
Jak Pan/i ocenia jakość i różnorodność wydarzeń kulturalno- rozrywkowych odbywających się na terenie gminy?	(28%)	(42%)	(19%)	(12%)	(0%)

4

Proszę o wyrażenie opinii na temat wskazanych elementów związanych z funkcjonowaniem gminy stawiając znak „X” w odpowiedniej rubryce. Podana skala oznacza następującą ocenę, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 jest oceną najwyższą. - TURYSTYKA -

jedna odpowiedź	1	2	3	4	5
Jak Pan/i ocenia stan środowiska naturalnego na terenie gminy?	(7%)	(17%)	(38%)	(33%)	(5%)
Jak Pan/i ocenia dbałość mieszkańców o stan środowiska przyrodniczego?	(24%)	(36%)	(31%)	(7%)	(2%)
Jak Pan/i ocenia atrakcyjność turystyczną gminy? (ilość i jakość zabytków, miejsc atrakcyjnych pod względem przyrodniczym, stan środowiska naturalnego, obszary chronione i rezerваты, ścieżki przyrodnicze i edukacyjne)	(10%)	(26%)	(36%)	(14%)	(14%)
Jak Pan/i ocenia poziom bazy turystyczno-wypoczynkowej? (baza noclegowa, gastronomiczna)	(19%)	(57%)	(17%)	(7%)	(0%)
Jak Pan/i ocenia promocję gminy, mającą na celu pozyskanie potencjalnych turystów?	(40%)	(38%)	(17%)	(5%)	(0%)

5

Proszę o wyrażenie opinii na temat wskazanych elementów związanych z funkcjonowaniem gminy stawiając znak „X” w odpowiedniej rubryce. Podana skala oznacza następującą ocenę, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 jest oceną najwyższą. - STREFA PRZESTRZENNA -

jedna odpowiedź	1	2	3	4	5
Jak Pan/i ocenia estetykę swojej miejscowości?	(12%)	(29%)	(31%)	(24%)	(5%)
Jak Pan/i ocenia stan budynków użyteczności publicznej w gminie?	(0%)	(12%)	(43%)	(40%)	(5%)
Jak Pan/i ocenia efektywność zagospodarowania przestrzeni w gminie (czy tereny są wykorzystywane optymalnie)?	(19%)	(36%)	(40%)	(5%)	(0%)
Jak Pan/i ocenia stan i jakość terenów rekreacyjnych (parki, miejsca spacerowe)?	(14%)	(36%)	(38%)	(10%)	(2%)
Jak Pan/i ocenia ilość parkingów w przestrzeni publicznej?	(12%)	(29%)	(43%)	(12%)	(5%)
Jak Pan/i ocenia ilość chodników w przestrzeni publicznej?	(21%)	(10%)	(43%)	(21%)	(5%)
Jak Pan/i ocenia ilość ławek i koszyków na śmieci w przestrzeni publicznej?	(19%)	(31%)	(31%)	(19%)	(0%)

6

Proszę o wyrażenie opinii na temat wskazanych elementów związanych z funkcjonowaniem gminy stawiając znak „X” w odpowiedniej rubryce. Podana skala oznacza następującą ocenę, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 jest oceną najwyższą. - GOSPODARKA -

Jedna odpowiedź	1	2	3	4	5
Jak Pan/i ocenia możliwość uzyskania zatrudnienia na terenie gminy?	(64%) ■	(17%) ■	(17%) ■	(2%) ■	(0%) ■
Jak Pan/i ocenia atrakcyjność inwestycyjną obszaru gminy (cechy, dzięki którym jest atrakcyjna dla inwestorów z zewnątrz)?	(29%) ■	(32%) ■	(27%) ■	(10%) ■	(2%) ■
Jak Pan/i ocenia działania promocyjne Gminy, mające na celu pozyskanie inwestorów, przedsiębiorców tworzących miejsca pracy?	(43%) ■	(31%) ■	(21%) ■	(5%) ■	(0%) ■
Jak Pan/i ocenia warunki do prowadzenia działalności rolnej (czy organizowane są szkolenia, czy rolnicy mają dostęp do informacji na temat specjalizacji lub zmiany profilu upraw)?	(26%) ■	(31%) ■	(31%) ■	(12%) ■	(0%) ■
Jak Pan/i ocenia warunki prowadzenia działalności produkcyjnej (udogodnienia i ulgi dla przedsiębiorców, dostęp do informacji na temat zakładania własnej działalności)?	(33%) ■	(43%) ■	(21%) ■	(2%) ■	(0%) ■

7

Proszę o wyrażenie opinii na temat wskazanych elementów związanych z funkcjonowaniem gminy stawiając znak „X” w odpowiedniej rubryce. Podana skala oznacza następującą ocenę, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 jest oceną najwyższą. - INFRASTRUKTURA TECHNICZNA -

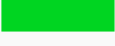
Jedna odpowiedź	1	2	3	4	5
Jak Pan/i ocenia połączenia komunikacyjne na terenie gminy?	(12%) ■	(37%) ■	(22%) ■	(20%) ■	(10%) ■
Jak Pan/i ocenia stan dróg w gminie?	(12%) ■	(21%) ■	(36%) ■	(24%) ■	(7%) ■
Jak Pan/i ocenia ilość ciągów pieszo-rowerowych w gminie?	(26%) ■	(43%) ■	(21%) ■	(7%) ■	(2%) ■
Jak Pan/i ocenia ilość i jakość oświetlenia w gminie?	(31%) ■	(26%) ■	(31%) ■	(7%) ■	(5%) ■
Jak Pan/i ocenia ilość przystanków w gminie?	(14%) ■	(12%) ■	(45%) ■	(21%) ■	(7%) ■
Jak Pan/i ocenia poziom rozwoju sieci wodociągowej?	(20%) ■	(12%) ■	(24%) ■	(29%) ■	(15%) ■
Jak Pan/i ocenia jakość wody pitnej (smak, zapach, wygląd)?	(10%) ■	(19%) ■	(31%) ■	(24%) ■	(17%) ■
Jak Pan/i ocenia poziom rozwoju sieci kanalizacyjnej?	(36%) ■	(29%) ■	(24%) ■	(7%) ■	(5%) ■
Jak Pan/i ocenia system segregacji odpadów na terenie gminy?	(14%) ■	(7%) ■	(31%) ■	(36%) ■	(12%) ■
Jak Pan/i ocenia dostęp do Internetu w miejscu zamieszkania?	(26%) ■	(12%) ■	(26%) ■	(21%) ■	(16%) ■

Jak się okazało, w sferze społecznej, respondenci najlepiej oceniają dostęp do zakładów usługowych i handlu (54% pozytywnych odpowiedzi) oraz dostępność do usług ochrony zdrowia (podstawowej opieki medycznej, aptek czy stomatologów, 47%). Zdecydowanie najgorzej wypada oferta spędzania wolnego czasu na terenie gminy zarówno dla dzieci, młodzieży jak i osób starszych (ponad 72% negatywnych odpowiedzi). Jakość kształcenia oraz poziom edukacji w szkołach w największym odsetku ankietowani ocenili jako przeciętny, zaznaczając ocenę „3”. Poziom rozwoju infrastruktury sportowo-rekreacyjnej

(boiska, place zabaw) oraz liczba obiektów kulturalnych, takich jak świetlice, biblioteki oceniono jako dobry (ponad 50% pozytywnych wskazań). Mieszkańcy najbardziej narzekają na słabą różnorodność wydarzeń kulturalno-rozrywkowych odbywających się na terenie gminy Żarnów a także na zbyt rzadkie ich występowanie. Pod względem zagadnień dotyczących turystyki, ankietowani najbardziej wytykają słabą promocję gminy, mającą na celu pozyskanie potencjalnych turystów (78%) oraz niski poziom bazy turystyczno-wypoczynkowej (76%), jednocześnie deklarując atuty związane z czystością i stanem środowiska naturalnego (38%). Spośród wszystkich elementów, zagadnienia dotyczące strefy przestrzennej otrzymały najbardziej uśrednione oceny (przeciętna nota „3”). Mieszkańcy najlepiej oceniają estetykę swojej miejscowości a także stan budynków użyteczności publicznej, najgorzej natomiast ilość ławek i koszu na śmieci w przestrzeni publicznej. Komponenty związane z działalnością gospodarczą spotkały się z najbardziej negatywnym stanowiskiem. Większość respondentów nie widzi możliwości i szans na uzyskanie zatrudnienia na terenie gminy. Uważają, że Gmina powinna dołożyć większe starania w działania promocyjne, które miałyby na celu pozyskanie inwestorów jak również wprowadzenie udogodnień i ulg dla potencjalnych przedsiębiorców. Analizując infrastrukturę techniczną, ankietowani zauważają 3 mankamenty (brak ścieżek rowerowych, niedostateczny poziom rozwoju sieci kanalizacyjnej oraz słaba jakość oświetlenia w gminie) oraz 3 mocne strony (dobrze działający system segregacji odpadów, poziom rozwoju sieci wodociągowej i jakość wody pitnej).

W ósmym pytaniu ankietowani proszeni byli o zaznaczenie 3-5 elementów, które według nich są najpilniejsze do realizacji w najbliższym czasie. Odpowiedzi wyglądają następująco:

- 55% (przygotowanie terenów pod inwestycje gospodarcze – tworzenie gminnego zasobu gruntów dla potencjalnych inwestorów)
- 50% (budowa kanalizacji sanitarnej oraz przydomowych oczyszczalni ścieków)
- 45% (rozwój przedsiębiorczości)
- 36% (poprawa infrastruktury drogowej, chodników i dróg)
- 31% (zajęcia pozalekcyjne dla dzieci i młodzieży)

wiele odpowiedzi	0%50%	udział procentowo
poprawa infrastruktury drogowej (chodników, dróg)		36%
budowa ścieżek rowerowych		12%
budowa kanalizacji sanitarnej oraz przydomowych oczyszczalni ścieków		50%
budowa i modernizacja świetlic wiejskich		10%
poprawa jakości edukacji publicznej		24%
zajęcia pozalekcyjne dla dzieci i młodzieży		31%
poprawa jakości oferty kulturalnej		12%
położenie większego nacisku na sport i rekreację		21%
promocja gminy		21%
rozwój przedsiębiorczości		45%
przygotowanie terenów pod inwestycje gospodarcze - tworzenie gminnego zasobu gruntów dla potencjalnych inwestorów		55%
rozwój turystyki		26%
rewitalizacja i renowacja zabytków gminy		0%
rozbudowa usług gastronomiczno-hotelarskich (agroturystyka)		12%
ochrona środowiska		10%
promocja i wsparcie korzystania z odnawialnych źródeł energii		12%
zwiększenie estetyki i funkcjonalności gminy		24%
poprawa jakości obsługi medycznej		29%
poprawa bezpieczeństwa publicznego		24%

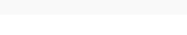
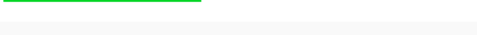
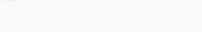
W dziewiątym pytaniu ankietowani proszeni byli o zaznaczenie od 3 do 5 mocnych stron gminy Żarnów. Odpowiedzi wyglądają następująco:

- 57% (droga krajowa nr 74)
- 45% (dobre połączenie komunikacyjne z większymi miastami)
- 43% (hala sportowa i Orlik)
- 26% (działalność ochotniczej Straży Pożarnej)
- po 24% (położenie na pograniczu województw oraz zwodociągowanie)

wiele odpowiedzi	0%50%	udział procentowo
położenie na pograniczu województw		24%
dobrze połączenie komunikacyjne z większymi miastami		45%
utwardzenie dróg w gminie		17%
wysokie walory środowiska przyrodniczego (specyficzny mikroklimat)		12%
czystość i porządek na terenie gminy		2%
zabytki		17%
wysoki poziom edukacji		7%
droga krajowa nr 74		57%
zwodociągowanie		24%
oczyszczalnia ścieków		10%
podmioty gospodarcze zlokalizowane na terenie gminy		5%
wysoka konkurencyjność usług na rynku lokalnym		2%
dobrze rozwinięte rolnictwo		2%
inwestycje w infrastrukturę oświatową		0%
dobrze rozwinięta opieka przedszkolna		2%
duża ilość zajęć pozalekcyjnych dla dzieci		0%
hala sportowa i Orlik		43%
imprezy promujące gminę		7%
place zabaw dla dzieci w gminie		5%
wyremontowane świetlice wiejskie		21%
działalność stowarzyszeń społecznych		12%
działalność Ochotniczej Straży Pożarnej		26%
dobry dostęp do opieki medycznej		19%

W dziesiątym pytaniu ankietowani proszeni byli o zaznaczenie od 3 do 5 słabych stron gminy Żarnów. Odpowiedzi wyglądają następująco:

- 62% (niewystarczająca liczba miejsc pracy)
- 50% (emigracja młodych ludzi do miast)
- 43% (brak podmiotów gospodarczych o silnej pozycji w regionie)
- 40% (niewystarczająca infrastruktura komunalna, wodociągi i kanalizacja)
- 38% (starzenie się społeczeństwa)

wiele odpowiedzi	0%50%	udział procentowo
niedostateczny stan techniczny niektórych dróg utwardzonych		33%
niedostateczne oznakowanie dróg i ulic		10%
niewystarczająca infrastruktura komunalna (wodociągi, kanalizacja)		40%
niedostateczna ilość gruntów gminnych pod inwestycje		21%
bałagan urbanistyczny (chaos w zabudowie)		26%
brak podmiotów gospodarczych o silnej pozycji w regionie		43%
duży udział małych gospodarstw rolnych		5%
brak promocji gospodarczej		12%
słaby dostęp do opieki medycznej		24%
zbyt mała ilość miejsc w przedszkolu		5%
zanieczyszczenie środowiska		7%
zbyt mała ilość miejsc w przedszkolu		5%
zanieczyszczenie środowiska		7%
zbyt mała ilość bibliotek i świetlic wiejskich		0%
niska konkurencyjność usług na rynku lokalnym		10%
mała ilość zajęć pozalekcyjnych dla dzieci		10%
emigracja młodych ludzi do miast		50%
starzenie się społeczeństwa		38%
niewystarczająca liczba miejsc pracy		62%
słaba oferta kulturalna i sportowo-rekreacyjna		26%
słabo rozwinięta baza agroturystyczna i ekoturystyczna		2%
brak współpracy między mieszkańcami gminy		21%
niska inicjatywa społeczna		19%
niski poziom środków UE pozyskiwanych przez mieszkańców gminy		17%

W pytaniu jedenastym ankietowani proszeni byli o zaznaczenie od 3 do 5 szans rozwojowych dla obszaru gminy Żarnów. Odpowiedzi wyglądają następująco:

- 55% (dostęp do środków finansowanych z Unii Europejskiej)
- 45% (przeznaczenie obszarów pod inwestycje w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego)
- po 40% (lokalizacja na terenie gminy inwestycji realizowanych przez podmioty zewnętrzne oraz osiedlanie się na terenie gminy nowych mieszkańców)
- 31% (rosnąca inicjatywa społeczna)

wiele odpowiedzi	0%50%	udział procentowo
dostęp do środków finansowych z Unii Europejskiej		55%
udogodnienia dla pokonywania barier w zakładaniu przedsiębiorczości		26%
wzrastające dochody budżetu gminy		12%
niski poziom zadłużenia gminy		2%
wysokie walory środowiska naturalnego (obszar Natura 2000, rezerваты przyrody)		12%
rozwój tzw. czystego przemysłu (przemysł wysokiej technologii) nie wpływającego negatywnie na stan środowiska naturalnego		24%
ośrodki uzdrowiskowe (wykorzystanie mikroklimatu)		10%
wykorzystanie dobrego połączenia z Piotrkowem i Kielcami		29%
przeznaczenie obszarów pod inwestycje w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego		45%
lokalizacja na terenie gminy inwestycji realizowanych przez podmioty zewnętrzne		40%
podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców w celu ochrony i wykorzystania walorów środowiska przyrodniczego na terenie gminy		26%
rozwój agroturystyki i ekoturystyki		12%
rozwój małej przedsiębiorczości (handel, usługi)		19%
osiedlanie się na terenie gminy nowych mieszkańców		40%
rosnąca inicjatywa społeczna		31%

W pytaniu dwunastym respondenci proszeni byli o podanie najpoważniejszych problemów związanych obecnie z jakością życia w gminie. Najczęściej udzielanymi odpowiedziami były:

- brak możliwości znalezienia pracy
- niedostateczny system kanalizacji
- brak miejsca rozwoju kulturowego dla ludzi młodych
- brak dostępu do Internetu
- brak połączeń komunikacyjnych między Żarnowem a mniejszymi miejscowościami
- brak chodników w ościennych miejscowościach
- słaba jakość oświetlenia
- niedostateczne utwardzenie dróg w niektórych miejscowościach
- brak dostępu do wody w okresie letnim

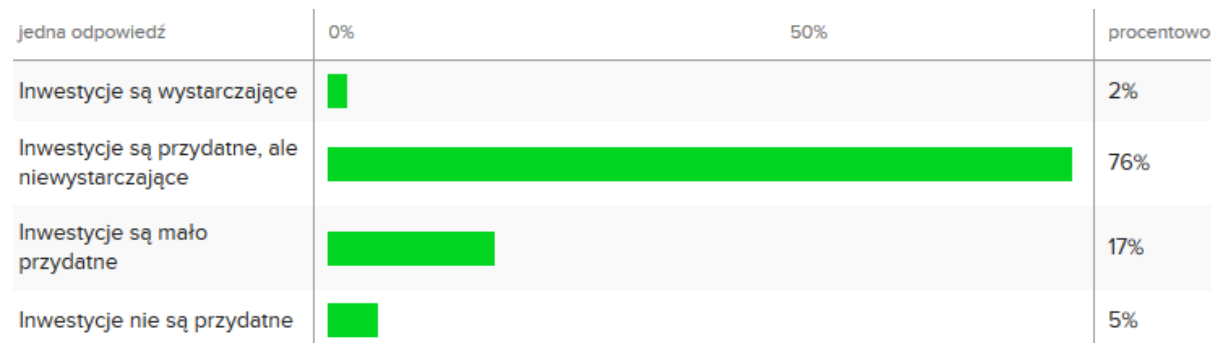
W związku z tym, wszystkie wyżej wymienione aspekty zostały poruszone i uwzględnione przy sporządzeniu Strategii Rozwoju Gminy oraz dopasowane do odpowiednich celów operacyjnych.

W pytaniu trzynastym respondenci proszeni byli o przedstawienie pomysłów na poprawę jakości życia w gminie (co wpłynęłoby na polepszenie warunków życia w gminie, co ułatwiłoby funkcjonowanie). Najczęściej udzielanymi odpowiedziami były:

- większe zaangażowanie lokalnej społeczności
- powstawanie nowych miejsc pracy
- większa dbałość o rozwój edukacji i gospodarki

- większy dostęp do wydarzeń kulturowych
- budowa przydomowych oczyszczalni
- pomoc w zakładaniu małych przedsiębiorstw, nakierunkowanie od podstaw osób chcących podjąć własną działalność
- aktualizacja MPZP
- wykorzystanie zbiornika wodnego w Miedznej Murowanej
- organizowanie kursów dla mieszkańców które podniosą kwalifikacje zawodowe
- promowanie gminy w celu przyciągnięcia inwestorów z zewnątrz

W pytaniu czternastym ankietowani byli proszeni o wskazanie stopnia zadowolenia z inwestycji przeprowadzonych do tej pory na terenie gminy Żarnów. Okazuje się że aż 76% odpowiadających uważa, że inwestycje te są przydatne, ale nie wystarczające:

W pytaniu piętnastym respondenci proszeni byli o wskazanie, które inwestycje przeprowadzone do tej pory były najbardziej i najmniej potrzebne. Najczęściej udzielanymi odpowiedziami były:

Potrzebne:

- budowa boisk
- powstanie Orlika

- rewitalizacja rynku
- odnowienie zabytkowego Kościoła
- modernizacja dróg
- nowe markety
- powstawanie terenów rekreacyjnych
- oczyszczalnia ścieków
- powstanie DPS

Niepotrzebne:

- zbyt duża liczba świetlic
- wygląd i forma fontanny w centrum Żarnowa
- stawianie pomników
- budowa sieci gazowej

Z udzielonych odpowiedzi widać, że na ogół mieszkańcy są zadowoleni z przeprowadzonych do tej pory inwestycji, wskazując zdecydowanie więcej trafionych i efektywnych przedsięwzięć mających na celu rozwój gminy Żarnów.

Analiza SWOT

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych metod diagnozy sytuacji, w jakiej znajduje się wspólnota samorządowa. Służy porządkowaniu i segregacji informacji, dzięki czemu stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników, mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego – silne strony (strenghts), słabe strony (weaknesses), szanse (opportunities) i zagrożenia (threats).

S -> STRENGHTS, czyli silne strony

W -> WEAKNESSES, czyli słabe strony

O -> OPPORTUNITIES, czyli okazje

T -> THREATS, czyli zagrożenia

Zgodnie z powyższym, czynniki rozwoju podzielić można na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia). Podział ten można przeprowadzić również w inny sposób, mianowicie: czynniki pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz czynniki negatywne, czyli wady i zagrożenia.

Analiza SWOT – Gmina Żarnów

CZYNNIKI WEWNĘTRZNE	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
1. Liczba efektywnie działających na terenie gminy organizacji i stowarzyszeń pozarządowych	1. Niski wskaźnik podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców
2. Wysoki poziom absorpcji środków zewnętrznych przez organizacje pozarządowe działające na terenie gminy	2. Brak wspólnej dla JST oferty inwestycyjnej
3. Współpraca z innymi jednostkami samorządu terytorialnego	3. Niski odsetek gminnych terenów inwestycyjnych
4. Doświadczenie w realizacji projektów partnerskich, w tym finansowanych ze źródeł zewnętrznych	4. Niewystarczająca ilość instytucji wsparcia biznesu na terenie gminy
5. Aktywne uczestnictwo władz samorządowych w różnych forach współpracy	5. Niski udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem
6. Doświadczenie w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych na działania projektowe i zarządzania projektami	6. Stosunkowo mała przeciętna powierzchnia gospodarstw rolnych w porównaniu do średniej wojewódzkiej
7. Istniejące tereny inwestycyjne	7. Niewielkie możliwości zbytu produktów rolnych
8. Wysoki udział powierzchni gospodarstw rolnych w powierzchni gminy ogółem	8. Niewystarczający poziom dbałości mieszkańców gminy o estetykę i czystość przestrzeni publicznych
9. Zadowalający poziom wykształcenia młodych mieszkańców gminy	9. Niska świadomość społeczna w zakresie ekologii

10. Duże poczucie wspólnoty lokalnej i identyfikacji z regionem	10. Wysoki odsetek ludzi młodych pozostających bez pracy
11. Wolontariat w szkołach	11. Niewystarczająca ilość mieszkań komunalnych i socjalnych
12. Hala widowiskowo-sportowa wystarczająca na potrzeby gminy	12. Oferta edukacyjna niedostosowana do rynku pracy
13. Bezpieczeństwo przeciwpożarowe (działalność OSP)	13. Wysoki procent zubożenia mieszkańców
14. Bezpłatne konsultacje i porady dla mieszkańców	14. Niewystarczający dostęp do Internetu
15. Rozwinięta i zmodernizowana sieć świetlic wiejskich	15. Niski odsetek zatrudnionych w sektorze usług rynkowych
16. Imprezy sportowe i okolicznościowe	16. Niekorzystna struktura społeczna, objawiająca się stosunkowo wysokim wskaźnikiem obciążenia demograficznego osobami starszymi (osoby w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym) niskim wskaźnikiem obciążenia demograficznego osobami młodymi (osoby w wieku przedprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym)
17. Wystarczające wyposażenie placówek oświatowych w sprzęt komputerowy i multimedialny (komputery, rzutniki, tablice multimedialne itp.)	17. Ujemny przyrost naturalny w latach 2008-2014
18. Infrastruktura techniczna ochrony zdrowia, odpowiadająca nowoczesnym standardom usług i zadowalający standard obsługi pacjenta;	18. Duża liczba stale wzrastających osób korzystających z pomocy społecznej na terenie gminy
19. Dobra komunikacja w funkcjonowaniu wewnątrzgminnego systemu informacji (na linii:	19. Brak odpowiedniego wyposażenia placówek

Gmina-sołectwa)	kształcących umiejętności praktyczne i kompetencje zawodowe
20. Opieka społeczna na wysokim poziomie	20. Potrzeby w zakresie modernizacji budynków placówek oświatowych
21. Wysoka jakość usług edukacyjnych dla dzieci i młodzieży	21. Brak wystarczającej infrastruktury turystycznej, w tym odpowiedniej bazy gastronomicznej oraz hotelowej – negatywny wpływ na ruch turystyczny i pielgrzymkowy
22. Wystarczająca ilość miejsc w przedszkolach	22. Niski odsetek mieszkańców korzystających z sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej – potrzeby w zakresie rozbudowy infrastruktury
23. Bogata oferta zajęć pozalekcyjnych w szkołach	23. Brak żłobka
24. Wysoka dostępność komunikacyjna: - droga krajowa nr 74, - droga wojewódzka nr 726 i 746, - duże znaczenie tranzytowe gminy, - bliskie położenie CMK	24. Niekorzystne położenie – z dala od większych miast czy okręgów gospodarczych (niedostateczna liczba miejsc na rynku pracy, brak możliwości kształcenia, słaby dostęp do usług publicznych)
25. Zadowalający stan infrastruktury drogowej, również na terenach wiejskich	25. Brak wydzielonych poboczy i chodników, zwłaszcza na obszarach wiejskich;
26. Potencjał osadniczy/rezydencjonalny obszarów wiejskich zwłaszcza dla osób starszych	26. Brak ścieżek rowerowych
27. Zwarta zabudowa domów i gospodarstw na wsiach	27. Brak miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego
28. Lokalizacja w granicach gminy zbiornika wodnego Wąglanka – Miedzna	28. Mało atrakcyjne wioski
29. Duża powierzchnia terenów zielonych i zalesionych	29. Słabo urodzajne gleby

30. Czynna ochrona obiektów zabytkowych	30. Brak spójnej i skoordynowanej promocji regionu, w tym walorów turystycznych, kulturowych oraz produktów lokalnych
31. W większości niski poziom zanieczyszczenia rzek w gminie	31. Niewystarczający stopień postrzegania gminy jako rekreacyjno-turystycznej wśród mieszkańców województwa łódzkiego
32. Potencjał dla rozwoju turystyki weekendowej, pielgrzymkowej, aktywnej oraz agroturystyki: - bogate walory przyrodniczo-krajobrazowe oraz dobry stan środowiska naturalnego - położenie w terenie obszaru Natura 2000 „Dolina Czarnej” oraz rezerwatów przyrody: „Diabla Góra” i „Jodły Sieleckie” - bogactwo dziedzictwa kulturowego i religijnego o dużych wartościach artystycznych, m.in. grodzisko wczesnośredniowieczne, XII-wieczny Kościół Św. Mikołaja w Żarnowie, XVII-wieczny Kościół Św. Łukasza w Skórkowicach, XIX-wieczne cmentarze w Żarnowie i Skórkowicach, Cmentarz Żydowski (Kirkut) oraz resztki licznych, wiekowych parków podworskich oraz młynów wodnych). - historia i tradycja Ziemi Żarnowskiej, żywa kultura ludowa (święto plonów - dożynki, działalność stowarzyszeń gospodyń wiejskich, młodzieżowa orkiestra dęta), tradycyjne potrawy kuchni lokalnej - wielość oraz różnorodność oferty instytucji kultury, działających na terenie gminy, m.in. Żarnowskiego Domu Kultury, Stajni Artystyczna w Marcinkowie, Gospodarstwa Agroturystycznego w Kamieńcu, Bibliotek Publicznych - wielość obiektów sportowo-rekreacyjnych na terenie gminy (Orlik, boiska sportowe, place zabaw) - szlaki turystyczne (Piekielny Szlak, Szlak Romański, Front Wschodni 1914-18)	

CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE	
SZANSE	ZAGROŻENIA
1. Obszar funkcjonalny ceramiczno – budowlany oznaczony w RSI jako branża kluczowa województwa	1. polityka państwa preferująca w nowym okresie programowania 2014 – 2020 rozwój dużych miast
2. Inwestorzy zewnętrzni	2. Ograniczone środki finansowe spowodowane kryzysem międzynarodowym
3. Fundusze zewnętrzne	3. Zbyt długi okres zwrotu inwestycji pochodzących z odnawialnych źródeł energii
4. Polityka inwestycyjna lokalnych przedsiębiorców	4. Zbyt niskie dofinansowanie celów i zadań publicznych Gminy
5. Rozwój współpracy terytorialnej, międzysektorowej i międzyorganizacyjnej	5. Funkcjonowanie na terenie gminy dużych sieci handlowych - odpływ kapitału
6. Możliwość pozyskania funduszy w nowej perspektywie finansowej	6. Niewystarczające zainteresowanie ofertą inwestycyjną gminy
7. Polityka krajowa sprzyjająca konsolidacji gospodarstw rolnych oraz promocji programów klastrowych	7. Mała konkurencyjność terenów inwestycyjnych
8. Programy aktywizujące w zakresie sportu i rekreacji, moda na zdrowy tryb życia	8. Upadające drobne gospodarstwa rolne
9. Wzrastające zapotrzebowanie na wypoczynek w gospodarstwach rolnych (produkty turystyczne typu: agroturystyka, turystyka ekologiczna, turystyka wiejska)	9. Mało ekologiczna gospodarka rolna

10. Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców Gminy Żarnów	10. Zbyt mała różnica między najniższym wynagrodzeniem, a wysokością świadczeń socjalnych
11. Położenie na pograniczu 3 województw	11. Rosnące koszty pracy
12. Zrównoważony rozwój całego województwa	12. bliskość aglomeracji Łódź – Warszawa (migracja mieszkańców)
13. Położenie geograficzne (złoża surowców wraz z dogodną dostępnością komunikacyjną)	13. Peryferyjne położenie względem większych miast
14. Zmiana wizerunku gminy z rolniczego na rekreacyjno-turystyczny	14. Duże koszty opracowania planów zagospodarowania przestrzennego
	15. Emigracja zarobkowa i pozostawianie obiektów bez właścicieli – pogarszająca się tkanka budowlana na wsiach
	16. Ograniczenia realizacji inwestycji ze względu na istniejące programy ochrony środowiska

Wizja rozwoju

Wizja rozwoju Gminy stanowi projekcję, opis pożądanego stanu rzeczywistości lokalnej w perspektywie 2020 roku. Określa stan docelowy, do którego dążyć będzie cała wspólnota Gminy Żarnów, tj. władze samorządowe oraz ich partnerzy (lokalni oraz ponadlokalni), wykorzystując przy tym możliwości płynące z własnych atutów i szans pojawiających się w otoczeniu. Wizja ukierunkowana jest prognostycznie, określa cel, do jakiego zmierza Gmina. Wskazuje ona zasadniczy kierunek działania. Obraz, określony zapisami poniższej wizji, przewiduje stworzenie warunków do trwałego i zrównoważonego rozwoju gospodarczego i społecznego Gminy Żarnów.

Na potrzeby Strategii Rozwoju Gminy Żarnów na lata 2016 – 2020 wizja Gminy została sformułowana w następujący sposób: „W 2020 roku Gmina pełni rolę silnego ośrodka subregionalnego z rozwiniętymi funkcjami gospodarczymi i usługowymi, wykorzystując występujące bogactwa naturalne, wysoką dostępność komunikacyjną, oraz atrakcyjność inwestycyjną. Mieszkańcy korzystają z dobrej jakości usług edukacyjnych, kulturalnych, zdrowotnych i sportowo-rekreacyjnych, które stanowią również magnes dla nowego osadnictwa oraz rozwoju funkcji rezydencjonalnej. Gmina stopniowo buduje oryginalną ofertę turystyczno-rekreacyjną, wykorzystując niepowtarzalne walory przyrodnicze i kulturowe.

Wyzwania rozwojowe

W wyniku dyskusji nad zasobami wewnętrznymi oraz otoczeniem Gminy Żarnów, a także w oparciu o wnioski z diagnozy społeczno-gospodarczej i wizji rozwoju, można sformułować kilka wyzwań społeczno-gospodarczych, stojących przed Gminą. Na pierwszy plan wyłaniają się potrzeby w zakresie dynamizowania rozwoju gospodarczego i wykorzystania atutów (położenie, skomunikowanie, dostępność). Niezwykle ważnym wyzwaniem jest rozpropagowanie bardzo oryginalnej oferty kulturowej (wydarzenia kulturalne, zabytki, kultura ludowa, tradycje rolnicze, itp.), która w bardzo małym zakresie dociera do potencjalnych odbiorców (np. województwo łódzkie czy świętokrzyskie), a decyduje o wizerunku Gminy. Do pozostałych wyzwań o charakterze strategicznym zaliczyć należy aktywizację społeczności lokalnej oraz rozwój usług publicznych. Wyzwania niniejsze szerzej zostały opisane poniżej. Na ich kanwie zidentyfikowano strategiczne obszary rozwoju.

Wyzwania rozwojowe Gminy Żarnów do 2020 r.:

- **Wzmocnienie potencjału gospodarczego**
- **Budowanie marki w otoczeniu**
- **Inicjowanie aktywności i poprawa jakości życia mieszkańców**
- **Ważne centrum usług publicznych w powiecie opoczyńskim**

Plan operacyjny

Obszary strategiczne, które zostały wyszczególnione w ramach niniejszej strategii, wynikają z przyjętej wizji i misji rozwoju Gminy Żarnów do 2020 roku oraz zdefiniowanych wyzwań rozwojowych. Poprzez stwarzanie w długookresowej perspektywie największych możliwości wzrostu, zaliczone one zostały jako cele priorytetowe. Wyodrębniono z nich cztery obszary, które się wzajemnie równoważą i uzupełniają:

EDUKACJA I GOSPODARKA	DZIEDZICTWO, TURYSTYKA I REKREACJA	USŁUGI PUBLICZNE	ZARZĄDZANIE ROZWOJEM GMINY
----------------------------------	---	-------------------------	---------------------------------------

Na podstawie wyżej wymienionych strategicznych obszarów rozwoju sformułowane zostały cele strategiczne (w perspektywie do roku 2020), z których opracowano cele operacyjne. Aby je urzeczywistnić, dla każdego z nich wyodrębniono kierunki interwencji, czyli projekty do realizacji i przykładowe zadania. Należy je jednak traktować jako propozycję, otwartą listę przedsięwzięć i założeń w danym zakresie, określające ogólne ramy koncentracji aktywności finansowej, programowej oraz organizacyjnej całej wspólnoty Gminy Żarnów w perspektywie długofalowej.

Dla zapewnienia kontroli i monitoringu nad stopniem realizacji poszczególnego celu utworzonej Strategii Rozwoju zaproponowano listę rzeczywistych i obiektywnych mierników, wraz z określeniem źródła do ich uzyskania. Dane te są praktyczne zwłaszcza w czasie dokonywania monitoringu aktualizacji oraz realizacji dokumentu. Lista mierników stanowi propozycję, która może być uzupełniana i modyfikowana podczas prowadzenia procesów przeglądu strategicznego i monitorowania, według potrzeb jednostek wdrażających.

Tabela 7 Cele strategiczne i operacyjne Strategii Rozwoju Gminy Żarnów w latach 2016-2020

Edukacja i gospodarka	Dziedzictwo, turystyka i rekreacja	Usługi publiczne	Zarządzanie rozwojem gminy
Cel strategiczny: <i>Konkurencyjna gospodarka oparta na przedsiębiorczości i</i>	Cel strategiczny: <i>Silna tożsamość lokalna i kultura oraz racjonalne</i>	Cel strategiczny: <i>Wysoka jakość i dostępność do usług publicznych w gminie</i>	Cel strategiczny: <i>efektywny, sprawny i partnerski system zarządzania</i>

aktywności mieszkańców gminy oraz kapitale intelektualnym	wykorzystanie potencjałów w celu zwiększenia atrakcyjności turystycznej gminy a także popytu na turystykę	Żarnów postrzegane jako silne centrum funkcji lokalnych	publicznego
Cel operacyjny 1.1 Efektywny system edukacji, wspomagający wzrost zatrudnienia i rozwój kapitału intelektualnego; Cel operacyjny 1.2 Promocja i wzmacnianie przedsiębiorczości między mieszkańcami; Cel operacyjny 1.3 Minimalizowanie negatywnych skutków bezrobocia oraz poprawa sytuacji na lokalnym rynku pracy; Cel operacyjny 1.4 Budowa infrastruktury gospodarczej; Cel operacyjny 1.5 Wysoka dostępność komunikacyjna i poprawa jakości dróg.	Cel operacyjny 2.1 Skuteczny system i wsparcie dla rozwoju turystyki; Cel operacyjny 2.2 Ochrona tożsamości lokalnej i przestrzeni kulturowej.	Cel operacyjny 3.1 Wysoki poziom bezpieczeństwa mieszkańców w wymiarze, zdrowotnym, publicznym i społecznym; Cel operacyjny 3.2 Poprawa bezpieczeństwa ekologicznego i wykorzystanie ekologii podczas procesu rozwoju gminy; Cel operacyjny 3.3 Budowa i modernizacja systemów infrastruktury technicznej; Cel operacyjny 3.4 Rozwój oferty rekreacyjno-sportowej i kulturalnej, skierowanej dla różnych grup odbiorców.	Cel operacyjny 4.1 Rozwój współpracy terytorialnej; Cel operacyjny 4.2 Sprawny system administrowania i zarządzania oraz skuteczna promocja gminy; Cel operacyjny 4.3 Rozwój i kształtowanie aktywności obywatelskiej oraz wspomaganie kapitału społecznego.

Obszar I

Edukacja i gospodarka

Cel strategiczny: Konkurencyjna gospodarka oparta na przedsiębiorczości i aktywności mieszkańców gminy oraz kapitale intelektualnym.

Strategia postępowania:

Jednym z ważniejszych celów rozwojowych Gminy Żarnów jest podnoszenie rangi regionu jako atrakcyjnego dla przyszłych, potencjalnych inwestycji oraz czerpiącego korzyści z wiedzy, przedsiębiorczości i aktywności zawodowej mieszkańców. Konkurencyjność i jakość gospodarki (również lokalnej) uzależniona jest dzisiaj nie tylko od warunków prawnych i ekonomicznych, ale przede wszystkim od jakości kapitału ludzkiego, ponieważ to właśnie na kapitał intelektualny składa się suma kapitału utworzonego przez ludzi i instytucje, wewnętrzne relacje społeczne oraz potencjał zewnętrzny wizerunku. Umiejętne i w pełni wykorzystane wymienione atuty powinny prowadzić do nowego oraz strategicznego spojrzenia na możliwości odniesienia przewagi konkurencyjnej. Rozwój zależy od gotowości i otwartości do współpracy, uniwersalnych kwalifikacji pracowników, jakości kadr gospodarki, zdolności do tworzenia oraz absorpcji innowacji, poziomu przedsiębiorczości mieszkańców i zdolności do natychmiastowego reagowania na zmiany zachodzące na rynku pracy. Biorąc to pod uwagę, edukacja w gminie nie powinna i nie może rozwijać się bez uwzględnienia jej przyszłego wpływu na tworzące ją podmioty i kadry, lokalną gospodarkę czy przedsiębiorczość. Podobnie gospodarka musi rozwijać się przy wzajemnych relacjach w zakresie jakości sfery edukacji i kierunków oraz jakości lokalnego rynku pracy. Zatem potrzebne jest nowe podejście podczas procesu kształcenia postaw przedsiębiorczych oraz wsparcia przedsiębiorczości, dla osób dorosłych, a także dzieci i młodzieży, intensyfikacja i koordynacja współpracy w zakresie coraz lepszego dopasowania systemu kształcenia do zmieniających się warunków gospodarczych oraz społecznych, wzmacnianie współpracy między partnerami społecznymi oraz sektorem gospodarczym i systemem instytucji rynku pracy, zacieśnianie współpracy sfery nauki i edukacji ze sferą gospodarki. Mają temu służyć spójne interwencje w zakresie edukacji, rynku pracy i przedsiębiorczości. Szansą na rozwój Gminy Żarnów jest inteligentne gospodarowanie oraz pomnażanie lokalnych potencjałów

(zasobów) i umiejętne wykorzystanie atrakcyjnego położenia gminy na pograniczu trzech województw. W długiej perspektywie, zwiększenie tempa rozwoju będzie możliwe dzięki tworzeniu infrastruktury gospodarczej, stanowiącej o konkurencyjności Gminy Żarnów oraz atrakcyjności inwestycyjnej. Ważne są również inwestycje, które podnoszą zewnętrzną i wewnętrzną dostępność komunikacyjną gminy, ponieważ stanowi ona jedną z podstawowych determinant rozwoju wszystkich jednostek samorządu terytorialnego.

Cele operacyjne:

1.1 Efektywny system edukacji, wspomagający wzrost zatrudnienia i rozwój kapitału intelektualnego;

1.2 Promocja i wzmacnianie przedsiębiorczości między mieszkańcami;

1.3 Minimalizowanie negatywnych skutków bezrobocia oraz poprawa sytuacji na lokalnym rynku pracy;

1.4 Budowa infrastruktury gospodarczej;

1.5 Wysoka dostępność komunikacyjna i poprawa jakości dróg.

Mierniki osiągnięć:

Cel operacyjny	Mierniki	Źródło danych
1.1. Efektywny system edukacji, wspomagający wzrost zatrudnienia i rozwój kapitału intelektualnego	❖ Przeciętne wyniki sprawdzianów po VI klasie; ❖ Przeciętne wyniki egzaminów gimnazjalnych	OKE OKE
1.2. Promocja i wzmacnianie przedsiębiorczości między mieszkańcami	❖ Liczba nowych podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców; ❖ Liczba osób prowadzących działalność gospodarczą w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców gminy w wieku produkcyjnym	BDL GUS BDL GUS
1.3. Minimalizowanie negatywnych skutków bezrobocia oraz poprawa	❖ Liczba mieszkańców bezrobotnych zarejestrowanych w	BDL GUS

sytuacji na lokalnym rynku pracy	ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym; ❖ Liczba osób pracujących w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym	BDL GUS
1.4. Budowa infrastruktury gospodarczej	❖ % udział powierzchni gminy, objęty MPZP (miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego); ❖ Wysokość wpływów do gminnego budżetu z podatku CIT	BDL GUS Dane wewnętrzne, RIO
1.5. Wysoka dostępność komunikacyjna i poprawa jakości dróg	❖ Przeciętny czas dojazdu komunikacją publiczną; ❖ Długość nowopowstałych i zmodernizowanych dróg w gminie	Dane własne, dane przewoźników Dane wewnętrzne

Cel 1.1. Efektywny system edukacji, wspomagający wzrost zatrudnienia i rozwój kapitału intelektualnego

Kierunki i zadania kluczowe:

1. Rozszerzenie zajęć pozalekcyjnych w szkołach i placówkach edukacyjnych, zwłaszcza w odniesieniu do kształcenia regionalnego, kompetencji kluczowych, profilaktyki zdrowia, bezpieczeństwa i sportu;
2. Wsparcie edukacji dążącej do rozwoju kreatywności, innowacyjności i przedsiębiorczości wśród dzieci i młodzieży;
3. Rozwój kierunków doskonalenia zawodowego, przystosowanych do rynku pracy;
4. Współpraca gminy z powiatem oraz przedsiębiorcami w zakresie nowych metod oraz kierunków kształcenia zawodowego;
5. Zwiększenie liczby miejsc w przedszkolu;
6. Wprowadzenie mechanizmów kształtowania, odkrywania i wspierania talentów oraz wsparcie uzdolnionej młodzieży przez system nagród i stypendiów;
7. Poprawa dostępności i jakości oraz poszerzenie oferty usług świadczonych przez ośrodki kształcenia ustawicznego;

8. Promocja i kształtowanie postaw związanych z uczeniem się przez całe życie;
9. Wsparcie i promocja dla uczestnictwa osób starszych oraz w wieku poprodukcyjnym w systemie kształcenia ustawicznego;
10. Rozwój i modernizacja infrastruktury służącej edukacji;
11. Doposażenie placówek edukacyjnych;
12. Zakup i montaż windy w budynku Gimnazjum w Żarnowie;
13. Rozwój wyposażenia bazy kształcenia zawodowego i sieci szkół;
14. Zwiększony dostęp do Internetu dla większej liczby mieszkańców;
15. Racjonalizacja systemu dowozu i odwozu dzieci i młodzieży szkoły podstawowej i Gimnazjum
16. Organizowanie na terenie gminy certyfikowanych centrów szkoleniowych;
17. Podnoszenie umiejętności i kwalifikacji kadr edukacyjnych.

Cel 1.2. Promocja i wzmacnianie przedsiębiorczości między mieszkańcami

Kierunki i zadania kluczowe:

1. Rozwój oraz poprawa dostępności do instrumentów usprawniających mikro i małą przedsiębiorczość;
2. Zwiększenie oferty oraz poprawa dostępności do instrumentów wsparcia sprzyjających rozwojowi ekologicznego przetwórstwa i rolnictwa oraz marketingu najwyższej jakości produktów żywnościowych;
3. Promocja i wsparcie tworzenia gospodarstw agroturystycznych i turystycznych oraz produkujących zdrową żywność;
4. Pomoc w kreowaniu warunków do prowadzenia małej przedsiębiorczości;
5. Rozwój ekonomii społecznej;
6. Pomoc w tworzeniu zrzeszeń gospodarczych dla rolników takich jak grupy producenckie;
7. Powstawanie, wspieranie i promowanie zróżnicowanych organizacji zrzeszających rolników;

8. Promowanie działalności społeczno-zawodowej i gospodarczej rzemiosła (rozwój cechów);
9. Organizowanie nowych miejsc sprzedaży produktów lokalnych;
10. Kształcenie wśród młodzieży cech przedsiębiorczych oraz współpraca szkół z sektorem gospodarczym;
11. Modernizacja produkcji rolnej.

Cel 1.3. Minimalizowanie negatywnych skutków bezrobocia oraz poprawa sytuacji na lokalnym rynku pracy

Kierunki i zadania kluczowe:

1. Rozwój kursów zawodowych i systemu szkoleń dla osób wymagających zmiany kwalifikacji oraz bezrobotnych;
2. Wspieranie szkoleń w zakresie przedsiębiorczości oraz doradztwa dotyczącego zakładania i prowadzenia własnego biznesu;
3. Rozwój ofert dotyczących zmiany oraz podnoszenia kwalifikacji na różnych etapach życia zgodnych z zapotrzebowaniami lokalnego rynku pracy;
4. Wspomaganie i popieranie instytucji realizujących programy kształcenia zawodowego;
5. Współdziałanie z Powiatowym Urzędem Pracy (PUP) w zakresie analizy i monitoringu struktury osób bezrobotnych oraz lokalnego rynku pracy;
6. Rozwój poradnictwa zawodowego i pośrednictwa pracy.

Cel 1.4. Budowa infrastruktury gospodarczej

Kierunki i zadania kluczowe:

1. Uruchomienie punktu informacyjnego dla przedsiębiorców;
2. Współpraca w zakresie rozwoju stowarzyszeń, ukierunkowanych na przedsiębiorców lokalnych;
3. Wspieranie inicjatyw gospodarczych, poprzez wprowadzenie zachęt i ulg dla przedsiębiorców i osób planujących rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej;

4. Poprawa standardów obsługi inwestorów oraz rozwój oferty inwestycyjnej;
5. Tworzenie stref aktywności gospodarczej, we współpracy z podmiotami komercyjnymi;
6. Rozwój sieci instytucji oraz wzmacnianie potencjału otoczenia biznesu (oferty wsparcia dla biznesu);
7. Aktualizacja miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (MPZP);
8. Wykorzystanie potencjału w postaci surowców naturalnych;
9. Wsparcie dla rozwoju nowoczesnych technologii.

Cel 1.5. Wysoka dostępność komunikacyjna i poprawa jakości dróg

Kierunki i zadania kluczowe:

1. Budowa, przebudowa i modernizacja dróg gminnych do przepisowych parametrów (w tym: przebudowa drogi Bronów – Paszkowice; przebudowa drogi Chetsty – Sielec; przebudowa drogi Ławki – Młynek – Siedłów; przebudowa drogi na ulicy Bankowej w Miedznej Murowanej; przebudowa drogi na ulicy Spacerowej w Żarnowie; przebudowa drogi na ulicy Wesołej w Żarnowie; przebudowa drogi na ulicy Zielonej w Żarnowie; przebudowa drogi na ulicy Złotej w Miedznej Murowanej; przebudowa drogi Soczówki – Malków; przebudowa drogi Soczówki – Wierzchowisko; przebudowa drogi w miejscowości Topolice; przebudowa drogi w miejscowości Paszkowice; przebudowa drogi Zdyszewice – Widuch; przebudowa ulicy Targowej i Topolowej w Żarnowie);
2. Współpraca w zakresie polepszenia i zwiększenia zewnętrznej dostępności komunikacyjnej gminy z innymi jednostkami terytorialnymi poprzez budowę, modernizację i przebudowę dróg krajowych i wojewódzkich;
3. Budowa i modernizacja dróg dojazdowych do pól;
4. Współpraca z pozostałymi zarządcami dróg, dotycząca modernizacji infrastruktury drogowej;
5. Budowa, przebudowa i modernizacja chodników oraz poboczy, zwłaszcza w mniejszych miejscowościach;
6. Utworzenie miejsc parkingowych, szczególnie w centrum Żarnowa, przy obiektach użyteczności publicznej;
7. Działania zmierzające do poprawy bezpieczeństwa w ruchu drogowym;
8. Regulacja stanu prawnego pasów drogowych;

9. Współpraca w zakresie dopasowania rozkładu jazdy komunikacji autobusowej do potrzeb mieszkańców i turystów;
10. Stworzenie warunków do rozwoju centrów magazynowych i logistycznych;
11. Edukacja mieszkańców gminy w zakresie wykorzystania rozwiązań teleinformatycznych.

Obszar II

Dziedzictwo, turystyka i rekreacja

Cel strategiczny: Silna tożsamość lokalna i kultura oraz racjonalne wykorzystanie potencjałów w celu zwiększenia atrakcyjności turystycznej gminy a także popytu na turystykę

Strategia postępowania:

Rozwój turystyki oraz rekreacji w Gminie Żarnów, opierając się na naturalnych przewagach i potencjałach regionu, takich jak: dobry stan środowiska naturalnego, atrakcyjne walory przyrodniczo-krajobrazowe oraz tradycja i historia Ziemi żarnowskiej czy opoczyńskiej, bogactwo dziedzictwa religijnego (m.in. Kościół pod wezwaniem Świętego Mikołaja w Żarnowie) i kulturowego czy ilość obiektów sportowo-rekreacyjnych na terenie gminy, powinien ewoluować dzięki funkcjonowaniu takiej oferty produktów turystycznych, które biorąc pod uwagę jego unikalne cechy, niewystępujące w najbliższej okolicy i oryginalną filozofię funkcjonowania staną się chętniej wybierane na rynku. Osiągnięcie omawianej przewagi jest procesem skomplikowanym i długotrwałym, ponieważ wymaga zaangażowania wielu środków i zasobów. Potrzebna jest niezwykła kreatywność i sprawne zarządzanie, aby przygotować propozycje i rozwiązania przesądzające o niepowtarzalnym charakterze gminy i jej oferty turystycznej oraz kulturowej pozwalających na osiągnięcie znaczącej przewagi konkurencyjnej nad pozostałymi jednostkami w regionie. Jednak trudnością w procesie realizacji niniejszego celu może okazać się fakt przewagi potencjału kulturowego i turystycznego miasta Opoczno. W związku z tym, oferta Gminy Żarnów nie może być budowana na zasadzie konkurencji, lecz na współpracy i uzupełnianiu, włączając własne, unikatowe zasoby w obieg turystyczny miasta powiatowego. Wysoka dostępność komunikacyjna sprawia, że gmina powinna być również atrakcyjna dla mieszkańców całego regionu oraz turystów z dalszych zakątków Polski, szczególnie w zakresie spędzania wolnego czasu, aktywnego wypoczynku i rekreacji.

Wyzwaniem dla wspólnoty samorządowej powinna być zatem ochrona tożsamości lokalnej i przestrzeni kulturowej. Osiągnąć to można dzięki profesjonalnemu zarządzaniu kulturą i dziedzictwem kulturowym, dbałości o zabytki i ich wysokiej dostępności dla mieszkańców oraz osób z zewnątrz, włączaniu wartości dziedzictwa w procesy gospodarcze,

kultywowaniu tradycji oraz wspieraniu i promowaniu organizacji, twórców oraz artystów lokalnych, budowaniu tożsamości i samoświadomości, a także zintegrowaniu ochrony środowiska przyrodniczego i krajobrazu kulturowego. Podstawowym narzędziem realizacji powinna być szeroka współpraca międzysektorowa i terytorialna. Potrzebny jest również skuteczny system promocji turystycznej oraz wspomaganie rozwoju turystyki, poprzez wsparcie dla modernizacji i rozwoju infrastruktury turystycznej na terenie gminy Żarnów. Konieczne jest również wspomaganie rozwoju branży usługowej, tworzenie nowych produktów kulturowych i turystycznych, w tym imprez plenerowych o charakterze ponadlokalnym. Podobnie i w tym przypadku wymagane jest efektywne i sprawne współdziałanie między gminą oraz innymi partnerami samorządowymi i pozarządowymi, instytucjami kultury, organizacjami turystycznymi, a także przedsiębiorcami, przedstawicielami mediów zarówno lokalnych jak i regionalnych.

Prawidłowy rozwój turystyki możliwy będzie dzięki optymalnemu wykorzystaniu zasobów Gminy Żarnów oraz szans pojawiających się w otoczeniu, co skutkować będzie wzrostem gospodarczym. Dzięki rozwojowi dziedzictwa kulturowego i turystyki, pozytywne zmiany zachodzące na rynku lokalnym widoczne będą również w pozostałych sektorach społecznych oraz gospodarczych.

Cele operacyjne:

2.1 Skuteczny system i wsparcie dla rozwoju turystyki;

2.2 Ochrona tożsamości lokalnej i przestrzeni kulturowej.

Mierniki osiągnięć:

Cel operacyjny	Mierniki	Źródło danych
2.1. Skuteczny system i wsparcie dla rozwoju turystyki	❖ Gęstość bazy noclegowej (miejsca noclegowe w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców oraz miejsca noclegowe na 1 km ²);	BDL GUS
	❖ Stopień wykorzystania potencjału noclegowego (średnia	US

	liczba kwater w miejscach noclegowych); ❖ Liczba osób pracujący wg sekcji, PKD 2007 – Sekcja I (Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi)	BDL GUS
2.2. Ochrona tożsamości lokalnej i przestrzeni kulturowej	❖ Liczba obiektów objętych działaniami ochronnymi i konserwatorskimi; ❖ Wysokość wydatków na ochronę dziedzictwa i kultury w budżecie gminy	Dane wewnętrzne Dane wewnętrzne

Cel 2.1. Skuteczny system i wsparcie dla rozwoju turystyki

Kierunki i zadania kluczowe:

1. Wsparcie dla modernizacji i rozwoju infrastruktury turystycznej na terenie gminy;
2. Budowa szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych, a także ścieżek edukacyjnych, poznawczych i kulturowych) oraz pielęgnacja i konserwacja już istniejących;
3. Realizacja projektu szlaku turystycznego „Piekielny Szlak” mający na celu podniesienie atrakcyjności turystycznej południowej części województwa;
4. Realizacja projektu szlaku turystycznego „Szlak Frontu Wschodniego I Wojny Światowej”, wiodący do miejsc, które w latach 1914–1915 były areną kluczowych zmagania na froncie wschodnim Wielkiej Wojny.
5. Wykorzystanie dla celów turystycznych zbiornika wodnego w Miedznej Murowanej;
6. Współpraca z różnymi organizacjami i stowarzyszeniami, mająca na celu promocję gminy, m.in. ze Stowarzyszeniem Lokalnej Grupy Działania „U Źródeł”
7. Profesjonalny i skuteczny system promocji walorów rekreacyjno-turystycznych gminy oraz promocja lokalnych mieszkańców, oferujących możliwość spędzenia czasu wolnego

8. Promocja lokalnych produktów turystycznych i wydarzeń kulturalnych (folklorystycznych i twórczych);
9. Tworzenie, promocja oraz rozwój nowych produktów kulturowych i turystycznych, pielęgnujących tradycje regionu;
10. Organizowanie imprez i wydarzeń kulturalnych o charakterze ponadlokalnym, opierających się na tradycji i specyfice gminy;
11. Tworzenie kalendarza imprez i wydarzeń we współpracy z sąsiadującymi jednostkami samorządu terytorialnego;
12. Stworzenie warunków do rozwoju kawiarni w centrum Żarnowa;
13. Rozwój branży usługowej, utworzonej na rzecz mieszkańców gminy i turystów, poprzez wprowadzenie systemu zachęt i ulg dla przedsiębiorców;
14. Przygotowanie publikacji dotyczących walorów turystycznych gminy i poszczególnych sołectw;
15. Współpraca z lokalnymi i regionalnymi mediami mająca na celu promocję gminy i poszczególnych sołectw.

Cel 2.2. Ochrona tożsamości lokalnej i przestrzeni kulturowej

Kierunki i zadania kluczowe:

1. Efektywne i sprawne kierowanie dziedzictwem kulturowym i kulturą;
2. Poprawa stanu, rewaloryzacja oraz zmiana sposobu użytkowania zabytków a także przeciwdziałanie procesowi ich degradacji;
3. Kompleksowa rewitalizacja zdegradowanych obszarów, w tym działania łączące turystykę i rolnictwo;
4. Rewitalizacja miejscowości Żarnów (głównie centrum);
5. Renowacja rynku w Żarnowie;
6. Planowanie i realizacja planów odnowy poszczególnych miejscowości;
7. Zachowanie i przywrócenie ładu przestrzennego oraz wysokiego poziomu estetycznego otoczenia;

8. Odtworzenie tożsamości lokalnej i regionalnej oraz wielokulturowego bogactwa, poprzez promocję i kultywowanie tradycji lokalnego folkloru oraz twórczości ludowej;
9. Wspieranie lokalnych artystów i twórców, organizowanie wydarzeń kulturalnych, opartych na zwyczajach i obrzędach wiejskich oraz na produkcji rolnej;
10. Pomoc w tworzeniu zespołów folklorystycznych oraz kół gospodyń wiejskich;
11. Współpraca z jednostkami samorządu terytorialnego dotycząca promocji regionu z zakresu tradycji i historii Ziemi Opoczyńskiej;
12. Propagowanie działań, które mają na celu podnoszenie społecznej wrażliwości i świadomości w zakresie dziedzictwa kulturowego.

Obszar III

Usługi publiczne

Cel strategiczny: Wysoka jakość i dostępność do usług publicznych w gminie Żarnów postrzegane jako silne centrum funkcji lokalnych

Strategia postępowania:

Sektor usług publicznych bezpośrednio wpływa na jakość życia mieszkańców każdej gminy. Zaliczają się do niego głównie usługi społeczne takie jak: edukacja, sport i rekreacja, kultura, opieka medyczna i społeczna oraz techniczne, czyli cała gospodarka komunalna.

Kultura jest jednym z podstawowych determinantów rozwoju społeczno-gospodarczego, ponieważ wzmacnia otwartość i chęć współpracy, gotowość do prowadzenia własnej działalności gospodarczej, ponoszenia ryzyka, inwestowania, hamuje także rozwój patologii społecznych, wpływa pozytywnie na poziom integracji społecznej, pielęgnuje i rozwija więzi lokalne. Równie ważnym aspektem życia jest sport i rekreacja. Wszelkie działania służące promocji zdrowia, kreowaniu mody na sport, zdrowego stylu życia oraz aktywność fizyczną i rekreację ruchową, to szansa w znacznym stopniu na zmniejszenie problemów zdrowotnych mieszkańców. Z tego powodu niezwykle ważnym zadaniem, stojącym przed całą wspólnotą Gminy Żarnów, jest rozwój oferty rekreacyjno-sportowej i kulturalnej, skierowanej do wszystkich grup odbiorców.

Następnym wyzwaniem jest zadbanie o wysoki poziom bezpieczeństwa osób zamieszkujących gminę w wymiarze zdrowotnym, społecznym i publicznym. Jakość i dostęp do opieki medycznej stanowi ważny wyróżnik stopnia rozwoju gospodarczego danego społeczeństwa. Zrozumiałe jest więc ciągłe doskonalenie wyposażenia, bazy infrastrukturalnej oraz standardu obsługi w ośrodku zdrowia, jak również zwiększanie standardu i dostępności usług. Realizacja polityki społecznej musi wykorzystywać nowoczesne rozwiązania oraz odzwierciedlać obecne problemy społeczne. W związku ze stałą tendencją do wzrostu liczby osób starszych wśród mieszkańców gminy, naturalnym jest fakt zwiększenia się popytu na usługi z zakresu pomocy osobom w podeszłym wieku, niezdolnym do samodzielnego funkcjonowania. Instytucje pomocy społecznej powinny

uwzględniać zmiany demograficzne oraz związane z nimi zapotrzebowania na określone usługi, które mogą pomóc w codziennym życiu. Potrzebne są także przedsięwzięcia, które mają na celu zapewnianie wysokiego poziomu bezpieczeństwa publicznego. Rozwarstwienie społeczeństwa, w połączeniu z wysoką stopą bezrobocia bardzo często powodują negatywne skutki społeczne przejawiające się wzrostem przestępczości czy wandalizmu, a to z kolei znacznie zmniejsza atrakcyjność osadniczą gminy.

Dbałość o wysoki standard życia mieszkańców gminy powinno realizować się także przez rozwijanie systemów infrastruktury technicznej, również tej służącej poprawie bezpieczeństwa ekologicznego. Dążenie do równowagi sfery gospodarczej, społecznej i środowiska naturalnego powinno stanowić główne założenie rozwojowe Gminy Żarnów.

Stopniowe, aczkolwiek systematyczne podwyższanie jakości świadczonych usług publicznych oraz dążenie do osiągnięcia coraz lepszej dostępności do nich uznano za strategiczny cel Gminy w perspektywie 2020 roku. Niewątpliwie przyczyni się to do wzmocnienia poziomu zadowolenia społecznego oraz budowania korzystnego wizerunku gminy Żarnów jako miejsca do godnego życia, pracy i wypoczynku.

Cele operacyjne:

3.1 Wysoki poziom bezpieczeństwa mieszkańców w wymiarze, zdrowotnym, publicznym i społecznym;

3.2 Poprawa bezpieczeństwa ekologicznego i wykorzystanie ekologii podczas procesu rozwoju gminy;

3.3 Budowa i modernizacja systemów infrastruktury technicznej;

3.4 Rozwój oferty rekreacyjno-sportowej i kulturalnej, skierowanej dla różnych grup odbiorców.

Mierniki osiągnięć:

Cel operacyjny	Mierniki	Źródło danych
3.1. Wysoki poziom bezpieczeństwa mieszkańców w wymiarze, zdrowotnym, publicznym i społecznym	❖ Liczba porad w zakresie podstawowej opieki zdrowotnej w przeliczeniu na 1 mieszkańca;	BDL GUS
	❖ Odsetek mieszkańców	BDL GUS

	korzystających z pomocy społecznej w całkowitej liczbie ludności	
3.2. Poprawa bezpieczeństwa ekologicznego i wykorzystanie ekologii podczas procesu rozwoju gminy	❖ % udział mieszkańców korzystających z gminnej oczyszczalni ścieków; ❖ Wydatki na środki trwałe wspomagające ochronę środowiska	BDL GUS BDL GUS
3.3. Budowa i modernizacja systemów infrastruktury technicznej	❖ % udział mieszkańców korzystających z systemu instalacji kanalizacyjnej w całkowitej liczbie ludności; ❖ % udział mieszkańców korzystających z systemu instalacji wodociągowej w całkowitej liczbie ludności; ❖ % udział mieszkańców korzystających z instalacji gazowej w całkowitej liczbie ludności	DBL GUS BDL GUS BDL GUS
3.4. Rozwój oferty rekreacyjno-sportowej i kulturalnej, skierowanej dla różnych grup odbiorców	❖ Liczba imprez kulturalnych, zorganizowanych przez instytucje kultury w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców; ❖ Średnia liczba uczestników wydarzeń sportowych i kulturalnych (w skali roku)	BDL GUS Dane wewnętrzne, badania własna

Cel 3.1. Wysoki poziom bezpieczeństwa mieszkańców w wymiarze, zdrowotnym, publicznym i społecznym

Kierunki i zadania kluczowe:

1. Wsparcie Ochotniczej Straży Pożarnej (OSP) w zakresie dokupienia sprzętu oraz modernizacji strażnic;

2. Doskonalenie wyposażenia, standardu obsługi oraz bazy infrastrukturalnej, w Niepublicznym Zakładzie Opieki Zdrowotnej w Żarnowie;
3. Wymiana źródeł oświetlenia w budynkach użyteczności publicznej (w tym: w szkołach, w budynku Urzędu Gminy Żarnów, w budynku Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, bibliotek);
4. Remont budynku gospodarczego w Miedznej Murowanej;
5. Wspieranie i organizowanie programów profilaktycznych, konsultacji i badań medycznych dla mieszkańców gminy;
6. Adaptacja działań dostosowawczych do zmieniających się potrzeb społecznych, zwiększenie oferty dla osób starszych;
7. Wspieranie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
8. Wsparcie dla osób niepełnosprawnych poprzez wyrównywanie szans w dostępie do edukacji i rynku pracy oraz likwidowanie barier architektonicznych występujących w przestrzeni publicznej;
9. Przeciwdziałanie przemocy i zwalczanie dysfunkcji w rodzinie;
10. Poszerzenie zasobów mieszkań socjalnych;
11. Budowa i poszerzenie systemu monitoringu w najważniejszych miejscach publicznych;
12. Edukacja i profilaktyka dzieci i młodzieży, mająca na celu bezpieczne zachowania na drodze, unikanie zagrożeń oraz wiedzy z zakresu udzielenia pierwszej pomocy;
13. Aktywna edukacja na rzecz aktywnego i zdrowego stylu życia;
14. Prowadzenie działań z zakresu profilaktyki uzależnień, w tym wśród dzieci i młodzieży oraz wspieranie działań dążących do utworzenia grup samopomocowych i punktów konsultacyjnych.

Cel 3.2. Poprawa bezpieczeństwa ekologicznego i wykorzystanie ekologii podczas procesu rozwoju gminy

Kierunki i zadania kluczowe:

1. Zainicjowanie i promocja wykorzystywania odnawialnych źródeł energii (fotowoltaika i kolektory słoneczne);

2. Budowa instalacji OZE (Odnawialnych Źródeł Energii) na budynkach użyteczności publicznej (w tym: Szkole Podstawowej w Klewie; Domu Pomocy Społecznej w Niemojowicach; oczyszczalni ścieków w Żarnowie; filii Biblioteki Publicznej w Skórkowicach) oraz rozbudowa istniejących instalacji fotowoltaicznych na budynku Urzędu Gminy w Żarnowie, budynku Gimnazjum w Żarnowie oraz budynku Warsztatu Terapii Zajęciowej w Żarnowie;
3. Termomodernizacja obiektów zamieszkania zbiorowego oraz budynków użyteczności publicznej (w tym: termomodernizacja świetlicy w Straszowej Woli; termomodernizacja świetlicy wiejskiej w Myśliborzu; termomodernizacja świetlicy wiejskiej w Wierzchowisku; termomodernizacja świetlicy wiejskiej w Trojanowicach; termomodernizacja pawilonu w Żarnowie, termomodernizacja budynku przy ulicy Cichej w Żarnowie; termomodernizacja budynku po starej szkole w Skórkowicach; termomodernizacja budynku Gimnazjum w Żarnowie;)
4. Termomodernizacja budynków mieszkalnych obejmująca ocieplenie przegród zewnętrznych, wymianę stolarki okiennej i drzwiowej. Modernizacja systemów ogrzewania i przygotowania ciepłej wody użytkowej w budynkach mieszkalnych. Wymiana kotłów.
5. Zarządzanie zużyciem energii elektrycznej i innych mediów w budynkach użyteczności publicznej.
6. Przystąpienie do programu ograniczania niskiej emisji;
7. Efektywny i sprawny system gospodarki odpadami;
8. Działanie rekultywacyjne oraz próby zachowania środowiska przyrodniczego w nienaruszonym stanie;
9. Przeciwdziałanie i zapobieganie skutkom klęsk żywiołowych poprzez właściwe zagospodarowanie przestrzeni, a także sprawne systemy monitoringu i wczesnego ostrzegania;
10. Promowanie gospodarki niskoemisyjnej w gminie Żarnów. Zwiększenie świadomości ekologicznej społeczeństwa poprzez działania edukacyjne.
11. Edukacja ekologiczna wśród mieszkańców gminy.

Cel 3.3. Budowa i modernizacja systemów infrastruktury technicznej

Kierunki i zadania kluczowe:

1. Rozbudowa i modernizacja sieci wodociągowej;

2. Rozbudowa i modernizacja sieci kanalizacji sanitarnej i deszczowej (w tym budowa sieci kanalizacyjnej Topolice – Budków; budowa sieci kanalizacyjnej w miejscowości Soczówki; budowa sieci kanalizacyjnej w miejscowości Budków);
3. Rozbudowa oczyszczalni ścieków w Żarnowie;
4. Realizacja programu obejmującego budowę przydomowych oczyszczalni ścieków;
5. Rozbudowa sieci gazowej na odcinku Żarnów – Niemojowice;
6. Modernizacja kotłowni w zakresie wymiany źródeł grzewczych na nowoczesne i ekologiczne;
7. Wymiana sieci ciepłowniczych przynoszących straty ciepła;
8. Przebudowa i rozwój systemu oświetlenia ulicznego;
9. Stworzenie planu aglomeracji dla części gminy Żarnów.
10. Modernizacja targowiska w Żarnowie - Celem tego przedsięwzięcia jest uporządkowanie handlu targowego i ulicznego. Zaplanowanie i wykonanie infrastruktury poprawiającej warunki sanitarne i warunki pracy handlujących oraz podniesienie wygody kupujących. Modernizacja u możliwi również uporządkowanie i podniesienie estetyki znacznego obszaru zlokalizowanego w centrum Żarnowa.

Cel 3.4. Rozwój oferty rekreacyjno-sportowej i kulturalnej, skierowanej dla różnych grup odbiorców

Kierunki i zadania kluczowe:

1. Zrównoważony rozwój infrastruktury rekreacyjno-sportowej i kulturalnej poprzez modernizację i budowę boisk, placów zabaw oraz ścieżek rowerowych;
2. Zwiększanie poziomu społecznego uczestnictwa oraz zachęcanie do korzystania z istniejącej infrastruktury rekreacyjno-sportowej i kulturalnej;
3. Informowanie o ofercie rekreacyjno-sportowej a także zapewnianie różnorodności i dostępności wydarzeń kulturalnych;
4. Modernizacja i przebudowa Gminnej Biblioteki Publicznej w Żarnowie;
5. Stworzenie koncepcji rozwoju tras i ścieżek rowerowych na terenie gminy przy współudziale sąsiadujących z gminą innych jednostek samorządu terytorialnego;

6. Organizowanie zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży.

Obszar IV

Zarządzanie rozwojem gminy

Cel strategiczny: efektywny, sprawny i partnerski system zarządzania publicznego

Strategia postępowania:

Sprawnie działający system zarządzania publicznego kształtuje większość działań rozwojowych, w szczególności planowania oraz realizowania inwestycji publicznych, także finansowanych ze środków zewnętrznych, kreowania nowych technik zarządczych oraz obsługi i jakości klientów urzędu gminy (przedsiębiorców, inwestorów, mieszkańców, turystów, itp.). Od jakości pracy administracji (profesjonalne zarządzanie) w znacznej mierze zależy tempo oraz pozytywne skutki rozwoju wspólnoty lokalnej, począwszy od stosowanych nowoczesnych rozwiązań zarządczych, związanych z elektroniczną administracją, przejrzystymi kryteriami podziału środków finansowych, kompetencjami pracowników, budowanym klimatem dla potrzeb rozwoju społeczno-gospodarczego. Ważne jest również prowadzenie mądrej i zbalansowanej polityki rozwoju nie tylko na poziomie decyzyjnym ale także na etapie planowania strategii, otwartość i umiejętność współpracy oraz wykorzystywanie szans, które pojawiły się bądź mogą pojawić w najbliższej przyszłości w otoczeniu jednostki, związanych z możliwością zewnętrznego finansowania działań prorozwojowych. Szczególną uwagę, dotyczącą skutecznej administracji samorządowej, zwrócono w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego (KSRR), gdzie wydzielono osobny cel główny pod nazwą „sprawność”. Jest on zobligowany do prowadzenia takich działań, jak rozwój społeczny, infrastruktury czy przedsiębiorczości. Szczególnie rekomendowane przez KSRR w zakresie funkcjonowania administracji samorządowej należy zaliczyć działania mające na celu: tworzenie praktyk i narzędzi do okresowej oceny stopnia sprawności struktury organizacyjnej uprawnionych do realizacji celów strategicznych jednostki, stworzenie możliwości lepszej współpracy służących pokonywaniu barier rozwojowych,

szerokie podejście do rozwoju jednostki, udoskonalenie procesu podejmowania decyzji na podstawie zintegrowanych wskaźników i analiz, orientację działań na osiągnięcie pożądanych wyników pod kątem zoptymalizowania kosztów funkcjonowania administracji. Sens sprawnego zarządzania jednostką terytorialną podkreślili również autorzy Strategii Rozwoju Województwa łódzkiego na lata 2007-2020. Wyodrębnili oni osobny cel strategiczny, który dotyczy zarządzania rozwojem województwa. Zgodnie z programem nowego modelu polityki regionalnej, zawartym we wspomnianych wcześniej dokumentach, podstawą prowadzenia polityki rozwoju na wszystkich poziomach zarządzania państwem, powinno być zintegrowane i ujednolicone podejście do obszarów problemowych oraz partnerstwo. Charakter dylematów (wyzwań rozwojowych) i ich skala przed jakimi stoją samorządy, wymagają kompleksowego rozwiązywania a także działań z wykorzystaniem efektu synergii. Niezwykle istotny jest rozwój współpracy nie tylko terytorialnej, ale przede wszystkim międzysektorowej i międzyorganizacyjnej, który winien być zorientowany na osiągnięcie określonych efektów w różnych obszarach funkcjonowania samorządu (współdziałanie z partnerami pozarządowymi, prywatnymi oraz innymi jednostkami samorządu terytorialnego). Analizując Gminę Żarnów bardzo ważne jest efektywne i sprawne współdziałanie, którego celem priorytetowym powinno być wdrożenie partnerskiego systemu zarządzania rozwojem gminy.

Cele operacyjne:

4.1 Rozwój współpracy terytorialnej;

4.2 Sprawny system administrowania i zarządzania oraz skuteczna promocja gminy;

4.3 Rozwój i kształtowanie aktywności obywatelskiej oraz wspomaganie kapitału społecznego.

Mierniki osiągnięć:

Cel operacyjny	Mierniki	Źródło danych
4.1. Rozwój współpracy terytorialnej	❖ Liczba samorządowych partnerów gminy; ❖ Liczba programów i projektów realizowanych wspólnie z innymi jednostkami	Dane wewnętrzne Dane wewnętrzne

	samorządu terytorialnego	
4.2. Sprawny system administrowania i zarządzania oraz skuteczna promocja gminy	❖ Liczba usług publicznych świadczonych za pomocą Internetu; ❖ Średni czas oczekiwania na wydanie postanowień i decyzji w Urzędzie	Dane wewnętrzne Dane wewnętrzne
4.3. Rozwój i kształtowanie aktywności obywatelskiej oraz wspomaganie kapitału społecznego	❖ Łączna liczba zadań publicznych, zleconych do wykonania organizacjom pozarządowym; ❖ Udział środków publicznych rozdysponowanych organizacjom pozarządowym w wyniku otwartych konkursów i ofert	Dane wewnętrzne Dane wewnętrzne

Cel 4.1. Rozwój współpracy terytorialnej

Kierunki i zadania kluczowe:

1. Efektywny i sprawny system informacji między Urzędem Gminy a poszczególnymi sołectwami;
2. Współpraca z innymi jednostkami samorządu terytorialnego oraz wspólne projekty w nowej perspektywie finansowej Unii Europejskiej;
3. Aktywny udział władz gminy w sieciach współpracy regionalnych, krajowych i międzynarodowych;
4. Współpraca z samorządami z kraju i z zagranicy w zakresie promocji turystycznej;
5. Współpraca z sąsiednimi gminami i okolicznymi miastami w zakresie rozwoju usług transportu i infrastruktury.

Cel 4.2. Sprawny system administrowania i zarządzania oraz skuteczna promocja gminy

Kierunki i zadania kluczowe:

1. Wdrażanie uaktualnionych metod i instrumentów zarządzania publicznego;
2. Rozwój usług elektronicznych, tzw. e-administracja;
3. Opracowanie systemu doskonalenia kadr samorządowych;
4. Przejrzystość pracy urzędu oraz propagowanie wartości etycznych wśród pracowników;
5. Budowa i promocja gminy, szczególnie jej walorów turystycznych i produktów lokalnych;
6. Likwidacja barier architektonicznych we wszystkich budynkach użyteczności publicznej.

Cel 4.3. Rozwój i kształtowanie aktywności obywatelskiej oraz wspomaganie kapitału społecznego

Kierunki i zadania kluczowe:

1. Wspomaganie i promocja partycypacji społecznej oraz aktywności obywatelskiej mieszkańców gminy;
2. Zlecanie realizacji zadań publicznych organizacjom pozarządowym;
3. Większe wykorzystanie partnerstwa publiczno-prywatnego;
4. Doskonalenie procedur konsultacji społecznych;
5. Wzmacnianie potencjału organizacji pozarządowych z terenu gminy Żarnów oraz pomoc w pozyskiwaniu środków zewnętrznych, nawiązywaniu współpracy międzysektorowej oraz międzynarodowej;
6. Zmotywowanie do powstawania nowych organizacji pozarządowych;
7. Promocja i wspieranie wolontariatu na terenie gminy Żarnów.

System monitoringu i ewaluacji Strategii

Do prawidłowego monitorowania i wdrażania realizacji Strategii Rozwoju Gminy Żarnów potrzebna jest ścisła i stała współpraca instytucji sektora, prywatnego, publicznego, pozarządowego oraz mieszkańców gminy i aby osiągnęła ona zakładane skutki władze jak również wszystkie osoby, którym los gminy jest bliski powinni w trakcie jej tworzenia:

- Pilnować, aby założenia Strategii były sukcesywnie wdrażane;
- Prętnie uczestniczyć w procesie realizacji poszczególnych celów strategicznych;
- Zgłaszać uwagi, pomysły i propozycje zmian oraz poszukiwać innowacyjnych rozwiązań w otoczeniu jak również szans na przyszły rozwój gminy;
- W miarę możliwości ograniczać przeszkody i zagrożenia, które mogłyby opóźnić rozwój gminy;
- Pobudzać inicjatywy kulturalne, społeczne, gospodarcze;
- Uczestniczyć w poszukiwaniu i pozyskiwaniu środków finansowych i instrumentów na realizację założeń Strategii ze źródeł krajowych i zagranicznych, budżetowych i pozabudżetowych oraz z Unii Europejskiej.

Strategia została sformułowana w podziale na cztery cele strategiczne, podległe im cele operacyjne oraz kierunki i zadania kluczowe, którymi władze winny kierować się przy realizacji przyszłych działań zmierzających do rozwoju gminy. Jest wyzwaniem dla wszystkich podmiotów związanych z gminą, ponieważ została opracowana z szerokim udziałem

społeczeństwa. W załączniku nr 2 przedstawiono przedsięwzięcia planowane do realizacji do 2020 roku.

W celu przeprowadzenia właściwej kontroli nad procesem monitoringu i weryfikacji przyszłych postępów, niezbędne jest wprowadzenie stałego, okresowego monitoringu. Procedura ta przeprowadzana będzie każdego roku, a informacja o stopniu realizacji celów i zadań określonych w Strategii powinna być przygotowana do końca listopada każdego roku i przedstawiona Radzie Gminy. celem monitoringu jest uzyskanie konkretnych mierzalnych wskaźników dostępnych w statystyce wewnętrznej gminy oraz publicznej i spowoduje skuteczną kontrolę procesów wdrażania strategii. Poszczególne mierniki zostały bliżej przedstawione w poprzednim rozdziale przy omawianiu celów operacyjnych. Nadzór i koordynowanie prac nad procedurą monitoringu sprawuje Sekretarz Gminy.

Strategia rozwoju gminy Żarnów jest dokumentem dynamicznym i gwałtownie reagującym na wszelkie zmiany zachodzące w otoczeniu, dlatego, w celu zapewnienia umiejętnej realizacji i oceny jej rozwoju, ale również odpowiedniej aktualizacji procesu jej dostosowania do zmieniających się warunków gospodarczych i społecznych, niezbędne jest powołanie struktury odpowiedzialnej za ewaluację i monitoring. Składanie propozycji w zakresie rozpoczęcia procesu aktualizacji Strategii Rozwoju Gminy Żarnów należeć będzie do Rady Gminy i Wójta oraz będzie przeprowadzana raz na 4 lata i okres ten nie powinien być przekroczony. W przypadku zaobserwowania zmian bieżącej sytuacji gminy wymagana jest aktualizacja dokumentu. Ważnym komponentem tego raportu powinien być również bilans zagrożeń utrudniających lub uniemożliwiających jej realizację oraz sporządzenie systemu działań naprawczych.

Załącznik nr 1

**FORMULARZ ZGŁOSZENIA OPINII I UWAG DO PROJEKTU AKTUALIZACJI STRATEGII
ROZWOJU GMINY ŻARNÓW NA LATA 2016 - 2020**

INFORMACJA O ZGŁASZAJĄCYM UWAGI.

IMIE I NAZWISKO*	
ADRES KORESPONDENCYJNY*	
E – MAIL	
TELEFON	

*pole wymagane

ZGŁASZANE UWAGI, POSTULATY, PROPOZYCJE DO PROJEKTU USTAWY.

Lp.	CZĘŚĆ DOKUMENTU, DO KTÓREGO ODNOSI SIĘ UWAGA	TREŚĆ UWAGI (PROPOZYCJA ZMIAN)	UZASADNIENIE UWAGI
1			
2			
...			